ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΤΟΣ 59 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1976 ΤΕΥΧΟΣ 655

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Μητροπολίτης Τυάνων Παντελεήμων
Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἀντώνιος
Μητροπ. πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Τίτος
Α. Παπαδερός, Γ. Θεοδωρούδης, Ν. Ἀρφανάκης,
Γ. Μαντζαρίδης, Β. Σταυρίδης, Π. Ρόκκος

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ Π. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1917
ΙΔΡΥΤΗΣ: Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (†)
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΙΩΑΝ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Π. Σ. ΡΟΚΚΟΣ, ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Δ. Β. ΚΑΪΜΑΚΗΣ, ΘΕΟΛ. ΔΡ. ΦΙΛ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μητροπολίτου Τυάνων Παντελεήμονος Ροδοπούλου, Καθηγητοῦ Παν)μίου

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΥΡΟΒΛΗΤΟΥ (1976)

«Χαίροις, ὁ τὸν χιτῶνα τῆς ἀσεβείας διαρρήξας διὰ τῆς πίστεως, τὴν δὲ ἀνδρείαν τοῦ Πνεύματος, σεαυτῷ περιθέμενος.

Χαίροις, ὁ καταργήσας τὰς ἐπινοίας τῶν παρανόμων τῇ ἰσχύϊ τῇ δοθείσῃ σοι παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ.

Χαίροις, ὁ λογχευθέντων τῶν μελῶν τὸ μακάριον πάθος πνευματικῶς ἡμῖν ἀναζωγραφήσας τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης πανηγυρίζει καὶ τὸ ἔτος αὐτὸ τὴν μνήμην τοῦ πολιούχου της Ἁγίου, τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, συνεχίζουσα ἐπὶ αἰῶνας μὲ συνέπειαν, τὴν παράδοσιν πίστεως τῶν κατοίκων της, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Χριστιανικῆς Ρωμηοσύνης. Ἔτσι καὶ τὸ ἔτος αὐτό, ἡ Θεσσαλονίκη ἀναβαπτίζεται εἰς τὰ νάματα τῆς θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς παραδόσεώς της, ποὺ εἶναι νάματα σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ τὸν ἑλληνικὸν δὲ λαόν, ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ παράδοσις ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτέραν πνευματικήν, ἀλλὰ καὶ πολιτιστικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία δίδει σ' αὐτὸν τὴν ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν καὶ ταυτότητά του, τὸν διαφοροποιεῖ πνευματικῶς καὶ πολιτιστικῶς ἐντὸς τῆς οἰκογενείας τῶν ἐθνῶν καὶ τὸν δοξάζει.

Ὁ ἀνωτέρω ὕμνος διαγράφει προσφυῶς τὰ πλαίσια τῆς ἀγωνιστικῆς δραστηριότητος ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποὺ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐντὸς ἑνὸς κόσμου κυριαρχουμένου ὑπὸ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀδικίας, τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ὑλοφροσύνης, τοῦ μίσους καὶ τῆς καταπιέσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ ἐλευθερίας. Τὰ ὅπλα τοῦ Δημητρίου εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ὑπῆρξαν ἡ πίστις του εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Πνεύματος, δύναμίς του δὲ ἔναντι τῆς βαναύσου ὑλικῆς δυνάμεως τῶν ἀσεβῶν, ἐκείνη ποὺ του ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν.

Εἰς τὴν βάρβαρον αὐτὴν ὑλικὴν δύναμιν, ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἀντέταξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἡ ὁποία ἔ-

φθασε μέχρι θυσίας καὶ μαρτυρικοῦ θανάτου. Ἔτσι ἠκολούθησε μὲ συνέπειαν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τοῦ ὁποίου τὸ μακάριον πάθος ἀνεζωγράφισε πνευματικῶς εἰς τοὺς Πιστούς, διὰ τοῦ ἰδικοῦ του μαρτυρίου.

Διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ μέχρι σήμερον, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν ὡς σωτῆρες τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλοι ἔπαιξαν τὸν ρόλον τοῦ σωτῆρος ἰδιοτελῶς καὶ ἄλλοι ἀνιδιοτελῶς. Πάντως, προσεπάθησαν μὲ ἐγωϊστικὴν φιλοδοξίαν νὰ ὁδηγήσουν ἕνα λαὸν ἢ καὶ τὴν οἰκουμένην εἰς δρόμους, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐχάραξον, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἰδικήν των πεπερασμένην αὐθεντίαν. Ἀλλὰ ποῖος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς σωτῆρας ἀνέβη εἰς τὸν Σταυρὸν ἐξ ἀμετρήτου ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, φίλους καὶ ἐχθρούς, δικαίους καὶ ἀδίκους, ἐναρέτους καὶ ἁμαρτωλούς, ἀδικουμένους καὶ πεφορτισμένους; Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, τοῦ σεσαρκωμένου Λόγου τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ἐπίγειον παρουσίαν Του, ξεπερνᾷ ἐπὶ μέρους περιπτώσεις καὶ πρόσωπα καὶ γίνεται μήνυμα σωτηρίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κάθε ἐποχῆς. Ἀποτελεῖ μήνυμα σωτηρίας καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ σύγχυσις ἰδεῶν καὶ ἀξιῶν, ἡ ὁποία ἐπιτείνεται ἐκ τῆς ὑπὸ πολλῶν ἐπιχειρουμένης συστηματικῆς πλύσεως ἐγκεφάλου τῶν ἀνθρώπων μὲ συνθήματα καὶ λόγια σπουδαιοφανῆ, ἀποσκοποῦντα συνήθως νὰ παραπλανήσουν τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἀτομικῶν, ὁμαδικῶν καὶ σωβινιστικῶν ὑλικῶν συμφερόντων.

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ φέρουν τὴν λύτρωσιν εἰς τὸν κόσμον καὶ καταργοῦν «τὰς ἐπινοίας τῶν παρανόμων», οἱ ὁποῖοι διδάσκουν δόγματα, ὑποσχόμενοι σωτηρίαν εἰς τὴν ταλαίπωρον ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἐπιστρατεύοντες πρὸς ἐπιβολήν των τὴν αὐθαιρεσίαν, τὸ ψεῦδος, τὴν βίαν καὶ καταπατοῦντες τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν.

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦν ἐλαφρὰν αὖραν ἀνθρωπιᾶς, ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης, ἡ ὁποία δροσίζει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν φλεγομένην ἐντὸς τῆς καμίνου τῆς συγχρόνου ὑλόφρονος κοινωνίας.

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν πηγὴν ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Πηγὴν ἀνεκτικότητος εἰς τὰς σχέσεις αὐτὰς ἀποτελοῦν μέχρι τινὸς καὶ ἡ σοφία τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς (Λάο - Τσὲ) καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα τῆς Δημοκρατίας. Ἡ σοφία ὅμως αὐτὴ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνεκτικότητα, ἀφοῦ ἠρνήθη κάθε δραστηριότητα. Τὸ «μηδὲν πράττειν», ἡ ἄρνησις τοῦ «γίγνεσθαι», δηλαδὴ ἡ ἄρνησις αὐτῆς τῆς ἰδίας

τῆς ἱστορίας, ἐγέννησαν τὴν ἀνεκτικότητα ὡς προϊὸν ἀπολύτου ἀδιαφορίας καὶ ἀκινησίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς, ὡς φυσικὴν κατάστασιν καὶ ὄχι ὡς ἐνεργὸν ἀρετήν. Ἡ ἰδέα δὲ τῆς Δημοκρατίας, ἡ ὁποία ἐγεννήθη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πόλιν, ἀνεγεννήθη πάλιν, μετὰ παρέλευσιν αἰώνων, ὑπὸ τὸ οὐράνιο καὶ ἐγκόσμιον στερέωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀσφαλῶς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς κακίας των, εἴτε εἶναι Χριστιανοί, εἴτε ὀπαδοὶ ἄλλων μονοθεϊστικῶν ἢ πολυθεϊστικῶν θρησκειῶν, εἴτε εἶναι ἄθεοι ἢ ἀδιάφοροι ἔναντι τῆς θρησκείας. Ἡ πλέον ὅμως προγραμματισμένη καὶ τραγικὴ ἄρνησις τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ ζωῆς ἐσημειώθη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου καὶ μάλιστα τοῦ νεωτέρου κόσμου, ὅταν ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον ν' ἀγνοήσῃ ἢ καὶ ν' ἀρνηθῇ, νὰ χλευάσῃ ἢ καὶ νὰ κατατρέξῃ τὴν θρησκείαν, κάθε μεταφυσικὴν νοσταλγίαν καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τὰ θρησκευτικὰ βιώματα μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν ἰδικήν του λογικήν, ἢ τὴν ὑπερφυσικὴν ἰδικήν του διαλεκτικὴν (κομμουνιστικὰ καθεστῶτα), ἢ τὸ ὑπερφυσικὸν ἐγκόσμιον Ἐγὼ ἑνὸς λαοῦ (Γερμανία τοῦ Χίτλερ).

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἡ κυριωτέρα καὶ βαθυτέρα πηγὴ ἀγάπης, δικαιοσύνης καὶ ἀνεκτικότητος εἰς τὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς σαρκώσεώς Του καὶ τὴν ὥραν ποὺ «ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος» καὶ ἤνοιξε «τὸ στόμα Αὐτοῦ», ἕως τὴν στιγμὴν ποὺ εἶπε ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ «τετέλεσται», ἐδίδαξε ἀγάπην καὶ δικαιοσύνην καὶ ἤσκησεν αὐτὰς «ἕως θανάτου». Τὸ αἰώνιον δὲ αὐτὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν ἑκατομμύρια ἐκλεκτοὶ ἄνθρωποι διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἐπιδράσαντες καὶ ἐπιδρῶντες ἀκόμη ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸ τὸ αἰώνιον παράδειγμα ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης «ἕως θανάτου» τοῦ Χριστοῦ, ἀνεζωγράφισε πνευματικῶς εἰς ὅλους μας καὶ διὰ τῆς ἰδικῆς του ζωῆς καὶ τοῦ ἰδικοῦ του μαρτυρίου ὁ Ἅγιος Δημήτριος, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν πνευματικῶν Ἀθλητῶν. Ἂς προσευχώμεθα, λοιπόν, νὰ καθικετεύῃ τὸν Χριστὸν διὰ νὰ λυτρωθῶμεν τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ νὰ σωθῶμεν.

'Αντωνίου Γ. Κόμπου

Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΕΝ ΤΗι ΙΕΡΑι ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Ἡ Ἱερὰ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ἀποτελοῦσα τὴν κατακλεῖδα τῆς ὅλης Ἁγίας Γραφῆς, συνεγράφη, καθ' ὁμόφωνον παλαιοτάτην ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἀναγομένην μέχρι τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ ἠγαπημένου Μαθητοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου καὶ τῶν τριῶν φερωνύμων Καθολικῶν Ἐπιστολῶν[1].

Ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολῇ κεφ. 13, 1 - 7, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποκαλύψει κεφ. 13ον, διατυποῦνται περὶ Πολιτείας ἀπόψεις, αἵτινες ἐν συνδέσει πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τῆς ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως, συναποτελοῦσι τὰς θεμελιώδεις γενικὰς ἀρχάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ ρυθμίζωνται αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας[2].

---

1. Βλ. Ἀρχιμ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, Ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως, σελ. 5 ἑξ., Καλάμαι 1950. Παν. Μπρατσιώτου, Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, σελ. 24 ἑξ., Ἀθῆναι 1950. Antré Feuillet, L' Apocalypse, σελ. 81, 1963.

2. Ἡ περὶ Πολιτείας διδασκαλία τῆς Κ. Διαθήκης οὔτε πλήρης εἶναι οὔτε συστηματικῶς ἀναπτύσσεται. Αἱ περὶ Πολιτείαις ἀπόψεις τοῦ Κυρίου καὶ τῶν λοιπῶν θεοπνεύστων συγγραφέων τῆς Κ. Διαθήκης ἐκτίθενται ἐν αὐτῇ συμπτωματικῶς καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ συνεπῶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ συστηματικῆς Πολιτειολογίας ἐν αὐτῇ, πολλῷ δὲ ἧττον περὶ πλήρους ρυθμίσεως τῶν σχέσεων πολιτείας Ἐκκλησίας. Πρβλ. O. Cullmann, Der Staat im Neuen Testament, Tübingen 1956. H. Schlier, Der Staat nach dem Neuen Testament, ἐν «Catholica» 4 (1959), σελ. 241 - 259. A. Weithaas, Kirche und Staat in paulinischer Sicht ἐν Theologie und Glaube 45 (1955), σελ. 433 ἑξ. Leon. Goppelt, Der Staat in der Sicht des Neuen Testaments ἐν «Macht und Recht» hrsg. von Hans Dombois und E. Wilkens, Berlin 1956, σελ. 9 - 21. Κωνστ. Μουρατίδου, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, τόμος πρῶτος, Ἀθῆναι 1965, σελ. 66 ἑξ.

Τὸ πρόβλημα τῆς Πολιτείας ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποκαλύψει προβάλλει σαφέστερον καὶ ἀναμφισβήτητον ἢ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, διότι ἡ Πολιτεία ἐν τῷ ἱερῷ Βιβλίῳ τούτῳ μεταβάλλεται εἰς τὸ θηρίον τοῦ 13ου κεφ., τὸ ὁποῖον «ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν Θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ»[3]. Ἡ Πολιτεία ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἐξελθοῦσα τῶν δι' αὐτὴν προσδιορισθέντων ὁρίων προσεχώρησεν εἰς τὴν παράταξιν «τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου»[4] τούτου, εἰς τὴν παράταξιν δηλονότι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, μεταβληθεῖσα εἰς τὴν ὁρατὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Ἀντιχρίστου [5], διότι ἐπέβαλλεν εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος [6]. Οὕτως ἡ Πολιτεία διὰ τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν Θεὸν ἀποβαίνει ἐξουσία σατανική, διότι ἀπὸ διάκονος τοῦ Θεοῦ μεταποιεῖται διὰ τῆς ὑπερβάσεως τῶν καθηκόντων της εἰς ὄργανον τοῦ Διαβόλου [7].

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀντιχρίστου ἐν Ἀποκαλύψει 13, 1 ὡς θηρίου ἐμφαίνει τὴν ἀπανθρωπίαν αὐτοῦ καὶ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, ἥτις διασαφεῖται κάλλιον ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ[8]. Διὰ δὲ τὸ προαναφερθὲν θηρίαν τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς θαλάσσης μετὰ τῶν ἑπτὰ κεφαλῶν καὶ τῶν δέκα κεράτων, «καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας»[9] διετυπώθησαν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας πολλαὶ γνῶμαι, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι δύο καὶ δὴ ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλας.

Κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιοτέραν ἐκδοχὴν ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου προσωποποιεῖ τὸ καταπολεμοῦν τὸν χριστιανισμὸν καὶ οἱονεὶ ἐνσαρκοῦν τὴν ἀντίθετον δύναμιν Ρωμαϊκὸν Κράτος.

---

3. Ἀποκ. 13, 6.

4. Ἰωάν. 12, 31 πρβλ. Β' Κορ., 4, 4. «Ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου».

5. Πρβλ. O. Cullmann, Der Staat im Neuen Testament, Tübingen 1956, σ. 53.

6. Πρβλ. Ἐπισκόπου Κασσιανοῦ, Ἡ Βασιλεία τοῦ Καίσαρος κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, Paris 1948. σελ. 44 (Ρωσιστί). O. Cullmann, Dieu et César, Paris 1956, σελ. 77. Τοῦ Αὐτοῦ, Der Staat im Neuen Testament, Tübingen 1956, σελ. 53.

7. Πρβλ. O. Cullmann, Der Staat im Neuen Testament, Tübingen 1956, σελ 62.

8. Παν. Μπρατσιώτου, μνημ. ἔρ. σελ. 208

9. Ἀποκ. 13, 1.

Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἐκδοχήν, τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα εἶναι ἄσχετα πρὸς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, πρόκειται δὲ ἁπλῶς περὶ τῆς ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἐνσαρκώσεως δαίμονός τινος ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐμφανισθῇ τότε Ἀντιχρίστου [10], ὡς ἀπεκάλεσε τοῦτον αὐτὸς ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης [11]. Πιθανωτέρα γνώμη κατὰ τὸν Καθηγητὴν Παν. Μπρατσιώτην εἶναι ἡ συνδυάζουσα ἀμφοτέρας τὰς προηγουμένας [12].

Καθ' ἡμᾶς, ὁ Ἀντίχριστος οὗτος εἶναι τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, διότι βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου 13, 1 - 8 καὶ 19, 19 - 20, τὸ θηρίον τοῦτο ἔχει τέσσαρα χαρακτηριστικά: α) καταδιώκει καὶ ἀποκτείνει τοὺς Χριστιανούς, β) θεοποιεῖ ἑαυτό, γ) θὰ ἡττηθῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ δ) τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματός του μετατρεπόμενα εἰς ἀριθμοὺς δίδουσι τοὸ ἄθροισμα 666. Πράγματι, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως Ἀντίχριστος εἶναι ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἥτις εἶχε τὰ ἀνωτέρω χαρακτηριστικά, διότι καὶ τοὺς αὐτοκράτορας αὐτῆς ἐθεοποίει καὶ τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τοὺς ἀπηνεῖς διωγμοὺς ἐφόνευε καὶ ἡττήθη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (288 - 337) ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τέλος τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος «Λατεῖνος» [13], τὸ ὁποῖον δηλοῖ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, δίδουσι τὸ ἄθροισμα 666.

Τὴν ἄποψιν τοῦ Lohmeyer [14], καθ' ἣν οὐδεμία σχέσις ὑφίσταται

---

10. Ὁ Ἀντίχριστος καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Εὐαγγελίων (Ματθ. 24, 24. Μάρκ. 13, 22. Λουκ. 21, 8) καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Β΄ Θεσ. 2, 3 ἑξ.), ἀναμένεται ὡς μέλλων νὰ προηγηθῇ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ Παρουσίας. Βλ. Χρήστου Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 439, ἔκδοσις δευτέρα, Ἀθῆναι 1956. Ἰωάννου Κασσομενάκη — Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίου Κόμπου, ἐγχειρίδιον Δογματικῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, σ. 417, Θεσσαλονίκη 1970.

11. Α΄ Ἰωάν. 2, 18: «ἠκούσατε ὅτι ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν·» Πρβλ. Αὐτόθι, 2, 22. 4, 3. Ἐνταῦθα ἡ διάκρισις προσώπου τινὸς Ἀντιχρίστου τὸ ὁποῖον θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μέλλον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα ἀντίχριστα πρόσωπα ὑπάρχοντα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως, εἶναι προφανής, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Χρῆστος Ἀνδροῦτσος. (Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματική, σελ. 432).

12. Βλ. Παν. Μπρατσιώτου, ἔνθ. ἀν. σελ. 205 - 206.

13. Βλ. Ἱππολύτου, περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου, L., Β.Ε.Π., σελ. 214 - 215, τόμ. 6. Ἀθῆναι, 1957. Ἀνδρέου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν κεφ. 13ον, MPG, 106, 341.

14. E. Lohmeyer, Die Offenbarung des Johannes. Ἡ δευτέρα ἔκδοσις ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως, ὑπὸ τοῦ Günther Bornkamm, 1953.

μεταξὺ τῶν ὀπτασιῶν τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως καὶ τῶν γεγονότων τῶν λαβόντων χώραν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Αὐτοῦ, ἐλάχιστοι τῶν ἑρμηνευτῶν ἀσπάζονται [15]

Γενικῶς ἀναγνωρίζεται, ὅτι τό, ἐν τῷ 13ῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως, θηρίον ἀντιπροσωπεύει τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐν τῇ ἀξιώσει αὐτῆς, ὅπως οἱ ἁπανταχοῦ τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας λαοὶ ἀπονέμωσι λατρείαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, πρὸς δὲ καὶ πᾶσαν γηΐνην Πολιτείαν, ἥτις ἀποβαίνει ὁλοκληρωτική [16].

Ἐν τῇ διηγήσει τῶν πειρασμῶν τοῦ Κυρίου [17] κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον παρομονὴν Αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὁ Σατανᾶς πειράζων τὸν Ἰησοῦν λέγει ὅτι δύναται νὰ διαθέτῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐξουσίαν ὅλων τῶν Βασιλειῶν τῆς γῆς, ἃς καὶ προσφέρει εἰς τὸν Χριστόν, ἐὰν δεχθῇ ὁ Θεάνθρωπος νὰ προσκυνήσῃ αὐτόν.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπέβη σατανική, λόγῳ τῆς σκανδαλώδους αὐθαιρεσίας της. Ἐν ἁπάσῃ τῇ ἀποκαλυπτικῇ φιλολογίᾳ καὶ δὴ τῇ Ἰουδαϊκῇ, ἡ θεοποιοῦσα

---

15. E. Rissi, Zeit und Geschichte in der Offenbarung des Johannes, 1952. Ἡ Πολιτικὴ ἑρμηνεία ὑπεστηρίχθη μετὰ δυνάμεως ὑπὸ τοῦ K. L. Schmidt, «Das Gegenüber von Kirche und Staat in der Gemeinde des Neuen Testaments», Theol. Blatter, 1937, σ. 1 ἑξ.

16. Πρβλ. O. Cullmann, Dieu et César, σελ. 79, Paris 1956. Κατὰ τὴν ὁμόφωνον διδασκαλίαν ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, Ἁγίας Γραφῆς καὶ Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὁ θεσμὸς τῆς Πολιτείας μόνον ὡς ἀπρόσωπος ἐξουσία εἶναι καταγωγῆς θείας, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ἑκάστοτε κυβερνήσεις ἀπ' εὐθείας ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι. Διότι αἱ κυβερνήσεις ἢ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, δι' ὧν ἀσκεῖται ἡ ἐξουσία τῆς Πολιτείας, ὡς ἄνθρωποι ὑπόκεινται εἰς σφάλματα καὶ ἐνδεχομένως ἀπὸ ὀργάνων τοῦ Θεοῦ, θελήματος αὐτοῦ ὑπηρετικῶν, δύνανται νὰ ποιῶνται κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας καὶ νὰ μεταβάλλωνται εἰς τυράννους, ἤτοι εἰς ὄργανα τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ Σατανᾶ (Ἐφεσ. 6, 12), ὅτε καὶ ἡ Πολιτεία τὴν ὁποίαν ἐκπροσωποῦν, δίδει ὄψιν τοῦ ἐν κεφ. 13 τῆς Ἀποκαλύψεως περιγραφομένου θηρίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ συχνότατα ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολιτευμάτων, παρέσχεν εἰς πολλούς, παλαιοτέρους καὶ νεωτέρους, ἀφορμὴν νὰ ὑποθέσουν ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι ἐφεύρημα τοῦ Σατανᾶ. Ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς ἀστήρικτος, ὡς συγκρουομένη πρὸς τὸ χωρίον «αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν» (Ρωμ. 13 1), μόλις εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν. Βλ. Π. Δημητροπούλου, ἔνθ' ἀν. σελ. 16.

17. Ματθ. 4, 1-11. Μάρκ. 1, 12-13. Λουκ. 4, 1-11. Βλ. καὶ Σάββα Νανάκου, Ἐξηγητικὴ προσπάθεια τῶν πειρασμῶν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, σελ. 38-48. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1967.

ἑαυτὴν Πολιτεία θεωρεῖται ὡς κατ' ἐξοχὴν προσωποποίησις τοῦ 'Αντιχρίστου [18].

Αἱ «ἐξουσίαι» ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ 13, 1 ἑξ., περὶ ὧν ὁ 'Απόστολος Παῦλος ἀποφαίνεται ὅτι εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς τάξεως τοῦ Θεοῦ, ἀξιοῦσιν ὑπακοὴν παρὰ τῶν Χριστιανῶν, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Πολιτείας ὡς ἀπροσώπου καθιδρύματος καὶ οὐχὶ εὐθέως εἰς πᾶσαν μορφὴν κυβερνήσεως [19], ἐνῷ ἐν τῷ 13ῳ κεφ. τῆς 'Αποκαλύψεως τοῦ 'Ιωάννου αἱ αὐταὶ ἐξουσίαι ὡς ὑπερακοντίσασαι τὰ τεθέντα αὐταῖς ὅρια διὰ τῆς διεκδικήσεως θείων ἰδιοτήτων κατέστησαν σατανικαί.

Τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαῖνον θηρίον εὑρίσκεται ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Σατανᾶ, ὅστις «ἔδωκεν αὐτῷ... τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην»[20]. Οὐ μόνον ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας πᾶσα Πολιτεία ὑπερβαίνουσα τὰ ἑαυτῆς ὅρια χαρακτηρίζεται ὡς ἐνσάρκωσις δυνάμεως σατανικῆς, ἀλλ' ἡ ἄποψις αὕτη πρὸ μακροῦ ἤδη ἀπαντᾷ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 'Ιουδαϊσμῷ [21].

'Ο 'Ιωάννης ὁ Θεολόγος ἐν τῇ ὄντως μεγαλοπρεπεῖ περιγραφῇ τοῦ θηρίου ἐν τῇ 'Αποκαλύψει 13, 1 ἑξ., δανείζεται πάσας τὰς ἰδιότητας τούτου, ἐκ τοῦ προφήτου Δανιήλ, ἃς χρησιμοποιεῖ Οὗτος ἐν τῷ 7ῳ κεφ. τῆς προφητείας. Αὐτοῦ, ἵνα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν τεσσάρων ζώων περιγράψῃ τὰς τέσσαρας αὐτοκρατορίας, αἵτινες ἐν τῇ εἰρημένῃ προφητείᾳ ἀναφέρονται κεχωρισμένως, ἐνῷ ἐν τῇ 'Ιερᾷ 'Αποκαλύψει συγκεντροῦνται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Οἱ ἑρμηνευταὶ ὀρθῶς παραπέμπουσιν εἰς τὰ παράλληλα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐξ ὧν ἀρύεται ὁ συγγραφεὺς τῆς 'Ιερᾶς 'Αποκαλύψεως τὸ ὑλικὸν τῆς περι-

---

18. O. Cullmann, Dieu et César, Paris 1956, σελ. 79.

19. Συγγραφεῖς τινες νεώτεροι ὑπέθεσαν ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ 'Αποστόλου Παύλου ἐν Ρωμαίους 13, 1 ἑξ. ὑπολαμβάνει τὰς κοσμικὰς κυβερνήσεις θεόθεν καθεσταμένας, τοὺς δὲ κοσμικοὺς ἄρχοντας ἀντιπροσώπους τοῦ Θεοῦ, εἰς οὓς οἱ πολῖται ὀφείλουν ὑποταγὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. 'Η ὑπόθεσις αὕτη εἶναι λογικῶς ἀσύστατος, διότι ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τόσον αἱ καλαὶ ὅσον καὶ κακαὶ κυβερνήσεις διορίζονται ἐξ ἴσου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐνεργὸς τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἡ συνέπεια δ' αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ εἶχε διαφύγει τὴν προσοχὴν τοῦ Παύλου. Βλ. Π. Δημητροπούλου, Σχέσεις 'Εκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐξ ἐπόψεως 'Ορθοδόξου, 'Αθῆναι 1966, σελ. 6.

20. 'Αποκ. 13, 2.

21. O. Cullmann, ἔνθ' σελ. 79.

γραφῆς τοῦ θηρίου [22]. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ χρήζει ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, τόσον διὰ τὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμὸν ὅσον καὶ διὰ τὸν Ἰουδαϊσμόν, εἶναι ὅτι ἡ ὁλοκληρωτικὴ Πολιτεία ἀποτελεῖ τὴν κλασσικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Διαβόλου ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ θηρίου ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως εἶναι ὁμολογουμένως μεγαλοπρεπής: σύμπασα ἡ γῆ, πλήρης θαυμασμοῦ ἀκολουθεῖ τὸ θηρίον καὶ γονυπετεῖ ἐνώπιον τοῦ Δράκοντος καὶ αὐτοῦ [23]. Ἡ θεραπεία τῆς κεφαλῆς τοῦ θηρίου ὑπὸ τοῦ Δράκοντος σημαίνει τὴν ἐπὶ τῆς ἀντιχρίστου Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν τοῦ κόσμου παροδικὴν ἀναζωογόνησιν αὐτοῦ, εἰς ὃ ὡς ὀργάνου τοῦ Σατανᾶ ἀπονέμεται θεία τιμὴ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παροδικὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ θηρίου, ἡ ἀναζωογόνησις «τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ» [24], τοῦ Χριστοῦ εἶναι αἰώνιος. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχὴν ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ προσκύνησις τοῦ θηρίου καὶ τοῦ Δράκοντος εἶναι ἡ καισαρολατρία ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου ὡς θεῶν ὑπὸ τῶν ἀπίστων [25]. Ἀναποφεύκτως ἀγόμεθα εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι πᾶσα ὁλοκληρωτικὴ Πολιτεία τὸ πᾶν μετέρχεται πρὸς ἀποπλάνησιν καὶ ἕλξιν τῶν μαζῶν. Τοῦτο εἶναι ἴδιον τοῦ Διαβόλου, ὅστις θέλει νὰ μιμῆται τὸν Θεόν, ἀποτελεῖ δὲ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς διαβολικῆς Πολιτείας τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποκαλύψει περιγραφομένης, τοῦ θηρίου δηλονότι, ὅπερ ἀποτινάσσει τὴν τάξιν τοῦ Θεοῦ δι' ἀποσείσεως τῶν ἁλύσεών του. Ἡ ὁλοκληρωτικὴ Πολιτεία ἀξιοῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ σαφῶς ἀνῆκον εἰς τὸν Θεὸν καὶ οὕτω ἐμφανίζεται μεθ' ὅλων τῶν θείων ἰδιοτήτων, διὸ καὶ ὀρθῶς ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ἀξίωσις τῆς Πολιτείας θεωρεῖται διαβολική. Πρὸς τούτοις, ἡ ἀξίωσις αὕτη τῆς Πολιτείας ὑπενθυμίζει τὴν ἔντονον ἄρνησιν, ἣν ἑκάστοτε ἀντέτασσεν ὁ Κύριος

---

22. Ἐκτὸς τοῦ E. Lohmeyer, Die Offenbarung des Johannes, ἔκδοσις Günther Bornkamm, 1953. Βλ. ἐπίσης καὶ τὰ κάτωθι ὑπομνήματα εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν. R. H. Charles, The Revelation of St. John, 2 τόμοι 1920. E. B. Allo, St. Jean, L' Apocalypse, 1921. W. Hadorn, Die Offenbarung des Johannes 1928. A. Wickenhauser, Offenbarung des Johannes, 1947. Ch. Brütsch, Clarté de l' Apocalypce, 4η ἔκδοσις, 1955.

23. Ἀποκ. 13, 3-4.

24. Ἰωάν. 1, 29, 36.

25. Ὁ μέγας θαυμασμὸς τοῦ θηρίου, θὰ ἀποβῇ κλαυθμὸς μέγας ἐν τῷ 18ῳ κεφαλαίῳ ἐπὶ τῇ καταστροφῇ αὐτοῦ.

εἰς τὸν μεσσιανισμὸν τῶν Ζηλωτῶν, ἵνα κάλλιον νοήσωμεν τὴν ρῆσιν τοῦ Ἰησοῦ «ὕπαγε, σατανᾶ» (Ματθ. 4, 10), τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει πρὸς πάντας τοὺς ἐκκλίνοντας τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ἡ ἐπιθυμία, ὅπως μιμῆταί τις τὸν Θεὸν ἀντικατοπτρίζεται ἐν τῇ εἰκόνι ἐκείνῃ τῆς γονυπετούσης μάζης, ἥτις χαιρετᾷ τὸ θηρίον, ἀκριβῶς διὰ τῶν λόγων ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τὸ ἱερὸν βιβλίον τῆς Ἐξόδου, 15, 11 ἀποδίδονται μόνον εἰς τὸν Θεόν: «Τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι, δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστὸς ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα». Τὸ θηρίον, τουτέστι ἡ ἀντίθεος δύναμις, ἐκσπᾷ εἰς βλασφημίαν κατὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ σκηνώματος Αὐτοῦ ὡς καὶ κατὰ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ συσκηνούντων μετ' Αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς ὁποίους νοοῦνται οὐ μόνον οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τετελειωμένοι ἅγιοι [26].

Ἐν Ἀποκαλύψει 13, 7 ἑξ. ἀναφέρεται ἡ νίκη τοῦ θηρίου, βοηθουμένου ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς γῆς [27], διὸ καὶ σύμπας ὁ κόσμος γονυπετεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ. Πρόκειται δὲ μόνον περὶ προσκαίρου καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον «ἐνεργεῖται τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας»[28] ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ, ἐπικρατήσεως τοῦ θηρίου ὡς ὁρατοῦ ὀργάνου τοῦ Σατανᾶ, ὡς «κατέχοντος»[29], ὡς «κοσμοκράτορος», ὡς «ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου»[30], διότι ἡ τελικὴ καὶ ὁριστικὴ νίκη ἀνήκει εἰς τὸν Χριστόν, εἰς Ὃν πραγματικῶς ἀνήκει καὶ «πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς»[31].

Πράγματι ἡ ἀποστασία τῶν ἁγίων, συνεπείᾳ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς βίας τοῦ ἐπὶ γῆς τοποτηρητοῦ τοῦ Σατανᾶ, θὰ εἶναι μεγάλη. Ἡ διήγησις αὕτη τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως διασαφεῖται καὶ διὰ παραδειγμάτων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα ἐπιβεβαιοῦν τελείως τὴν Ἰωάννειον ταύτην διήγησιν.

Ὁ διοικητὴς τῆς Βιθυνίας Πλίνιος ὁ νεώτερος (62 - 113) ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν (98 - 117), ἀρχὰς Β' μ.Χ. αἰῶνος, ὁμιλεῖ περὶ τῆς λιποταξίας τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων, οἵτινες πιεζόμενοι ἠναγκάζοντο νὰ προσφέρουν θυσίαν εἰς τὸν θεοποιη-

---

26. Πρβλ. Ἀποκ. 21, 3. Ἡ βλασφημία τοῦ θηρίου σημαίνει τὸ μῖσος καὶ τὴν λύσσαν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀντιχρίστου κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας τοῦ κόσμου κατὰ τῶν πιστῶν.

27. Πρβλ. Ἀποκ. 17, 11.

28. Β' Θεσ. 2, 7.

29. Αὐτόθι.

30. Ἰωάν. 12, 32.

31. Ματθ. 28, 18. Βλ. καὶ Παν. Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἀν. σελ. 211.

θέντα αὐτοκράτορα [32]. Ὡσαύτως πλεῖστοι Χριστιανοὶ ἀπηρνήθησαν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου (249 - 251). Πολλοὶ Χριστιανοὶ μὴ συμμορφούμενοι καὶ μὴ ἐνδίδοντες εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ὁλοκληρωτικῆς Πολιτείας δὲν ἐγονυπέτουν ἐνώπιον τοῦ θηρίου, ἐδείκνυον δηλαδὴ ἀνυπακοὴν εἰς τὸ ἁμαρτωλὸν κράτος, διὸ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐγράφησαν «ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»[33].

Ἔτι σαφεστέρα ἀναδεικνύεται ἡ διήγησις περὶ τοῦ δευτέρου θηρίου, τοῦ ἀναβαίνοντος ἐκ τῆς γῆς [34]. Καὶ εἰς τὸ θηρίον τοῦτο διακρίνονται τέσσαρα χαρακτηριστικά: α) ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνισις εἶναι ἐμφάνισις ἀρνίου ἔχοντος δύο κέρατα, β) ἡ ἐσωτερική του διάθεσις εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Δράκοντος καὶ τοῦ θηρίου, ἑπομένως ἐχθρικὴ πρὸς τοὺς Χριστιανούς, γ) τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται ρητῶς, ὀνομάζεται ψευδοπροφήτης καὶ δ) θαυματουργεῖ. Τὰ προρρηθέντα ταῦτα στοιχεῖα ὡς καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ θηρίου τούτου πρὸς ἀρνίον, ὑφ' ὃ δὲν νοεῖται τὸ ἐν κεφαλαίῳ Ε′ Θεῖον Ἀρνίον τὸ παριστάνον τὸν Χριστόν, ἀλλὰ τὸ ἄκακον ζῷον ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν 1) τοὺς ψευδοπροφήτας, οἵτινες κατὰ τὸ ἀψευδὲς στόμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ θὰ ἐνσκήψωσι κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς καὶ 2) τὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως εἰδωλολατρίαν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται εἰκὼν παρεμφερὴς πρὸς ἐκείνην, ἣν ὁ Κύριος μεταχειρίζεται ὁμιλῶν περὶ τῶν «ψευδοπροφητῶν», οἵτινες θὰ ἔλθωσι κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου «ἐν ἐνδύμασι προβάτων»[35] καί, κατὰ τὴν ρητὴν προειδοποίησιν τοῦ Κυρίου, θὰ δώσωσι «σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς»[36]. Ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ εἰδωλολατρία ἐχρησιμοποίησε κατὰ τῶν Χριστιανῶν πλὴν τῆς βίας καὶ τὴν ἀπάτην ἐν ἐνδύματι ἀρνίου φερομένη, ἐνῷ ἔσωθεν ἦτο λύκος ἅρπαξ, ὡς προσφυῶς σημειοῖ καὶ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος († 107) «λύκος κῳδίῳ ἠμφιεσμένος»[37], ζητῶν νὰ κατασπαράξῃ τὸ λογικὸν τοῦ Χρι-

32. Βλ. Σάββα Ἀγουρίδου, Ὁ χαρακτὴρ τῶν πρώτων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμῶν καὶ ἡ περὶ τῶν Χριστιανῶν ἀλληλογραφία τοῦ Πλινίου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, Θεσσαλονίκη, 1963, σελ. 31 ἑξ.

33. Ἀποκ. 13, 8. Βλ. καὶ Σάββα Ἀγουρίδου, ἔνθ' ἀν. σελ. 21.

34. Ἀποκ. 13, 11

35. Ματθ. 7, 15.

36. Ματθ. 24, 24. Πρβλ. Β′ Θεσ. 2, 3 - 9.

37. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Πρὸς Φιλαδελφεῖς (ἐκτενεστέρα μορφὴ) II, Β.Ε.Π., σελ. 307, τ. 2, Ἀθῆναι, 1955.

στοῦ ποίμνιον, λέγουσιν ἡμῖν καὶ τὰ διάφορα μαρτυρολόγια. Ἐν τοῖς μαρτυρολογίοις τούτοις ἀναφέρεται, ὅτι τὸ πᾶν ὑπέσχοντο οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἢ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν εἰς τοὺς μάρτυρας, ἀρκεῖ νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς εἰς Θεὸν καὶ νὰ ἀρνηθῶσι τὸν Χριστόν. Ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαλμάτων τῆς εἰδωλολατρικῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Ἀνδρέας (Στ΄ αἰών), φέρεται, ὅτι ἐγένοντο ψευδῆ θαύματα καὶ θεραπεῖαι διὰ τῶν δαιμόνων εἰς τὰ ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ: «Ἱστόρηται πολλάκις γοητείαις λαλῆσαι δι' εἰκόνων καὶ ξοάνων, διά τε Ἀπολλωνίου διά τε ἑτέρων, δαίμονας, οἶμαι δὲ καὶ διὰ νεκρῶν σωμάτων»[38]. Ἑπομένως ἡ εἰδωλολατρία τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὡς ψευδὴς θρησκεία δύναται νὰ ὀνομασθῇ «φευδοπροφήτης». Ὁ «ψευδοπροφήτης»[39] οὗτος, δηλαδὴ τὸ δεύτερον θηρίον, παραμένει ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πρώτου θηρίου, ἤτοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ὁλοκληρωτικῆς Πολιτείας, ὡς ἦτο τότε ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη Πολιτεία. Ἡ περιγραφὴ τοῦ δευτέρου θηρίου εἶναι τοσοῦτον συγκεκριμένη, ὥστε ἀδιστάκτως λέγομεν ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἰδεολογικῆς καὶ θρησκευτικῆς διαδόσεως τῆς ὁλοκληρωτικῆς Πολιτείας. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ «ψευδοπροφήτης» οὗτος ἐμφανίζεται ὡς προφήτης τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, ἐνῷ κατ' οὐσίαν ἐργάζεται ὡς ἐντολοδόχος τοῦ Διαβόλου, ἀποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τούτου νὰ μιμηθῇ τὸν Θεόν, ἵνα οὕτως εὐχερέστερον προκόψῃ ἐν τῇ ἀποπλανήσει τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν, πᾶσα ὁλοκληρωτικὴ Πολιτεία κέκτηται ἰδεολογίαν, ἥτις εἶναι μία παρῳδία τῆς ὑποσχέσεως[40].

Τὸ πρῶτον θηρίον κάτοχον ἰσχύος οὐ τῆς τυχούσης, ἐνισχύει τὸ «ἐκ τῆς γῆς ἀναβαῖνον» δεύτερον, ὅπερ ἀποπλανᾷ τοὺς ἀνθρώπους «τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου»[41]. Τὸ δεύτερον θηρίον τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πρώτου, παραγγέλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, νὰ κατασκευάσωσιν εἰκόνα εἰς τὸ πρῶτον θηρίον καὶ νὰ ἀπονείμουν εἰς τοῦτο λατρείαν. Οὐδεμία ἀμφιβολία καταλείπεται, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος, γεγονὸς

---

38. Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Ἀνδρέου, Ἑρμηνεία εἰς Ἀποκάλυψιν 13, 15, MPG., 106, 340 A.

39. Ἀποκ. 16, 13. 19, 20. 20, 10.

40. Βλ. Oscar Cullmunn, Dieu et César, σελ. 82, Paris, 1956.

41. Ἀποκ. 13, 14.

ὅπερ ἐπιρρωνύει ἁπλῆ σύγκρισις τοῦ 13ου κεφ. τῆς Ἰωαννείου Ἀποκαλύψεως πρὸς τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην, ἣν ὁ Πλίνιος ὁ νεώτερος, ὁ κυβερνήτης τῆς Βιθυνίας, ὑπέβαλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊνὸν (98 - 117)[42]. Οἱ Χριστιανοὶ συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων τῆς Ρώμης ἐβιάζοντο νὰ θυσιάσωσιν ἐνώπιον τοῦ ἀγάλματος τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς δέ, ἐπιέζοντο νὰ ἐπευφημῶσι τὸν Καίσαρα Κύριον («Kyrios Kaisar»), τὸν δὲ Χριστὸν νὰ καταρῶνται («Anathema Christos»). Οἱ ἐνώπιον τοῦ Ρωμαίου ἄρχοντος προσαγόμενοι Χριστιανοί, ἐὰν συνεμορφοῦντο πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Πολιτείας ἀπελύοντο· ἐὰν ὅμως προέβαλλον πείσμονα ἄρνησιν κατεδικάζοντο εἰς θάνατον[43].

Περαιτέρω, πληροφορούμεθα, ὅτι οἱ ἀπονείμοντες λατρείαν εἰς τὸ εἴδωλον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφωδιάζοντο δι' ἑνὸς πιστοποιητικοῦ[44], ὅπερ ἐσήμαινεν, ὅτι ἐνέδοσαν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅτι ἡ σφράγισις χειρὸς ἢ μετώπου εἶναι δεῖγμα ὑποταγῆς τοῦ σφραγιζομένου εἰς τὸν σφραγίζοντα, φαίνεται ἐκ τῆς σφραγίσεως τῶν ἀρχαίων δούλων ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς σφραγίσεως τῶν πιστῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ[45]. Ἡ μεταγενεστέρα ἱστορία διδάσκει ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν εἰς τοὺς ἀποστάτας Χριστιανοὺς ἐχορηγοῦντο τὰ ἐπίσημα πιστοποιητικὰ τῆς προσφορᾶς θυσίας. Ἐν Ἀποκαλύψει 13, 16 καθορίζεται εἰδικῶς ὅτι ἡ σφραγὶς ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ προσενεγκόντος θυσίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ χωρίον ὑπενθυμίζει τὸ ἀρχαῖον ἀνατολικὸν ἔθιμον τοῦ ἐγχαράσσειν ἢ ἐνστίζειν τὸ ὄνομα τῆς θεότητός τινος ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν δούλων, πιστοποιουμένης οὕτω τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς θεότητος ταύτης. Πιθανὸν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται εἰς τὴν συνήθειαν ταύτην, ὅταν γράφῃ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ (6, 17), ὅτι φέρει τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου, εἰς Ὃν ἀνήκει: «Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω». Ἐν Ἀποκαλύψει κεφ. 7ον, ἀναφέρεται, ὅτι οἱ ἐκλεκτοὶ ἔχουσιν ἐφοδιασθῆ διὰ «σφραγῖδος Θεοῦ ζῶντος»[46].

---

42. Βλ. Σάββα Ἀγουρίδου, μνημ. ἔρ. σελ. 21 ἑξ.

43. Ἀποκ. 13, 16.

44. Ἡ Ἰωάννειος Προφητεία ὑπενθυμίζει τὴν παρὰ τῷ Δανιὴλ ἱστορίαν τῆς εἰκόνος τοῦ Ναβουδοχοδονόσορος (Δαν., 3, 5 ἑξ. πρβλ. καὶ Ματθ., 24, 15) καὶ τῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας περὶ τοῦ ρόλου τῆς προσκυνήσεως τοῦ εἰδώλου τοῦ Καίσαρος ἐν τοῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοῖς (πρβλ. τὴν περίφημον ἐπιστολὴν τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου πρὸς Τραϊανὸν X 96).

45. Βλ. Ἀποκ. κεφ. 7ον.

46. Ἀποκ. 7, 2.

Ἡ προφητεία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν τροφίμων, ὅστις ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς ἀπηνεῖς καὶ ἀπαραδειγματίστους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν τοῦ Β΄ καὶ Γ΄ μ.Χ. αἰῶνος, διότι δὲν ἔστεργον νὰ θυσιάσωσι διὰ τῆς χειρός των εἰς τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα καὶ νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὸν ὡς Θεόν. Πρὸς δὲ ἡ προφητεία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀντίχριστον τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ κόσμου, ὅστις εἶναι τὸ πρωτότυπον τοῦ θηρίου, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ λέξιν τὸ χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ μετώπου των, ὥστε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀντιχρίστου νὰ φέρωσι χαραγμένον τὸ ὄνομα ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου, προκειμένου νὰ ἀγοράσωσιν ἢ πωλήσωσι τροφάς.

Ἡ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετέλει τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἔνθα ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ὑπερέβη τὰ τεθέντα αὐτῇ ὅρια καὶ διεξεδίκει θείας ἰδιότητας, ἤτοι ἐπεδίωκε κυριαρχίαν καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν ὑπηκόων αὐτῆς. Ἡ ἐξουσία τῆς Πολιτείας καθεσταμένη ἀπὸ Θεοῦ χάριν τοῦ λαοῦ, ἐφ' ὅσον κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομιμότητος, δύναται νὰ διακρίνῃ σαφῶς μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ (13, 1-7), χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ, ὅτι καὶ ἡ δικαία Πολιτεία δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ μεταποιηθῇ εἰς σατανικήν. Ἡ πείσμων καὶ σθεναρὰ ἄρνησις τῶν γνησίων ὀπαδῶν τοῦ Κυρίου νὰ προσφέρωσι θυσίας ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ ἀξίωσις ἀπονομῆς τοῦ τίτλου εἰς αὐτὸν «Kyrios Kaisar», αὐτεπαγγέλτως ἐπέφερε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτῶν. Ἡ ἄρνησις εἰς τὰς βλασφήμους ἀξιώσεις τῆς Ρωμαϊκῆς Πολιτείας ἐκφράζεται ὡς ἐπανάστασις τοῦ Ἰωάννου κατὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν τάσεων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας[47].

Ὅθεν πᾶς γνήσιος Χριστιανός, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς εἰς βάρος αὐτοῦ αὐστηροτάτας κυρώσεις τοῦ ἁμαρτωλοῦ Κράτους ὤφειλε διαρρήδην νὰ ἀποκρούῃ τὴν ἰταμὴν καὶ ἀνίερον ταύτην τῆς Πολιτείας ἀξίωσιν. Ὁ Χριστιανὸς ἐνδίδων εἰς τὰς πιέσεις τῆς Πολιτείας περὶ προσ-

---

47. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ παρατηρεῖται τάσις συσχετίσεως τῆς ἐχθρικῆς στάσεως τῆς Ἀποκαλύψεως ἔναντι τῆς Ρώμης πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκευτικο-πολιτικὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν. (Πρβλ. Stumpff, Ζηλόω, Ζηλωτής, ἐν Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament Band II, σελ. 888). Ἀλλ' ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ σχέσις αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ἡμᾶς δέ, δὲν ἐνδιαφέρει τόσον ἡ θρησκευτικο-ἱστορικὴ ἐξήγησις τῶν γεγονότων, ὅσον τὸ γεγονὸς καθ' ἑαυτό. (Βλ. Ἐπισκόπου Κασσιανοῦ, μνημ. ἔργ. σελ. 44-45).

φορᾶς θυσίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, αὐτομάτως ἠρνεῖτο τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἐὰν ἡ Ρωμαϊκὴ Πολιτεία ἠξίου δήλωσιν πίστεως εἰς τὸ καθεστὼς παρὰ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς, ὑπὸ τύπον διάφορον ἐκείνου τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος, τύπον αὐτόχρημα ἱερόσυλον εἰς τὰ ὄμματα τῶν Χριστιανῶν, ἀσφαλῶς οὗτοι ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει πάνυ ἀσμένως θὰ παρεῖχον καὶ οὕτω θὰ ἀπεσοβοῦντο τὰ ἀνήκουστα καὶ ἀκατανόμαστα μαρτύρια τῶν ἀγαθῶν ὀπαδῶν τοῦ Ναζωραίου. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ Ρωμαϊκὴ Πολιτεία ρητῶς ἀπήτει παρὰ πάντων τῶν ὑπηκόων αὐτῆς, ἑπομένως καὶ παρὰ τῶν Χριστιανῶν (πλὴν τῶν Ἰουδαίων), ὡς δήλωσιν πίστεως εἰς τὸ καθεστὼς τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀπόλυτον συμμόρφωσιν τούτων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν δημοσίᾳ βλασφημίαν καὶ ἀποκήρυξιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, δὲν κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ σχέσεις εἰρηνικὰς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, συγκρουσθεῖσα πρὸς Αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Β′ ἡμίσεως τοῦ Α′ μ.Χ. αἰῶνος [48], παρὰ τὴν ἐκπεφρασμένην πολιτικὴν ἐντιμότητα τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα ἐνίων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ὡς π.χ. Τραϊανοῦ (98 - 117), Ἀδριανοῦ (117 - 138), Ἀντωνίνου (138 - 161), Μάρκου Αὐρηλίου (161 - 180) καὶ ἄλλων.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἐλθοῦσα εἰς σύγκρουσιν δεινὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, παρέμεινε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐξουσία ἐξ ὁλοκλήρου «σατανική». Ὁ ἠγαπημένος τοῦ Κυρίου Μαθητὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποκαλύψει, μετὰ προσοχῆς καὶ σαφηνείας οὐ τῆς τυχούσης, ἐσημείωσεν ὅτι ὁ σατανικὸς χαρακτὴρ τῆς Ρωμαϊκῆς Πολιτείας ἐνέκειτο κυρίως ἐν τῇ ὑπερφιάλῳ αὐτῆς ἀξιώσει περὶ θεοποιήσεως τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐν Ἀποκαλύψει 13, 18 δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἀσφαλῶς τοῦ πρώτου τοῦ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξελθόντος, διότι τούτου εἶναι θεράπων καὶ τὸ ἐκ τῆς ξηρᾶς ἐξελθόν. Ἡ δὲ συνθηματικὴ γραφή, ἡ προκαλέσασα τοσαύτην συζήτησιν ἅμα δὲ καὶ διαμάχην μεταξὺ τῶν κατὰ καιροὺς ἑρμηνευτῶν [49], 666 [50], πιθανώτατα ἀναφέρεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος.

---

48. 64 μ.Χ.

49. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου καὶ τοῦ ὑπονοουμένου ἀνθρώπου ἔχουσι μὲν ἔκπαλαι ἀναρίθμητα ὑποτεθῆ καὶ γραφῆ, οὐδεμία δ' ὅμως εἰκασία δὲν ἔχει ἀποδειχθῆ ἐντελῶς βάσιμος, δι' ὃ καὶ ἐξακολουθεῖ ἐνταῦθα ἀκαταπαύστως ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φαντασιοκοπικὴ παραγωγή. Βλ. καὶ Παν. Μπρατσιώτου, μνημ. ἔργ. σελ. 218.

50. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐν χειρογράφοις τῆς ἐποχῆς τοῦ Εἰρηναίου († 202)

Οἱ ἀμέσως προηγούμενοι στίχοι ἀναφέρονται εἰς τὴν σφραγῖδα ἐκείνην, δι' ἧς ἐβεβαιοῦτο, ὅτι προσηνέχθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν θυσία εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ ὁποῖοι ἐφοδιαζόμενοι δι' εἰδικοῦ πιστοποιητικοῦ, ἀπολύτως ὑποχρεωτικοῦ διὰ τὴν ἀσφάλειάν των οὐδένα κίνδυνον ἐφεξῆς ἤθελον διατρέξει. Ἡ σφραγὶς αὕτη ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὴν συνθηματικὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· «... ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ»[51]. Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ στίχῳ τοῦ 13ου κεφ. ἀναγινώσκομεν: «Ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν. καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἕξ». Σήμερον εἶναι γενικώτερον παραδεκτὸν μεταξὺ τῶν ἐξηγητῶν, ὅτι ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 666 πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸν Νέρωνα[52] (54 - 68).

Ὁ R. H. Charles[53] σημειοῖ, ὅτι ἡ παράγραφος Ἀποκ. 13, 18, ἤδη ἀπὸ τῆς Β΄ μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐπέσυρε, προφανῶς λόγῳ τοῦ συμβολικοῦ καὶ ἀσαφοῦς πως αὐτῆς περιεχομένου, τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν ὁδηγήσασα μάλιστα εἰς ὀξείας λογομαχίας, ἰδίᾳ δὲ αἱ φράσεις «ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου» καὶ «ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν». Ἡ δευτέρα μάλιστα φράσις εἶναι ἐπιδεκτικὴ δύο ἑρμηνειῶν: α) Ὑπό τινων λογίων (Düsterdieck, Holtzmann, Gunkel, Clemen, Swete καὶ ἄλλων) προτείνεται, ὅτι ἡ φράσις «ἀριθμὸς ἀνθρώπου» σημαίνει ἀνθρώπινον ἀριθμὸν καὶ οὐχὶ ὑπερφυσικὸν τοιοῦτον, πρὸς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς ἀπόψεως αὐτῶν συγκρίνεται ἡ ἐν λόγῳ φράσις πρὸς τὴν παράγραφον Ἀποκ., 21, 17 «μέτρον ἀνθρώπου, ὅ ἐστιν ἀγγέλου», ἥτις

(Adv. haer, V, 30. 1) ἀναγράφεται 616, φαίνεται δὲ ὡς προϊὸν μᾶλλον ἑρμηνευτικῆς ἀμηχανίας καὶ ἀποδίδει τὸ ὄνομα Γάϊος Καῖσαρ, ὑφ' ὃ νοοῦσι τὸν αὐτοκράτορα Καλιγούλαν (37 - 41). Βλ. O. Cullmann, Dieu et César, σελ. 85, Paris 1956.

51. Ἀποκάλ. 13. 17.

52 Βλ. π.χ. Ramsay, The Letters of the Seven Churches of Asia and their place in the plan of the Apocalypse, σελ. 93 ἑξ. London, 1904 (The Flavian Persecution in the Province of Asia as depicted in the Apocalypse). Κλασσικὴν διατύπωσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εὑρίσκει τις παρὰ τῷ Ethelbert Stauffer, Christ and the Caesars, engl. transl. 1955, London, the Camelot Press, κεφ. IX Domitian and John, σελ. 147 - 149, Σάββα Ἀγουρίδου, μνημ. ἔργ. σελ. 20.

53. R. H. Charles, A Critical and Exgetical Commentary on the Revelation of St. John, vol. I, σελ. 364 - 365, Ἐδιμβοῦργον, 1920.

πιθανῶς σημαίνει ὅτι ἡ μέτρησις γίνεται ὑπὸ ἀγγέλου μὲ μέτρον ἀνθρώπινον. β) Οἱ λόγιοι (Wolkmar, Kliefoth, Corsenn, Bousset, Jülicher, Moffatt) ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ φράσις «ἀριθμὸς ἀνθρώπου» σημαίνει ὡρισμένον ἄτομον. Πρβλ. Ψαλμ., 104, 17: «ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον». Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Charles δοκιμωτέρα εἶναι ἡ δευτέρα ἑρμηνεία. Κατ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ θηρίον, ὁ δὲ ἀριθμὸς 666 σημαίνει: «Νέρων Καῖσαρ»[54].

Ὁ Adolf Deissmann[55] σημειοῖ, ὅτι ὁ ἀποκαλυπτικὸς ἀριθμὸς 616 σημαίνει «Καῖσαρ Θεὸς» (Καῖσαρ = αὐτοκράτωρ), ἀποφαίνεται δὲ ὅτι ἡ σημασία αὕτη στενώτατα συνεσχετίσθη πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Deissmann προτείνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς 616 «Καῖσαρ Θεὸς» εἶναι ὁ παλαιότερος μυστικὸς ἀριθμός, δι' οὗ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαυτηρίαζον τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ἀριθμὸς 666 ἴσως ἀποτελεῖ χριστιανικὴν προσαρμογὴν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἀριθμοῦ, διὰ νὰ ἐναρμονισθῇ οὗτος πρὸς τὸν ἀριθμὸν 888 «Ἰησοῦς». Ἡ γνώμη τοῦ Deissmann: «Καῖσαρ Θεὸς» = «ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι Θεός», ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν θεωρεῖται ὡς ἡ προτιμοτέρα[56].

Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ 17ου κεφ. τὸ θηρίον, ὅπερ ὑπῆρχε καὶ νῦν δὲν ὑπάρχει, ὄγδοον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ὁδηγηθῇ εἰς ἀπώλειαν, εἶναι ὁ Νέρων:[57] «καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστι, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει»[58]. Κατὰ τὴν καὶ σήμερον ἐπικρατοῦσαν ὀρθὴν ἐκδοχὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Ἀνδρέου, ὁ Ἀντίχριστος παρίσταται ὡς βασιλεὺς καὶ δὴ ὡς ὁ ὄγδοος, «ὡς μετὰ τὰς ἑπτὰ βασιλείας, ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ ἐρημώσει τῆς γῆς ἀνιστάμενος»[59], ἀλλ' ὁλόψυχος καὶ ὁμότροπος τῶν προηγηθέντων ἑπτὰ καὶ μάλιστα τοῦ Νέρωνος. Καὶ εἰς τοῦτο μὲν τὸ θηρίον ἀναφέρεται «κατὰ τὸ νοούμενον» αὐτός. Διὰ δὲ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἦν καὶ οὐκ ἔστι καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει, δεικνύεται ἡ παροδικότης καὶ ἀναξιότης τοῦ θηρίου, ὑπεμφαίνεται δὲ καὶ πάλιν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπί-

---

54. R. H. Charles, ἔνθ' ἀν. σελ. 367.

55. Adolf Deissmann, Light fron the Ancient East, Μετάφρασις ὑπὸ Lionel R. M. Stracham, London, 1910, σελ. 348.

56. Oscar Cullmann. ἔνθ' ἀν. σελ. 88. H. Schlier, Die Zeit der Kirche, σελ. 29, 1956.

57. Ἐπισκόπου Κασσιανοῦ, ἔνθ' ἀν. σελ. 43.

58. Ἀποκ. 17, 11.

59. Ἀνδρέου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, Ἑρμηνεία εἰς Ἀποκάλυψιν κεφ. 17ον, 11, M.P.G., 106, 384 A.

δρασις τοῦ θρύλου περὶ τοῦ ἐπανερχομένου Νέρωνος [60]. Τὸ δεύτερον θηρίον, τὸ ἐκ τῆς γῆς ἐξερχόμενον [61], ἐκφράζει τὴν τάξιν τῶν ἱερέων τῆς εἰδωλολατρικῆς αὐτοκρατορικῆς λατρείας, ἥτις ἀπέκρουεν ἀπολύτως τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν [62].

Τὸ ὄνομα «Βαβυλών», τὸ ὁποῖον ἦτο γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς πόρνης [63], ἡ πλειονότης τῶν ἑρμηνευτῶν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σήμερον ἀποδίδουν εἰς τὴν Ρώμην, ἥτις ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀντιθέτου καὶ ἀντιχριστιανικῆς δυνάμεως χαρακτηρίζεται ὡς μητρόπολις τῆς εἰδωλολατρίας ἅμα καὶ ὡς ὑπόδειγμα ἀκολασίας εἰδωλολατρικῆς [64]. Αὗται αἱ ἔννοιαι καὶ ἐνταῦθα θεωροῦνται ὡς ἀλληλένδετοι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Προφήταις τῆς Π. Διαθήκης.

Ἡ συμβολικὴ μαρτυρία ἐχρησίμευσεν ὡς κρυπτογράφημα κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν. Ὁ Ἰωάννης δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος καθ' ὃ συμπίπτει καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ ἱεροῦ τούτου βιβλίου [65], ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία ἠξίου παρὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκευτικὴν προσκύνησιν, ἣν διαρρήδην ἀπέκρουεν ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Λατῖνος λόγιος Σουε-

---

60. Βλ. Παν. Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἀν. σελ. 257.

61. Ἀποκ. 13, 11 - 17.

62 Ἐπισκόπου Κασσιανοῦ, ἔνθ' ἀν. σελ. 44.

63. Ἀποκ. 17,5. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις συνηθίζετο νὰ φέρωσιν αἱ πόρναι γεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου. (Senec. Rhetor I2, 7. Juvenal. VII 23). Ἀλλὰ δὲν εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἐπιδράσεως τοῦ ἐθίμου τούτου.

64. Πρβλ. Tacitus, Annal. XV 44.

65. Τὸ τελευταῖον βιβλίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐγράφη κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἐκδοχὴν ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ ὅπου ὁ Ἰωάννης μετέβη «διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἀποκ. 1, 9), τουτέστι κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν οὐχὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅπως λάβῃ τὴν μαρτυρίαν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς μαρτυρίας, δηλ. ὡς ἐξόριστος, ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ παλαιοτάτη παράδοσις ἀπαντῶσα ἤδη παρὰ τῷ Εἰρηναίῳ, ὅστις διαβεβαιοῖ ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις «οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς» (Adv. Haer. V 30). Περὶ τῆς εἰς Πάτμον ἐξορίας τοῦ Ἰωάννου Πρβλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Τίς ὁ Σωζόμενος πλούσιος μβ'. Ὠριγένους, Ὑπόμνημα εἰς Ματθαῖον κ' 22. Ὁ Ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐν μὲν τῷ Χρονικῷ αὐτοῦ (Ἔκδ. Schoené II 160 - 161 τοποθετεῖ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸ 14ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ (τοὐτέστιν 94 ἢ 95), ἐν δὲ τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ του (Γ' κ' 3) ἐπικαλούμενος «ἀρχαίαν παράδοσιν», ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ Νερούα ἐπέστρεψεν ὁ Ἰωάννης εἰς Ἔφεσον «ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν νῆσον φυγῆς».

τώνιος [66] (Α' καὶ Β' αἰὼν μ.Χ.) μαρτυρεῖ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Δομετιανὸς (81 - 96) πρῶτος προέβαλλε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀπολαύῃ ζῶν θείων τιμῶν, ὁπότε ἤρχισαν οἱ ἐπίσημοι ἐκ μέρους τοῦ Κράτους διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Πρὸς τὴν εἰρημένην μαρτυρίαν ταύτην συμφωνεῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀποκαλύψεως, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἀρξαμένων θλίψεων [67] καὶ μάλιστα περὶ ἀρξαμένης χύσεως μαρτυρικοῦ αἵματος [68] καὶ προβλέπονται σφοδρότατοι διωγμοὶ καὶ γίνεται μνεία καισαρολατρείας, ἀντιτιθεμένης εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Χριστοῦ [69]. Τὸ βασίλειον τοῦ Καίσαρος σαφῶς ἐπιτίθεται κατὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀπάντησις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πρόκλησιν ταύτην οὐδεμία ἄλλη ἠδύνατο νὰ εἶναι, εἰ μὴ ἀρνητική. Ἡ στάσις τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως ἔναντι τῆς ἁμαρτωλῆς κοσμικῆς ἐξουσίας βασικῶς οὐδόλως διαφέρει τῆς διδασκαλίας τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου, ὡς καὶ τῶν προγενεστέρων μνημείων τῆς Καινῆς Διαθήκης, πρὸς δὲ καὶ τῆς κλασσικῆς διδασκαλίας τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς (13, 1 - 7) καὶ τῆς Α' ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (2, 13 - 23). Ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ Ἀντιχρίστου, ἤτοι τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν, ἥτις ἐνεσάρκου τὴν ἀντίχριστον βίαν καὶ ἀπάτην, καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον, τουτέστι τὸν Ἀντίχριστον τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ κόσμου. Ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς ἐκ λόγων συνέσεως δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου τούτου τοῦ τύπου καὶ πρωτοτύπου. Ἐπιθυμεῖ δηλαδὴ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὀργὴν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἥτις θὰ ἐξέσπα ἐναντίον τῶν πιστῶν, ἐὰν ὁ Ἰωάννης ὠνόμαζεν αὐτοὺς ρητῶς θηρία. Πρὸς δὲ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντιχρίστου τῶν τελευταίων ἡμερῶν, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ ἓν τοσοῦτον βδελυρὸν ὄνομα νὰ εἶναι γεγραμμένον εἰς τὰς Θεοπνεύστους Ἁγίας Γραφάς [70].

Ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὁ

---

66. Suetonii, Domit. 13, «Dominus ac Deus noster».

67. Ἀποκ. 1, 9.

68. Ἀποκ. 2, 13.

69. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς συγγραφῆς τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως ἡ Ρωμαϊκὴ Πολιτεία εἶχεν ἀποβῆ Θεοκρατική, τῆς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀπόλυτος πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἄρχων συγχρόνως, συγκεντρῶν εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν ἐξουσίαν, πολιτικήν τε καὶ θρησκευτικήν. Βλ. Π. Δημητροπούλου, Ἡ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Φιλοσοφικῆς καὶ Χριστιανικῆς, σελ. 14, Ἀθῆναι, 1967.

70) Βλ. καὶ Ἐπισκόπου Κασσιανοῦ, ἔνθ' ἀν. σελ. 44 ἑξ.

Εἰρηναῖος διὰ τὸν συμβολικὸν ἀριθμὸν προέτεινε πολλὰς ὑποθέσεις, οἷον Λατεῖνος ἢ Τιτὰν[71] (ὑφ' ὃν νοοῦσι τὸν 'Απόλλωνα). Οὐχ ἧττον ὅμως, ἐφ' ὅσον ἡ ἀρχαιοτάτη 'Εκκλησία, ἐν ᾗ οὐδόλως ἔλειψε τὸ προφητικόν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα πνευματικὰ χαρίσματα, δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἐνόησεν ὡρισμένον αὐτοκράτορα ὡς τύπον τοῦ 'Αντιχρίστου ὑπὸ τὸν μυστηριώδη τοῦτον ἀριθμόν, περὶ οὗ θὰ διεσώζετο παράδοσις τοὐλάχιστον παρὰ τῷ ἀσχολουμένῳ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο Εἰρηναίῳ, 'Επισκόπῳ Λουγδούνου ὅτι τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον θὰ εἶναι ὁ 'Αντίχριστος, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας, ὁ ἄνομος, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὁποίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος 'Ελληνικοῦ ἀριθμοῦ ἐπαφίεται εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν μέλλει οὗτος νὰ ἐμφανισθῇ προσωπικῶς[72]. 'Επομένως, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Εἰρηναῖος: «ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον τὸ περιμένειν τὴν ἔκβασιν τῆς προφητείας ἢ τὸ καταστοχάζεσθαι καὶ ἀπομαντεύεσθαι ὀνόματα τυχόντα, πολλῶν ὀνομάτων εὑρεθῆναι δυναμένων ἐχόντων τὸν προειρημένον ἀριθμόν»[73]. Κατὰ δὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καισαρείας 'Ανδρέαν: «τὴν μὲν ἀκρίβειαν τῆς ψήφου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ὁ χρόνος ἀποκαλύψει καὶ ἡ πεῖρα τοῖς νήφουσιν. Εἰ γὰρ ἔδει, ...σαφῶς γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ὁ τεθεαμένος ἂν αὐτὸ ἀπεκάλυψεν. 'Αλλ' οὐκ ηὐδόκησεν ἡ θεία χάρις ἐν θείᾳ βίβλῳ τὸ τοῦ λυμεῶνος ὄνομα γραφῆναι. 'Ως ἐν γυμνασίας τε λόγῳ, πολλὰ ἔστιν εὑρεῖν, κατὰ τὸν μακάριον 'Ιππόλυτον καὶ ἑτέρους, ὀνόματα τὸν ἀριθμὸν τοῦτον περιέχοντα, προσηγορικά τε καὶ κύρια· κύρια μέν, οἷον, Λαμπέτις, Τειτάν, ἐκ τοῦ τείνῳ, καθ' 'Ιππόλυτον· Λατεῖνος, ὁμοίως [διὰ διφθόγγου·] Βενέδικτος· ὅπερ ἑρμηνεύεται εὐλογημένος ἢ εὐλογητός· κατὰ μίμησιν τυχὸν τοῦ ἀληθῶς εὐλογημένου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Προσηγορικὰ δέ, κακὸς ὁδηγός, παλαιβάσκανος, ἀληθῶς βλαβερός, ἀμνὸς ἄδικος. Οἷς ἐκ τῶν ἐναντιουμένων τῇ πλάνῃ ἐπικληθήσεται, τὴν οἰκείαν δόξαν ἐν τῇ αἰσχύνῃ τιθέμενος»[74].

---

71. Εἰρηναίου, Ἔλεγχος ψευδωνύμου γνώσεως, ἀπόσπασμα 92, Ε' XXX, 3, Β.Ε.Π. σελ. 169, τόμ. Ε', 'Αθῆναι, 1955. Πρβλ. 'Ιππολύτου, Περὶ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ 'Αντιχρίστου, L, σελ 214 - 215, τόμ Στ', 'Αθῆναι, 1977, 'Ανδρέου, 'Αρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, 'Ερμηνεία εἰς 'Αποκάλυψιν, MPG, 106, 341. 'Αρέθα ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, MPG, 106, 680 - 681.

72. Εἰρηναίου, Ἔλεγχος Ψευδωνύμου Γνώσεως, ἀπόσπασμα 93, Ε' XXX, 3 Β.Ε.Π., σελ. 169, τόμ. Ε', 'Αθῆναι, 1955.

73. Εἰρηναίου, Ἔλεγχος Ψευδωνύμου Γνώσεως, ἀπόσπασμα 92, Ε' XXX, 3, Β.Ε.Π., σελ. 169, τόμ. Ε', 'Αθῆναι, 1955.

74. 'Ανδρέου, 'Αρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, 'Ερμηνεία εἰς τὴν 'Αποκάλυψιν, MPG., 106, 341.

Διὰ τοῦ μυστηριώδους τούτου ἀριθμοῦ ἀποδίδονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων Τραϊανοῦ (98 - 117) καὶ Ἀδριανοῦ [75] (117 - 138).

Γεγονὸς ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι σύνολος ἡ παράγραφος ὁμιλεῖ περὶ τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ δὲ φράσις «ἀριθμὸς ἀνθρώπου» εἶναι συνθηματική. Ὁ O. Cullmann θεωρεῖ προτιμοτέραν τὴν συνθηματικὴν γραφὴν 616 ἢ 666, ἥτις ἀπαντᾷ εἴς τινα ἀξιόλογα χειρόγραφα [76], διότι ὑποδηλοῖ τὴν ὁμολογίαν τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ἀριθμὸς 616 εἶναι ἐντὸς τοῦ τύπου «Ὁ Κύριος, εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ» (le Seigneur c'est l'empereur) (Kyrios Kaisar), ἢ «ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι Θεὸς» (l'empereur est dieu) (Kaisar Theos), ὅστις ἐκδηλοῖ σαφέστερον τὴν τερατώδη σατανικὴν ἀξίωσιν τῆς Πολιτείας. Ἡ ὑπόμνησις «ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστι»[77], ἀποκτᾷ σημασίαν λίαν συγκεκριμένην: ὁ αὐτοκράτωρ ἐνῷ εἶναι ἄνθρωπος, ἐν τούτοις ἐπιθυμεῖ νὰ καταστῇ Θεός, ἀποδιδομένων αὐτῷ θείων τιμῶν, διὰ τῆς ὁμολογίας κυρίως, ἣν παρὰ τῶν ὑπηκόων ἀξιοῖ. Ἐντεῦθεν ἀποβαίνει ἐνταῦθα ὁ θεράπων τοῦ δράκοντος, τουτέστι τοῦ διαβόλου. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τῆς συμβολικῆς γραφῆς ὀρθὴ ἢ μὴ ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὴν θεμελιώδη σκέψιν ὁλοκλήρου τοῦ 13ου κεφαλαίου, χαρακτηρίζουσα ὡς βλάσφημον καὶ ἱερόσυλον τὴν ἀξίωσιν τῆς ὁλοκληρωτικῆς Πολιτείας περὶ ἀπονουῆς λατρείας καὶ θείων τιμῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὅθεν, ὁ τόνος καθόλου τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς πρὸς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, εἶναι ὅλως διάφορος ἐκείνου τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς (13, 1 - 7). Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη τοῦ τόνου καὶ τῆς ἐντάσεως καθόλου δὲν σημαίνει διαφοράν τινα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, διότι εἰ καὶ ἡ Ἀποκάλυψις κατὰ βάθος εἶναι βιβλίον διάφορον ἐκείνου τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς Πολιτείας οὐδεμία μεταξὺ αὐτῶν ὑφίσταται ἀντίφασις, ὡς ἄλλωστε οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μεταξὺ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου.

Ὁ τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος Παῦλος δὲν θὰ ἀπεφαίνετο ἄλλως πως ἢ ὡς ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Του ἡ Πολιτεία προέβαλε τὴν ἰταμὴν ἀξίωσιν, ὅπως οἱ ἁπανταχοῦ τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας Χριστιανοὶ λατρεύωσι τὴν εἰκόνα

---

75. **Oscar Cullman**, ἔνθ' ἀν. σελ. 86.

76. Αὐτόθι, σελ. 85.

77. Ἀποκ. 13, 18.

τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Παῦλος εἰς τὴν περιώνυμον παράγραφον Ρωμαίους 13, 1 ἑξ. ἐντελλόμενος ὑπακοὴν εἰς ὑπερεχούσας ἐξουσίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Πολιτείας ὡς ἀπροσώπου καθιδρύματος καὶ οὐχὶ εὐθέως εἰς πᾶσαν μορφὴν κυβερνήσεως. Ἡ ἐξουσία τῆς Πολιτείας ἀσκεῖται βεβαίως ὑπὸ κυβερνήσεων ἀποτελουμένων ἐκ πολιτικῶν ἀρχόντων, οἵτινες ὡς ἄνθρωποι ἀτελεῖς ἐνδέχεται νὰ ποιῶνται καὶ κακὴν χρῆσιν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἐντέλλεται τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ ἀναπέμπῃ εὐχὰς «ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων»[78], ἀποδίδουσα εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Πολιτείας τὴν ὀφειλομένην τιμήν[79] ὡς εἰς διακόνους Θεοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν[80], εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οὗτοι διέτασσόν τι ἀντίθετον πρὸς τὸν Θεῖον νόμον, παραγγέλλει ἀντιθέτως «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»[81].

Ἄλλωστε τὸ 13ον κεφάλαιον τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐν ᾧ ἀντιλαμβάνεταί τις τὴν ἱερὰν ἀγανάκτησιν τοῦ ἱεροῦ Συγγραφέως κατὰ τῆς ἱεροσύλου στάσεως τῆς Πολιτείας ἔναντι τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων αὐτῆς, περιέχει παράγραφον, ἥτις ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὴν παράγραφον Ρωμαίους 13, 4: «εἴ τις ἐν μαχαίρῃ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι»[82]. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον τῆς Ἀποκαλύψεως ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καὶ προπαρασκευάζεται τὸ μαρτύριον καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πιστῶν, ἐν ὄψει τῆς ἐπικρεμαμένης ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θηρίου φοβερᾶς δοκιμασίας, τῆς ὁποίας ὁ διὰ τοὺς πιστοὺς κίνδυνος ὑποδηλοῦται διὰ τῶν λέξεων αἰχμαλωσία, μάχαιρα κλπ[83]. Τὸ νόημα τῆς φράσεως ταύτης εἶναι ὅτι οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ δεχθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸν θάνατον, χωρὶς νὰ ἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν. Ἐν τῇ παθητικῇ ἀντιστάσει, διὰ τῆς μέχρι θανάτου καρτερίας ἔγκειται ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ῥίζα αὐτῆς, ἡ πίστις καὶ ὑπακοή, δύο μεγάλαι ἀρεταὶ τῶν ἁγίων.

---

78. Α' Τιμ. 2, 2.

79. Ρωμ. 13, 7.

80. Ρωμ. 13, 4. Α' Πέτρ. 2, 14.

81. Πράξ. 5, 29. 82. Ἀποκ. 13, 10.

83. Πρβλ. Ἱερεμίου, 15, 2: «καὶ ἔσται ἐὰν εἴπωσι πρὸς σέ· ποῦ ἐξελευσόμεθα; καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει Κύριος· ὅσοι εἰς θάνατον, εἰς θάνατον· καὶ ὅσοι εἰς μάχαιραν, εἰς μάχαιραν· καὶ ὅσοι εἰς λιμόν, εἰς λιμόν· καὶ ὅσοι εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς αἰχμαλωσίαν». Πρβλ. ὡσαύτως καὶ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραδόσεως Αὐτοῦ. Ματθ. 26, 52: «τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολοῦνται».

Τίτου Ἐμμ. Ματθαιάκη
Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

ΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΝΕΑΝΙΔΟΣ

Πάρα πολλῶν νεανίδων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἐκδηλοῦνται ζωηραὶ ἀνησυχίαι, ὡς πρὸς τὰ διακατέχοντα αὐτὰς προβλήματα. Ὅτι πράγματι ὑφίσταται παρ' αὐταῖς προβληματισμός τις, δὲν εἶναι τί πρωτάκουστον καὶ ἀσύνηθες. Περὶ αὐτοῦ κατ' ἐπανάληψιν ὁμιλοῦν κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ φιλικὰς αὐτῶν ἀναστροφὰς μετ' ἄλλων προσώπων. Εὐλόγως δὲ διερωτώμεθα εἰς τί ἄραγε συνίσταται οὗτος, τί ἐννοεῖ, εἰς ποῖα θέματα ἢ ὑποθέσεις τούτων ἀναφέρεται, τίνα τὰ πραγματικὰ αἴτια, τὰ προκαλοῦντα τοῦτον, ὡς καὶ ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὑφισταμένου προβληματισμοῦ αὐτῶν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰς ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ ζώσας νεάνιδας ἀπασχολοῦν σοβαρῶς πολλαὶ ὑποθέσεις, αἵτινες μὴ εὑρίσκουσαι ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ πάντοτε ἔκβασιν, προκαλοῦν ἐν αὐταῖς δυσεπίλυτα προβλήματα, τῶν ὁποίων ἐναγωνίως τὴν ἐπίλυσιν αὗται ἐπιζητοῦν. Ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι καθαρῶς προσωπικὰ αὐτῶν ζητήματα, ἐνίοτε ὅμως ἐπεκτείνονται καὶ πρὸς ἄλλα πρόσωπα, ἰδίᾳ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Συνήθως ταῦτα ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς τε ἐγκυκλοπαιδικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς αὐτῶν μορφώσεως, εἴτε ἡ εἰδίκευσις ἔν τινι ἐπιστήμῃ ἢ τέχνῃ καὶ ἀπόκτησις ἐπαγγελματικῆς εἰδικότητος, εἴτε ἡ ἐξεύρεσις μονίμου καὶ ἀποδοτικῆς τινος ἐργασίας πρὸς συντήρησιν τούτων καὶ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, εἴτε ἡ βελτίωσις καθόλου τῶν ὅρων διαβιώσεως αὐτῶν, εἴτε ἡ ἐξασφάλισις καλῶν μέσων ψυχαγωγίας, ἀνταποκρινομένων ἐννοεῖται εἰς τὰς προσωπικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας, ὡς καὶ ἡ ἀπόλαυσις γενικώτερον τῶν ἐγκοσμίων ἀγαθῶν, εἴτε τέλος ἡ ἔγκαιρος διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν καλὴ ἀποκατάστασις καὶ ὅσα ἄλλα.

Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων καὶ προθέσεων τὰς ὁποίας κέκτηται ἑκάστη ἐξ αὐτῶν, τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾧ ζῇ καὶ

ἐργάζεται, τῆς ἀγωγῆς τῆς ὁποίας ἔτυχε, τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ ἤθους αὐτῆς ἀντιμετωπίζει τὰ τυχὸν ἐμφανιζόμενα εἰς αὐτὴν σοβαρὰ προβλήματα ἢ ὅσας ἄλλας ἀντιξοότητας προβάλλει ἐνώπιον αὐτῆς ἑκάστοτε ἡ κοινωνικὴ ζωή. Ἑπομένως δὲν εἶναι πάντοτε τῆς αὐτῆς ὑφῆς ὁ προβληματισμὸς τῶν νεανίδων. Τὸ πᾶν εἰς τὴν νεάνιδα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ψυχικοῦ αὐτῆς κόσμου, διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζει τὴν ὅλην ταύτης θέσιν ἔναντι τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν προβλημάτων, ὡς καὶ τὴν περαιτέρω ἀντιμετώπισιν αὐτῶν.

Ὡς γνωστόν, ἡ ψυχολογία ἀναλύουσα τὴν ψυχοσύνθεσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν νεανίδων, ἀνευρίσκει πλείστας ὅσας πράγματι περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας αὗται εἶναι ἀνήσυχοι ἢ τελοῦσιν ἐν διαρκεῖ ἐκνευρισμῷ, ψυχικῇ ἀναταραχῇ, κατεχόμεναι ἔστιν ὅτε ὑπὸ μελαγχολίας ἢ καὶ ἀπογνώσεως. Ἡ διατήρησις ἐν αὐταῖς ἐμμόνων ἰδεῶν καὶ σκέψεων, ἡ τυχὸν μὴ ἱκανοποίησις ἰδίων αὐτῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πόθων, ἡ συχνὴ μεταμέλεια δι' ἐσφαλμένας τούτων ἐνεργείας καὶ πράξεις, ἡ ἐσωτερικὴ ἐν αὐταῖς πάλη μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, ἡ ἀποτυχία εἰς τὰς ἐπιδιώξεις αὐτῶν, ἡ ἀσυνέπεια καὶ ἀστάθεια χαρακτήρων τῶν προσώπων τοῦ φιλικοῦ τούτων περιβάλλοντος, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, προκαλοῦν ἐνίοτε ψυχικὸν κλονισμὸν ἐν αὐταῖς, ἀπαισιοδοξίαν καὶ ἄγχος. Εἰς τὰς λίαν δυσαρέστους καὶ ἐπιβλαβεῖς διά τε τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν αὐτῶν ὑγίειαν καταστάσεις εἶναι δυνατὸν ν' ἀχθῇ οἱαδήποτε νεᾶνις, τῆς ὁποίας ὁ ψυχικὸς κόσμος νοσεῖ πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Τὸ φαινόμενον δὲ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ παρατηρηθῇ τόσον εἰς πτωχάς, ὅσον καὶ εἰς πλουσίας νεάνιδας, εἴτε χειρωνακτικὰς ἐργασίας ἐξασκούσας, εἴτε εἰς διανοητικὰς τοιαύτας ἀσχολουμένας. Ἐπιπροσθέτως καὶ εἰς ἄλλας εἰς καθαρῶς οἰκιακῆς φύσεως ἐργασίας ἐπιδιδομένας.

Ὡς ἐκ τούτου τὸ θέμα τοῦ προβληματισμοῦ τῆς συγχρόνου νεάνιδος εἶναι ἀπὸ πάσης ἐπόψεως λίαν ἐνδιαφέρον. Τοῦτο μελετᾶται ἀπό τε ψυχολογικῆς, ἠθικῆς, παιδαγωγικῆς, κοινωνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐπόψεως, συνάγονται δὲ ἐκ πάντων τούτων κρίσεις καὶ συμπεράσματα, διὰ τῶν ὁποίων σταθμίζεται ἡ ὅλη τούτων ψυχικὴ κατάστασις καὶ προτείνονται τρόποι λύσεως τῶν προβληματισμῶν τῶν νεανίδων. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐρευνᾶται πόθεν ἀναπτύσσεται προβληματισμὸς εἰς νεάνιδας, τίνα συγκεκριμένως αἴτια προκαλοῦν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς, ποῦ ὀφείλεται ἡ μεγάλη τούτου ἰσχύς, τίνα τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἐκ τῆς ὅλης δὲ τούτου ἐπισταμένης ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως προσκτᾶται πλήρης καὶ κατὰ τὸν πλέον δυνατὸν τρόπον σαφὴς ἀντίληψις περὶ αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἀνάλογος κατόπιν νὰ εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ἀντιμετωπίσεως

καὶ θεραπείας αὐτοῦ. Ἐπομένως ἡ γνῶσις τῶν προβληματισμῶν τῶν νεανίδων ἐνδιαφέρει τόσον αὐτὰς προσωπικῶς, ὡς καὶ πάντας ἐκείνους, οἵτινες κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον ἔχουν τὴν εὐχέρειαν, ὅπως ἐπιδράσωσιν ἐπ' αὐτῶν ἐπωφελῶς.

Προβληματισμοὺς ἐμφανίζουν συνήθως νεάνιδες, ἄγουσαι περίοδον ἡλικίας 18 ἕως 25 ἐτῶν περίπου. Κατ' αὐτὴν κυρίως ἐκδηλοῦνται, ὡς ἔντονοι καὶ διαρκεῖς, προκαλοῦντες ὡς εἴπομεν, ψυχικὰς εἰς αὐτὰς ὑπερδιεγέρσεις καὶ ἀνησυχίας. Ὡς δὲ παρετηρήθη, πολλοὶ παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν αὐταῖς παντοίων προβληματισμῶν. Οὗτοι δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικοί, κοσμικοὶ καὶ κοινωνικοί, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς ψυχολογικῆς φύσεως. Ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ αἴτια θέτουν πολλάκις εἰς ποικίλους προβληματισμοὺς οὐ μόνον νεάνιδας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀσχέτως φύλου, ἡλικίας καὶ τάξεως.

Εἶναι δὲ τῇ ἀληθείᾳ γεγονός, ὅτι εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων ἡ ὀρθή, ἐπιτυχὴς καὶ ἀσφαλὴς ἀντιμετώπισις τοῦ οἱουδήποτε προβληματισμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ψυχικοῦ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' οὗ ἡ ὅλη ζωὴ καὶ πορεία τούτου ρυθμίζεται βάσει τῶν ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ἱκανοτήτων αὐτοῦ. Ἡ θαρραλέα ἀντιμετώπισις τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς, ἡ καρτερία καὶ γενναιοψυχία ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἡ σταθερὰ καὶ ἀποφασιστικὴ ἐνατένισις τῶν ἀντιξοοτήτων, ὡς καὶ ἡ καθόλου εὐψυχία, προϋποθέτουν ψυχικῶς ὑγιᾶ ἄνθρωπον, κεκτημένον πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν.

Ἐκ τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ κόσμου ἀντλεῖ δυνάμεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῆς καλῆς καὶ ὑγιοῦς τούτου ἀναπτύξεως ἀδυνατεῖ ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ ὑποχρεώσεις αὐτοῦ. Μάλιστα τό γε νῦν, ὅτε διερχόμεθα χρονικὴν περίοδον τῶν εἰδικοτήτων ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν ἀνθρώπων, αἱ ἀπαιτήσεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ἐπεκτείνονται εἰς εὐρυτέραν ἀκτῖνα τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζώντων ἀνθρώπων. Ἐπομένως ἀπαιτοῦνται πολλὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα, ἔμφυτα καὶ ἐπίκτητα, διὰ νὰ καταστῇ ὁ ἄνθρωπος ἱκανός, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Ἥ τε φιλεργία καὶ φιλοπονία, ἀντίληψις καὶ ἐντιμότης, εὐστροφία πνεύματος καὶ κρίσις, ἐπιμέλεια καὶ ζῆλος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας καὶ καλὴ εἰς αὐτὴν ἀπόδοσις, προσοχὴ καὶ αὐτενέργεια, εὐθύτης καὶ ἀκεραιότης χαρακτῆρος καὶ ὅσα ἄλλα, ἀπαιτοῦνται προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσῃ τις τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ βαστάσῃ τὰ βάρη τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ.

Ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ παροράται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς καὶ ἐκβιομηχάνισις τῶν πάντων ηὔξησε κατὰ πολὺ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ κατέστησε τοὺς ἀνθρώπους πλέον προβληματικούς. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως πρὸς ἐργασίαν, ὅπερ παρατηρεῖται κατὰ τοὺς συγχρόνους καιρούς. Εἶναι παρατηρημένον, ὅτι ἐλλειπούσης τῆς καλῆς καὶ κανονικῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως, μειονεκτεῖ ὁ ἄνθρωπος ἔναντι πολλῶν ἄλλων συνανθρώπων του ἢ παραμένει στάσιμος καὶ ἀνεπίδεκτος παντὸς προσφερομένου αὐτῷ προσφοροτέρου μέσου βελτιώσεως τοῦ βιοτικοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου. Εὐμενεῖς περιστάσεις προόδου παρουσιάζονται πολλάκις εἰς τοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐργαζομένους ἀνθρώπους, ἐξαρτᾶται ὅμως ἡ ἐπωφελὴς τούτων χρῆσις ἐκ τῆς στάσεως τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν τηρεῖ ἔναντι αὐτῶν. Οἱ ἀνεπίδεκτοι ψυχικῆς μορφώσεως, οἱ νωθροὶ καὶ ἄεργοι, οἱ ὀκνηροὶ καὶ μηδόλως ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς αὐτῶν, οὐδέποτε ἐπωφελοῦνται τῶν εὐμενῶν περιστάσεων, ἄλλους δὲ αἰτιῶνται συνήθως διὰ τὰς πολλὰς αὐτῶν στερήσεις. Ἡ ἐκτίμησις τούτων ἀσφαλῶς προϋποθέτει ἄνθρωπον συνετὸν καὶ ἔχοντα ἀνεπτυγμένην ἀντίληψιν, ὡς καὶ κατανόησιν ἐφ' ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς. Ὁ πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς προηγμένος ἄνθρωπος, ἀντιμετωπίζει τὰ ἑκάστοτε ἐμφανιζόμενα αὐτῷ παντοῖα προβλήματα, ἀτομικά, οἰκογενειακὰ καὶ λοιπὰ θετικώτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Καὶ ναὶ μὲν ζῶμεν εἰς μίαν λίαν τεταραγμένην ἀπό τε πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐπόψεως κοινωνίαν, ἐν ᾗ καθημερινῶς νέα πολύπλοκα προβλήματα παρουσιάζονται εἰς τὸ σύνολον αὐτῆς, πλὴν ὁ ἔχων ὑγιεῖς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις, προηγμένην δὲ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν, οὐδέποτε παραπαίει ἢ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀπογνώσεως. Ἀναμφιβόλως δύναται ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἐνεργοῦσαν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ὁπουδήποτε, ἀρκεῖ νὰ κινηθῇ καὶ ἐνεργήσῃ ἑκάστοτε, ὡς ἐπιβάλλεται παντὶ τῷ πιστεύοντι τῷ Προνοητῇ Θεῷ καὶ ἀπαιτεῖ τὸ πνευματικὸν τούτου συμφέρον. Εἰς ἣν δὲ περίπτωσιν παρὰ τὰς ἐπιμόνους ἐνεργείας αὐτοῦ ἀδυνατεῖ ὅπως ἐπιλύσῃ τὰ προβλήματά του καὶ ἀντιμετωπίζει πολλαπλᾶς στερήσεις ἢ καὶ πενίαν ἀκόμη, ἐναποθέτων μετὰ πολλῆς καὶ ἀκραδάντου πίστεως τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ εἰς τὸν Πανάγαθον Θεόν, παραμένει καρτερικὸς καὶ γενναιόψυχος, ὑπομένων τὰ δεινὰ τῆς παρούσης ζωῆς.

Τῇ ἀληθείᾳ πολλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν προκειμένῳ ἀπὸ χριστιανικῆς ἐπόψεως, γεγονὸς δὲ ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ εὐρύτατον κοινωνικὸν περιεχόμενον. Ὅσοι πιστεύουν εἰς τὴν ἐν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ ἀποκαλυφθεῖσαν ἀλή-

θειαν, ἠμποροῦν νὰ προσανατολίζωνται κατὰ τὸν πλέον καλλίτερον τρόπον εἰς τὰς ἑκάστοτε δυσμενεῖς περιστάσεις τῆς παρούσης ζωῆς, προτάσσοντες πάντοτε τὸ αἰώνιον καὶ πνευματικὸν αὐτῶν συμφέρον καὶ χωρὶς νὰ μένουν ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάφοροι πρὸς ὅσα ὁ ἀνθρώπινος βίος ἑκάστοτε παρουσιάζει ἢ νὰ παραιτῶνται τοῦ ἀγῶνος τὸν ὁποῖον αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις καὶ ὕπαρξις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παρόντος κόσμου ἐπιβάλλει.

Τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς προβληματισμοὺς τῶν νεανίδων. Ἀναντιρρήτως αἱ ψυχικαὶ τούτων ἱκανότητες ἐνέχουν πρωταρχικὴν σημασίαν, ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ἀσφαλῆ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀντιξοοτήτων τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἐνίοτε μεγαλοποιῆται ὁ τυχὸν ἐμφανιζόμενος εἰς νεάνιδας προβληματισμός, προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπηρεάζουσαν αὐτὰς ἀχαλίνωτον φαντασίαν. Ἐπειδὴ ἡ ψυχικὴ ἱκανότης τῆς κρίσεως βραδύνει ν᾽ ἀναπτυχθῇ κατὰ τὴν νεανικὴν περίοδον, ἡ φαντασία εὑρίσκει πρόσφορον ἔδαφος εἰς τὴν ὅλην ψυχικὴν ὑπόστασιν καὶ τοιουτοτρόπως μεγαλοποιοῦνται δι᾽ αὐτῆς ἰδέαι καὶ σκέψεις, στηριζόμεναι εἰς παραπλανητικὰς παραστάσεις καὶ ψευδαισθήσεις. Εἰς τὴν ψυχολογίαν γίνεται ἐπαρκὴς λόγος περὶ τῆς νοσηρᾶς φαντασίας καὶ τῶν ἐπιδράσεων αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ συνήθως παρασύρει τὴν νεάνιδα εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτόν της, ὡς συγκεντροῦντα εἰς τὸ ἔπαρκον φυσικὰ προσόντα, διὰ τῶν ὁποίων ὑποθέτει, ὅτι ἀξίζει τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ἀνεφίκτου. Τὸ ποὺ ὁδηγεῖ ἡ νοσηρὰ φαντασία, περιττὸν εἶναι νὰ εἴπωμεν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὕτη μεταφέρει εἰς ἀνυπάρκτους κόσμους καὶ στερεῖ προσγειώσεως εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐντεῦθεν ἡ κουφότης καὶ ἐπιπολαιότης, ἡ φιλαρέσκεια καὶ ὁ καλλωπισμὸς παρατηροῦνται εἰς νεάνιδας, ἀπότοκοι τῆς σφαλερᾶς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς καὶ τῶν ὀλεθρίων ἐπιδράσεων τῆς κυριευούσης πολλὰς ἐξ αὐτῶν νοσηρᾶς φαντασίας.

Ἀντιθέτως ἡ λελογισμένη χρῆσις τῆς φαντασίας ὑποβοηθεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἐπεκτείνῃ τοὺς ὁρίζοντας τῆς νοήσεως ἐφ᾽ ὅλων τῶν πεδίων τοῦ ἐπιστητοῦ, συλλαμβάνῃ ὁλοκληρωμένας παραστάσεις τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν κόσμο τῆς ἐμπειρίας, προάγῃ τὰ ἔργα καὶ τὸν βίον αὐτοῦ. Οὕτω διὰ τῆς φαντασίας δημιουργικὰ σχέδια μεγάλων ἐπιτευγμάτων τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τεχνικῆς ἐπενοήθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν. Ἡ ἔφεσις πρὸς ὅ τι ὑψηλότερον καὶ ἀνώτερον ἰδεῶδες, ἡ σύντονος προσπάθεια τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἡ διακαὴς τούτου ἐπιθυμία πρὸς ἀπόκτησιν πλειόνων εἰ δυνατὸν ἐφοδίων καὶ ἱ-

κανοτήτων, ἀνταποκρινομένων πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ κλίσιν, διεγείρονται ὑπὸ τῆς φαντασίας, ἰδίᾳ κατὰ τὴν νεανικὴν τῆς ἡλικίας τούτου περίοδον. Χάρις εἰς τὴν καλὴν καὶ λελογισμένην ταύτης χρῆσιν ἠμποροῦν νέοι καὶ νεάνιδες, νὰ καταρτισθῶσι καλλίτερον καὶ σταδιοδρομήσουν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν μετέπειτα αὐτῶν ζωήν. Ἐννοεῖται αὕτη δὲν ἀφορᾷ μόνον ὅσα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ μηχανικὴν καὶ τεχνικὴν εἰδίκευσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν καὶ ἐπίδοσιν.

Κατὰ συνέπειαν ἀπαραίτητος καὶ χρήσιμος εἶναι ἡ λειτουργία τῆς ψυχικῆς ταύτης ἱκανότητος ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως, ὅτι αὕτη θὰ τελῇ ἐν ἀμέσῳ ἐξαρτήσει πρὸς τὴν νόησιν καὶ ἁρμονικῇ σχέσει μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς ἱκανοτήτων καὶ δὴ δὲν θ' ἀφεθῇ ἀχαλίνωτος νὰ περιπλανᾶται εἰς ἀνυπάρκους, ὡς εἴπομεν, κόσμους καὶ σχέδια μὴ δυνάμενα νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐχ ἧττον πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν φαντασίαν ἀπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς ἐ λ π ί δ ο ς καὶ μὴ συγχέωμεν αὐτὴν πρὸς ὅσα ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων νόησιν καὶ βούλησιν ἐπιτυγχάνει χάρις εἰς τὴν βεβαιότητα τὴν ὁποίαν προσκτᾶται διὰ τῆς ἐλπίδος. Τὸ νὰ ἔχῃ λοιπὸν ἡ νεᾶνις ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐλπίδα, ὑποβοηθεῖται τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ μὴ περιέλθῃ ποτὲ εἰς ἀπαισιοδοξίαν καὶ ἀπόγνωσιν. Δι' αὐτῆς προάγεται, τελειοποιεῖται, καθισταμένη ἀποδοτικὴ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς. Ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ συναίσθημα τῆς ἐλπίδος, ἀπηλλαγμένον ἐννοεῖται παντελῶς τῶν ἐπιδράσεων τῆς νοσηρᾶς φαντασίας δὲν παρασύρεται εἰς ψευδαισθήσεις καὶ πεπλανημένας ἀντιλήψεις, κέκτηται συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ σταθμίζει καλῶς πρόσωπα καὶ καταστάσεις, μηδόλως ὑπερβάλλουσα ἢ μεγαλοποιοῦσα τὰ τυχὸν ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα ἔμφυτα καὶ ἐπίκτητα προσόντα αὐτῆς. Ἀναμετρῶσα τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις, χωρεῖ ἐμπρὸς μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θ' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἔργον της καὶ θὰ καταστῇ ἀποδοτικὴ ἐν αὐτῷ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς στηρίζεται εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν αὐτῆς καὶ εἰς Αὐτὸν ἐναποθέτει πάντοτε τὰς ἐλπίδας της. Οὕτω δὲν κάμπτεται πρὸ τῶν ἀντιξοοτήτων καὶ προβλημάτων τῆς ζωῆς, εἶναι σώφρων, θετική,ἀκεραία τὸν χαρακτῆρα, σταθερὰ καὶ ἔντιμος. Ἐν ᾧ ἐὰν ἀφεθῇ, ὅπως παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς νοσηρᾶς φαντασίας καὶ ἀποβάλῃ ἀπ' αὐτῆς πᾶσαν ὀρθὴν καὶ καλὴν σκέψιν, τότε ἀσυνέτως φερομένη, ὑποθέτει πλεῖστα ὅσα ὑπὲρ αὐτῆς ὑπάρχοντα προσόντα, ὅτι τάχα ὑπερέχει τῶν συνομιλήκων αὐτῆς ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως τούτων ἢ ὅσων ἄλλων φανταστικῶν καὶ μὴ ὑπαρκτῶν ταύτης χαρισμάτων.

Τότε ἐπιπολαίως φερομένη, φαντάζεται ὅτι εἶναι ὡραία, κεκοσμημένη ὑπὸ πολλῶν χαρίτων, ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὸ δελεαστικόν, ὅτι ἀξίζει πάσης προσοχῆς, τιμῆς καὶ ὑποστηρίξεως, κολακεύεται δὲ ὁσάκις ἄλλοι τὴν ἐπαινοῦν ἢ προσποιούμενοι λέγουν πρὸς αὐτήν, ὅτι ἀνευρίσκουν εἰς τὸ πρόσωπόν της σπουδαίας ἱκανότητας. Οὕτω παραμένει αὕτη μὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εἶναι ἀρεστὴ εἰς πάντας, ὅτι ὅλοι ἰδιαιτέρως προσέχουν αὐτήν, λεπτολογοῦσα ὑπερβαλλόντως καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς συνήθεις τρόπους φιλοφροσύνης τῶν ἄλλων, μᾶλλον δὲν ἀναζητοῦσα εἰς αὐτοὺς ἐξιδιασμένην τινα πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτῆς συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν. Εἰς κόσμους ψευδαισθήσεων καὶ πεπλανημένων ἐντυπώσεων πλανᾶται ἀτυχῶς ἡ κοῦφος νεᾶνις, ἐπειδὴ ἀκριβῶς στερεῖται ψυχικοῦ βάθους. Στερουμένη παντελῶς τῆς αὐτογνωσίας, εἶναι κατ᾽ ἐξοχὴν φίλαυτος καὶ ἐπιδεικτική. Τοῦτο γίνεται ἀντιληπτὸν ἐκ τῶν μορφασμῶν τοῦ προσώπου της, τῶν κινήσεων τοῦ σώματος αὐτῆς, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῆς, τῆς ἐκφράσεως τῶν λόγων της, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται τὸ ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχον μέγα κενὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς. Διαρκῶς ἡ σκέψις καὶ ὁ λόγος αὐτῆς περιστρέφεται περὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, τὰς ἀνοήτους ἐπιθυμίας της καὶ τοὺς ἀνεφίκτους ὁραματισμούς της, τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους παρὰ τῶν ἄλλων δέχεται καὶ τὴν γοητείαν τὴν ὁποίαν εἰς αὐτοὺς ἀσκεῖ ἡ καλλονὴ αὐτῆς. Τί πρῶτον καὶ ὕστερον ν᾽ ἀπαριθμήσωμεν ἐξ ὅσων ἡ κατὰ κόσμον ζῶσα νεᾶνις φαντάζεται περὶ τοῦ ἑαυτοῦ της; Τὴν φαντασιόπληκτον νεάνιδα εὐκόλως οἱ πάντες ἀναγνωρίζομεν.

Ὅλως τοὐναντίον πρὸς αὐτήν, ἡ ἔχουσα τὸ «γνῶθι σαὐτὸν» ἐν ἑαυτῇ, ἡ συνετή, σώφρων καὶ μετριόφρων, ἔχει ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ψυχικῶν αὐτῆς ἱκανοτήτων λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ συναίσθημα τῆς ἐλπίδος, ὡς προείπομεν. Ἡ ἐλπὶς στηρίζει, συγκρατεῖ ἀπὸ πᾶσαν ἀποθάρρυνσιν καὶ ψυχικὴν κατάπτωσιν, ἀναπτερώνει τὰς δυνάμεις, ἐνισχύει τὴν πίστιν πρὸς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ζωὴ μας ἐξωραΐζεται μὲ τὴν ἐλπίδα. Οἱ ἐλπιδοφόροι ἄνθρωποι ἔχουν ψυχικὴν ἀντοχὴν εἰς τὰ δεινοπαθήματα καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἀντικρύζουν αὐτὸν μὲ θάρρος, τόλμην, καρτερικότητα. Ἡ ἐλπὶς κρατύνει τὰ βήματά μας, ἀνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ τοὺς κόπους μας, ἐπαναπαύει τὴν τεταραγμένην καρδίαν μας ἀποδιώκει τὸν μαρασμὸν τῆς ψυχῆς. Οὕτω καὶ εἰς τὴν οἱανδήποτε νεάνιδα τὸ συναίσθημα τῆς ἐλπίδος ἀναζωογονεῖ τὸν ψυχικὸν αὐτῆς κόσμον, φέρει εἰς αὐτὴν ὑπομονὴν καὶ νίκην εἰς τὰ ἔργα της. Καθὼς ἓν οἱοδήποτε ἐργόχειρον διὰ ν᾽ ἀχθῇ εἰς πέρας ἀπαιτεῖ μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν, ὥστε νὰ ἐπιτύχουν καὶ ἀποδοθοῦν κα-

λῶς οἱ πολυσύνθετοι χρωματισμοὶ τούτου, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ὑπολογίζηται καθόλου ὁ μακρὸς χρόνος ὁ ὁποῖος χρειάζεται διὰ τὸ κέντημα αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ κάθε ἄλλο καλὸν καὶ ἀγαθὸν σχέδιον, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν ζωὴν τῆς νεάνιδος, ἔχει ἀνάγκην θελήσεως, ἐπιμονῆς καὶ ἐλπίδος, ἵνα πραγματοποιηθῇ. Μήπως αὐτὸ δὲν συμβαίνει ὅπου κάθε σοβαρὰ καὶ πολυσχιδὴς ἐργασία διεξάγεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων; Ἡ ἀδιάκοπος προσπάθεια ζωογονεῖται ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, χάρις εἰς αὐτὰς μεγαλουργεῖ ὁ νοῦς καὶ προχωρεῖ εἰς ἔργα δημιουργικὰ καὶ ἐπωφελῆ.

Ἔπειτα ἀπὸ ὅσα ἀνωτέρω ἐλέχθησαν περὶ νοσηρᾶς φαντασίας καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐλπίδος, ἀναφερόμεθα κατιόντες εἰς τὸν σπουδαιότατον ρόλον τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ὁ ὅλος συναισθηματικὸς κόσμος τῆς νεάνιδος. Κατ' ἀρχὴν γνωρίζομεν ὅλοι μας, ὅτι ἐκ φύσεως τὸ θῆλυ ἔχει ἀνεπτυγμένον πλεῖον τοῦ ἄρρενος τὸ συναίσθημα. Ἐφ' ὅσον δὲ τοῦτο τελεῖ ἐν ἁρμονικῇ σχέσει πρός τε τὴν νόησιν καὶ τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, συμβάλλει ἀσφαλῶς εἰς τὴν ὅλην καλὴν καὶ ἀρτίαν ἀνάπτυξιν καὶ λειτουργίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἀφεθῇ τοῦτο νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν αὐτῷ, ὑποβοηθούμενον δὲ καὶ ὑπὸ τῆς νοσηρᾶς φαντασίας, προκαλεῖ ἀναμφιβόλως δυσάρεστα εἰς αὐτὸν ἀποτελέσματα. Ἡ ὑπερευαισθησία βλάπτει ψυχικῶς, φέρουσα κλονισμοὺς τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ὁσασδήποτε ἄλλας ψυχικὰς διαταραχάς. Τὸ νὰ ἔχῃ ἡ νεᾶνις εὐγενῆ καὶ ἀνώτερα συναισθήματα, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, διότι αὐτὰ κοσμοῦν ἀληθῶς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἐξαίρουν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν προσωπικότητα αὐτῆς. Ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι πραγματικὰ καὶ πηγαῖα, οὐχὶ δὲ ἐπιφανειακὰ καὶ ὑποκριτικά. Τὸ συναίσθημα προσδίδει χάριν καὶ λεπτότητα εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς, ἀποδιώκει τὴν ψυχρότητα, τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀπάθειαν, ἐκτρέφει τὴν ἀγάπην καὶ στοργήν, τὴν φιλαλληλίαν καὶ συμπάθειαν. Κατ' ἐξοχὴν ὅταν ἡ γυνὴ καταστῇ μήτηρ, στηρίζεται εἰς τὸ πολὺ αὐτῆς συναίσθημα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ μητρικὸν αὐτῆς φίλτρον παραμένει εἰς τὴν καρδίαν της πάντοτε ἔντονον, μὴ ἀνταλλασσόμενον ποτὲ μὲ οἱοδήποτε ἄλλο εἰς στοργὴν καὶ τρυφερότητα. Χωρὶς συναίσθημα ἡ ψυχρὰ λογικὴ εἶναι ἀνίσχυρος νὰ συγκρατήσῃ εἰς ἰσορροπίαν τὸν ψυχικὸν ἄνθρωπον. Ἑπομένως δὲν πρέπει ποτὲ ἡ νεᾶνις νὰ παρασύρηται ἀπὸ τὴν ὑπερευαισθησίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ν' ἀτενίζῃ τὰ προβλήματά της μόνον διὰ τῆς ψυχρᾶς λογικῆς. Τὰ ἄκρα εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς φέρουν ἀντίθετα ἀποτελέσματα καὶ ζημιώνουν ἀνεπανορθώτως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀνεφέρομεν προηγουμένως, ὅτι ὅλαι αἱ ψυχικαὶ ἰδιότητες

τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἁρμονικὴν σχέσιν καὶ ἐξάρτησιν.

Οὐχ ἧττον τοὺς προβληματισμοὺς τῶν νεανίδων ἐπαυξάνει ἡ διακρίνουσα πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἐ ξ ω σ τ ρ έ φ ε ι α. Δι' αὐτῆς νοοῦμεν τὴν τάσιν τὴν ὁποίαν ἔχουν νεάνιδες, ὅπως πέραν τοῦ δέοντος προσαρμόζωνται εἰς τὰς ἐπικρατούσας ἑκάστοτε ἀντιλήψεις καὶ συνηθείας τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰς κόσμου. Ἡ πλήρης τούτων συμμόρφωσις πρὸς τὰς συνηθείας καὶ ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ὀφείλεται ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἐξωστρέφειαν. Ὁ νοούμενος δῆθεν συγχρονισμὸς ἐπιβάλλει τότε εἰς αὐτὰς πιστὴν συμμόρφωσιν πρὸς πᾶν ὅ,τι θεωρεῖται ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐξέλιξις καὶ πρόοδος. Οὗτος ἀφορᾷ τὴν ἐξωτερικὴν τῆς νεάνιδος περιβολήν, τὸ σχῆμα τῆς ἐνδυμασίας καὶ ὑποδήσεως ταύτης, ὡς καὶ τῆς κομμώσεως καὶ τὰ τιθέμενα εἴς τε τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ χείλη καὶ τὸ ὅλον πρόσωπον παντοειδῆ ψιμίθια καὶ ἀρώματα, τὰ κοσμήματα καὶ λοιπὰ τιμαλφῆ τοῦ στήθους καὶ τῶν βραχιόνων καὶ δακτύλων τῶν χειρῶν κλπ. Ἡ βαφὴ τῆς κόμης τῶν γυναικῶν ποικίλλει ἑκάστοτε ἀναλόγως πρὸς τὸν συρμὸν (μόδα), καθὼς καὶ τὸ σχῆμα τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν. Ἐπὶ πλέον ὁ συγχρονισμὸς ἐπεκτείνεται, ὡς πρὸς τοὺς τρόπους τῆς συμπεριφορᾶς, τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν πρὸς ἱκανοποίησιν πάσης ἐπιθυμίας, παντὸς εἴδους ψυχαγωγίας καὶ εὐχαριστήσεως. Ἡ ἐλευθέρα αὕτη διάθεσις ἐξικνεῖται πολλάκις μέχρις ἀσυδοσίας. Οὕτως ἡ ἐξωστρέφεια ὑποθαλπομένη ἀπὸ τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὸν καλλωπισμόν, καθίσταται ἔντονος εἰς πᾶσαν κατὰ κόσμον ζῶσαν νεάνιδα. Ἐὰν δὲ εἰς ὅλα αὐτὰ προσθέσωμεν ὅσα ἀφοροῦν τὴν περὶ τὴν γενετήσιον ἐπιθυμίαν ἱκανοποίησιν, ἀντιλαμβανόμεθα ποῦ ὁδηγεῖ αὐτὴ ἡ συνεχὴς ἐξωστρέφεια, ἥτις διέπει τὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις τῆς ὑλόφρονος νεότητος.

Ἐπακόλουθα ταύτης εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰδοῦς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἠθῶν. Τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐθίζεται ἡ νεᾶνις εἰς πράξεις μὴ ἐπιτρεπομένας ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα αὐτὴν θεωροῦνται, ὡς ἀπηρχαιωμέναι αἱ περὶ αὐτῆς ἰδέαι καὶ ἀρχαί, ὡς ἐντελῶς ἀνεφάρμοστοι εἰς τὴν πραγματικότητα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ τῆς φιλίας μεταξὺ ἑτεροφύλων προσώπων τελοῦνται πράξεις ἀπάδουσαι πρὸς τὴν Ἠθικήν. Πράγματι δὲ ὅταν ἀμβλυνθῇ ἡ συνείδησις καὶ ἐπακολουθήσῃ πώρωσις εἰς αὐτήν, συμβαίνουν τρομερὰ καὶ θανάσιμα ἁμαρτήματα, προκαλοῦντα ὀλεθρίους ζημίας εἰς τὰς ψυχάς. Εἰς κύκλους τῆς κατὰ κόσμον ζώσης νεότητος, παρατηροῦνται πολλαὶ ἀταξίαι, ἀσχημίαι καὶ ἠθικαὶ ἐκλύσεις. Ὑπὸ

τὸ πρόσχημα τῆς ἀπολαύσεως ψυχαγωγίας καὶ συνάψεως φιλίας μεταξὺ ἑτεροφύλων προσώπων διαπράττονται ὄργια, τὰ ὁποῖα δηλοῦν εἰς ποῖον κατάντημα ἄγονται οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀπολέσουν πᾶν ἴχνος ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον ὁ ἐλεύθερος ἔρως κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ παράνομος συμβίωσις δικαιολογεῖται, ὡς ὅλως φυσικὴ καὶ ἀναγκαία εἰς νέους καὶ νεάνιδας. Τὸ ποὺ ὁδηγεῖ ἡ ἐσφαλμένη αὕτη κατὰ κόσμον ἀντίληψις οἱ πάντες ἐννοοῦμεν, ἀφ' οὗ μάλιστα κατ' ἐπανάληψιν ἀνεγνώσαμεν εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον τὴν εἴδησιν, ὅτι θήλεις τρόφιμοι οἰκοτροφείων τῆς ἀλλοδαπῆς ἠξίωσαν τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰ δωμάτια αὐτῶν τῶν φίλων αὐτῶν. Ὅτι προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ ἁγνῆς τούτων προθέσεως ἢ πραγματοποιήσεως συμμελέτης μεταξὺ τούτων κατὰ τὰς πραγματοποιουμένας εἰς αὐτὰς ἐπισκέψεις τῶν νέων, οἱ πάντες κατανοοῦμεν. Ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὴν ἀνοχὴν πάντων, γονέων, κηδεμόνων καὶ διδασκάλων, ἐπιζητεῖται ἡ διάπραξις θανασίμων ἁμαρτημάτων. Τὸ λυπηρὸν δὲ εἶναι, ὅτι αὐτὸ τὸ ρεῦμα τοῦ κακῶς ἐννοουμένου συγχρονισμοῦ ὑπεισῆλθε καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπερ παντὶ σθένει πρέπει ν' ἀναχαιτισθῇ, πρὶν θρηνήσωμεν τὰ ὀλέθρια αὐτοῦ ἀποτελέσματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νεότητα.

Διὰ ταῦτα ἐπιβάλλεται, ὅπως ἀπαλλάξωμεν τὴν νεάνιδα ἀπὸ πάσης ἐξωστρεφείας, ἀντιβαινούσης πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς. Ὅτι αὕτη ὀφείλει νὰ εἶναι κοσμία, εὐγενὴς καὶ εὐπροσήγορος, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἀναδεικνύει αὐτὴν ἀξίαν τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς εἶναι ὁ ψυχικὸς ταύτης κόσμος. Ὅσαι τῶν νεανίδων ὑπῆρξαν ἐνδοστρεφεῖς, οὐδέποτε ἐζημιώθησαν. Εἰς τὴν ἐνδοστρέφειαν περιλαμβάνεται ἥ τε αὐτογνωσία καὶ αὐτοσυγκέντρωσις διὰ τῶν ὁποίων συγκρατεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲν παρασύρεται ἐξ ὅσων συμβαίνουν εἰς τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν κόσμον.

Εἶναι δὲ ἀναντίρρητον γεγονός, ὅτι τὴν ἐξωστρέφειαν ὑποθάλπουν τό τε κοσμικὸν περιβάλλον καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἐντύπων, περιοδικῶν καὶ βιβλίων τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας. Εἰς κύκλους μάλιστα τῆς νεότητος ἡ κυκλοφορία τούτων εἶναι λίαν εὐρεῖα. Ἡ ὕλη τούτων ἐκθέτουσα ἀφηγήσεις σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὴν γενετήσιον ἐπιθυμίαν καὶ ὁμιλίαν, τὸν ἐλεύθερον ἔρωτα, τὰς περιπετείας καὶ ἀποτυχίας τοῦ παραφόρου τούτου συναισθήματος, τὰς διενέξεις, ἀπιστίας καὶ θλιβερὰς ἐξελίξεις τῶν διϊσταμένων συζύγων, τὰς ἐπακολουθούσας διαζεύξεις αὐτῶν καὶ τὰ παρόμοια, τὰς ἀστυνομικὰς ἐξερευνήσεις τῶν διαπραττομένων ἑκάστοτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐγκλημάτων καὶ ἀνηθίκων πράξεων, τοῦ

ἐμπορίου τῆς σαρκὸς καὶ ὅσων ἄλλων, ἐξάπτουν σφόδρα τὴν φαντασίαν καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς νεότητος, συντελοῦσαι εἰς τὴν σύνθεσιν μυρίων ὅσων προβλημάτων εἰς αὐτήν. Οὕτως ἔχομεν ψυχικὰς ὑπερδιεγέρσεις, ἀναστατώσεις τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, τῆς γενετησίου ἐπιθυμίας, ἄμβλυνσιν τῆς συνειδήσεως, χαλάρωσιν τῶν ἠθῶν καὶ πολλὰς ἄλλας ὀλεθρίους συνεπείας εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἀναμφιβόλως τὸ ψυχικὸν ἄγχος ἐκ τοῦ ὁποίου πάσχει ἐν πολλοῖς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς ψυχικὰ καὶ νοσογόνα αἴτια, τὰ ὁποῖα ἐφ' ὅσον δὲν ἐξαλείφονται ἐγκαίρως, προκαλοῦν ἀνεπανορθώτους ψυχικὰς βλάβας. Ψυχικαὶ νευρώσεις, κατάθλιψις, μελαγχολία, κατάπτωσις τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων καὶ τοῦ σθένους, ἀπογοήτευσις καὶ ἀδιάκοπος παραζάλη καὶ ὅσα ἄλλα προκαλοῦνται, ὅπου διασαλεύεται ἡ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου.

Τοιαῦτα ψυχικὰ νοσήματα δὲν ἀποκλείεται νὰ παρατηρηθοῦν καὶ εἰς νεάνιδας, ὁσάκις παρεκκλίνουν τῆς ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κοσμικοῦ ρεύματος τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, τῶν συνηθειῶν τῆς ἁμαρτωλῆς ζωῆς, ὡς καὶ τῶν ἀναστροφῶν μετὰ ἀνεντίμων ἀνθρώπων, ἐπαυξάνουν τοὺς προβληματισμοὺς καὶ ἐπιφέρουν ὁλοσχερῆ ψυχικὴν ἀναστάτωσιν εἰς πολλὰς νεάνιδας. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι πραγματικὸν προβληματισμὸν ὑφίστανται ὅσαι ἐξ αὐτῶν ὠλίσθησαν πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐνασχόλησις τῶν τε ψυχολόγων, ψυχιάτρων καὶ νευρολόγων πρὸς ὅσα δημιουργοῦν τοιαύτας νοσηρὰς καταστάσεις εἰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δὲ παρ' αὐτῶν προτεινομένη θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἀποβλέπει κυρίως καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ὑγιᾶ κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως τὴν ἀνάνηψιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἐκ τῆς ἐνοχῆς καὶ τοῦ βάρους τῶν ἁμαρτημάτων ἀπεργάζεται.

Οὐχ ἧττον εἰς τὸν καλῶς νοούμενον προβληματισμόν, τὸν ὁποῖον ὑφίσταται ἡ σύγχρονος νεᾶνις, τὰ μέγιστα δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡ τυχὸν κτηθεῖσα παρ' αὐτῆς π ν ε υ μ α τ ι κ ὴ κ α ὶ ἠ θ ι κ ὴ μ ό ρ φ ω σ ι ς. Ἐὰν τυχὸν στερῆται τοιαύτης, τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθῇ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τόσα προβλήματα, ἅτινα ἐμφανίζονται ἑκάστοτε εἰς αὐτήν; Ἔπειτα τίνι τρόπῳ θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἠθικοὺς πειρασμούς, τοὺς ὁποίους καθημερινῶς συναντᾷ εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς, ἐξερχομένη μάλιστα τοῦ οἴκου αὐτῆς καὶ ἀσκοῦσα ὁπουδήποτε ἐργασίαν τινα; Πόθεν θ' ἀντλήσῃ τὴν δύναμιν νὰ νικήσῃ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, νὰ διαφυλάξῃ τὴν παρθενικήν της ἁγνότητα καὶ ἐπιδείξῃ τὴν

ἀπαραίτητον σωφροσύνην πρὸς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες προσφέρουν μὲν εἰς αὐτὴν δελεαστικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἔστιν ὅτε ἀνθηρὰς προτάσεις, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅμως ὅρον, ὅπως μεταχειρισθοῦν αὐτὴν ὡς μέσον ἡδονῆς καὶ σαρκικῆς αὐτῶν ἀπολαύσεως; Μήπως εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἐπεκταθῶμεν εἰς τοιούτου εἴδους συνεννοήσεις καὶ ὑστεροβούλους συμφωνίας, αἵτινες ἐπακολουθοῦν τῆς πρώτης γνωριμίας μετὰ προσλαμβανομένων εἰς ἐργασίας νεανίδων ἐκ μέρους ἀνεντίμων ἀνθρώπων; Ἡ σύγχρονος κοινωνία ἀρκετὰ τοιαῦτα ἠθικὰ ἔκτροπα ἐμφανίζει ἑκάστοτε, ἅτινα ὑποπίπτουν εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ δὲν χρήζουν ἰδιαιτέρας ἐξιστορήσεως.

Κατὰ συνέπειαν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι πρὸς τὴν ὅλην ἐν γένει ὀρθὴν καὶ ἀσφαλῆ ἔκβασιν τῶν ἀπασχολουσῶν τὰς συγχρόνους νεάνιδας ὑποθέσεων, πρωταρχικὴν σημασίαν ἐνέχει ἡ ἀ γ ω γ ή, τῆς ὁποίας αὗται ἔτυχον ἔν τε τοῖς οἴκοις καὶ ταῖς σχολαῖς αὐτῶν. Δι' αὐτῆς, ὡς γνωστόν, ἐπιδιώκεται οὐ μόνον ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ καὶ ἀνωτέρα ἐπιστημονικὴ ἢ τεχνικὴ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις, ἀλλὰ συνάμα ἡ χρηστὴ διάπλασις τῶν χαρακτήρων τῶν παίδων καὶ τῶν ἐφήβων. Οὕτω δι' αὐτῆς δημιουργοῦνται εἰς τὴν νεανικὴν ψυχὴν σταθεραὶ ἀρχαί, μορφοῦται καὶ σταθεροποιεῖται εἰς τὸ ἀγαθὸν ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσει κατὰ τὸν πλέον δυνατὸν τρόπον τὰς ὑπαρχούσας ἐν αὐτῷ πνευματικὰς ἱκανότητας, καθιστάμενος ἱκανός, ἵνα ἀνταποκριθῇ πρὸς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προορισμὸν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς. Ἐλλειπούσης τυχὸν τῆς ἐπιμεμελημένης χρηστῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως, ἀδυνατεῖ ὁ ἄνθρωπος ὅπως ἀντιμετωπίζῃ σθεναρῶς τὰ ἀλλεπάλληλα κοσμικὰ ρεύματα καὶ τὰς ἀντιξοότητας τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀποβαίνων ἀσταθής, ἄβουλος, ἀσυνεπὴς εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, πονηρὸς καὶ κακός, ἐνδίδων εἰς πᾶν μέσον, ἱκανοποιοῦν τὰ κατώτερα τούτου ἔνστικτα. Οὕτως ἐξηγοῦνται πῶς ὑπάρχουν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κακοὶ ἄνθρωποι, ἕτοιμοι ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ὅπως διαπράξουν παντοειδῆ ἐγκλήματα, ἀπάτας, κλοπάς, ληστείας, φόνους κλπ. Τὸ ἀληθὲς δὲ εἶναι, ὅτι ἐν ᾧ προώδευσε τόσον πολὺ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνικὴ καὶ ἐβελτιώθησαν λίαν σημαντικῶς οἱ ὅροι τῆς ζωῆς, παρὰ ταῦτα χωλαίνει εἰσέτι ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ ἀκριβῶς παραθεωροῦνται αἱ ἀξίαι καὶ ἐλλείπει παντελῶς ἡ κατὰ Θεὸν διαπαιδαγώγησις αὐτοῦ. Ὁ ἔσω λοιπὸν ἄνθρωπος καθυστερεῖ εἰς βελτίωσιν καὶ πρόοδον καὶ διὰ τοῦτο ὑποφέρει καὶ ὀδυνᾶται ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Δυστυχῶς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν παρα-

τηροῦμεν καὶ εἰς νεάνιδας. Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λυπηρόν, ὅτι ὑπάρχουν νεάνιδες ζῶσαι ἄνευ πίστεως εἰς ἰδανικὰ καὶ ἀξίας. Ἐντεῦθεν τὸ μέγα κενόν, ὅπερ ἀποκαλύπτει ὁ ψυχικὸς αὐτῶν κόσμος, εὐθὺς ὡς εὑρεθοῦν εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ποικίλων προβλημάτων τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἀντιθέτως ὅταν οὗτος εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένος, τότε ἀποβαίνουν αὗται ὁλοκληρωμέναι ὑπάρξεις, ἔχουσαι ψυχικὸν περιεχόμενον, πλούσιον εἰς βάθος καὶ ἔκτασιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι πειθαρχημέναι, δὲν παραπαίουν, οὐδὲ παρασύρονται ὑπὸ τοῦ τυχόντος, διὰ νὰ μεταμελῶνται κατόπιν διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἐν ἄλλοις λέξεσιν ἐνέχει μεγίστην σημασίαν δι' αὐτὰς ὁ ψυχικὸς παράγων, ὁ κεκτημένος ὑγιεῖς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις. Τούτου τὴν μόρφωσιν καὶ καλὴν διατήρησιν ἐπιχειροῦμεν δι' ὅσων χάριν αὐτῶν γράφομεν. Τὴν ἀνυπολόγιστον τούτου σημασίαν ὑπογραμμίζουν μεγάλοι ψυχολόγοι, Παιδαγωγοί, Ἠθικολόγοι, Κοινωνιολόγοι, Θεολόγοι καὶ Κληρικοί.

Καὶ ναὶ μὲν εἶναι καλὴ καὶ χρήσιμος πᾶσα ἄλλη παρ' αὐταῖς ἐπίκτητος μόρφωσις καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ κατάρτισις, ὡς καὶ ἡ ἐπίδοσις αὐτῶν εἰς τὰς καλὰς τέχνας (μουσικήν, ζωγραφικὴν καὶ ποίησιν), ἡ εἰδίκευσις περὶ τὴν χειροτεχνίαν, μικροτεχνίαν, πλεκτικήν, ὑφαντικήν, οἰκοκυρικήν, καθὼς καὶ τὴν γλωσσομάθειαν, πλὴν ἄνευ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τούτων διαπαιδαγωγήσεως, εἰς οὐδὲν ἀπολύτως συντελοῦν τὰ ὁσαδήποτε τοιαῦτα ἐπίκτητα προσόντα. Οὐδὲ ἡ ἀπόκτησις οἰκονομικῆς εὐπορίας καὶ ἐξασφάλισις ἱκανῶν πόρων εὐμαρείας προσφέρουν εἰς νεάνιδας μόνιμον καὶ ἀναφαίρετον χαρὰν καὶ εὐτυχίαν. Ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς δὲν συγκρίνεται πρὸς τὰ ἐφήμερα καὶ παροδικὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ψυχικὴ μόρφωσις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία καθιστᾷ τὰς νεάνιδας ἀξίας πάσης ἐκτιμήσεως καὶ ἐπαίνου. Ἡ ἀρετὴ ἐκδηλουμένη ποικιλοτρόπως ὑπ' αὐτῶν, ἀνυψοῖ αὐτὰς εἰς βαθμίδας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τελειότητος.

Ἀλλ' ἐὰν τινες ἐξ αὐτῶν ὑφίστανται προβληματισμούς, τοῦτο ὀφείλεται, διότι τὰς περισσοτέρας φορὰς αὗται ἐπιθυμοῦν μόναι των μὲ τὸν ἰδικόν των τρόπον ν' ἀντιμετωπίζουν τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Στερούμεναι ἐνδεχομένως ὑγιῶν πεποιθήσεων, ἀναζητοῦν τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων αὐτῶν κατὰ τὸ δοκοῦν, μὴ δεχόμεναι ὑποδείξεις ἄλλων εἰς τὸν διακανονισμὸν αὐτῶν, ἀποκλειομένων πολλάκις καὶ αὐτῶν τῶν προσφιλῶν αὐτῶν γονέων καὶ κηδεμόνων. Ἐὰν ἤθελον ἀποδεχθῇ τὰς νουθεσίας αὐτῶν, θὰ προεφυλάσσοντο ἀπὸ πολλῶν λελανθασμένων καὶ προχείρων λύσεων τῶν προβλημάτων αὐτῶν. Ἀτυχῶς ὑπάρχουν

πλεῖσται ὅσαι περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας χάσμα μέγα ὑφίσταται εἰς τὰς σχέσεις γονέων καὶ θυγατέρων αὐτῶν, ἰδίᾳ ὁσάκις αὗται λόγῳ ἐξασκήσεως ἐργασίας τινος ἀπέκτησαν ἀνεξαρτησίαν. Δὲν ἀποκλείεται ἔστιν ὅτε νὰ ἐκτιμᾶται παρ' αὐτῶν τὸ φιλόστοργον ἐνδιαφέρον τῶν γονέων αὐτῶν, νὰ αἰσθάνωνται ὅμως ἑαυτὰς ἱκανὰς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν, ἀρνούμεναι πᾶσα παρ' ἄλλων σύστασιν καὶ ὑπόδειξιν. Τούτου ἕνεκα εἰς τὰς ἐμμόνους προτροπὰς καὶ δριμείας παρατηρήσεις τῶν γονέων αὐτῶν ἢ τῶν λοιπῶν οἰκείων αὐτῶν, προβάλλουν ἔντονον ἀντίδρασιν ἢ ἄρνησιν συμμορφώσεως αὐτῶν πρὸς καθυστερημένας κατὰ τὴν γνώμην τούτων ἀντιλήψεις τῶν γονέων αὐτῶν. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν διατείνονται, ὅτι ἤλλαξεν ὁ κόσμος καὶ ἡ ζωή, ὅτι δὲν εἶναι ὡς ἦσαν ὅταν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν νέοι, ὅτι ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα παρουσιάζει ἡ σύγχρονος κοινωνία καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖναι προσαρμοζόμεναι πρὸς αὐτήν, ἐπιθυμοῦν νὰ ζῶσιν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξέλεγκτοι.

Ἐντεῦθεν σκηναί, διενέξεις καὶ φιλονικίαι συμβαίνουν εἰς πολλὰς τῶν οἰκογενειῶν τῶν νεανίδων συνεπείᾳ τῆς ἀδιαλλάκτου τούτων στάσεως καὶ συμπεριφορᾶς. Ἐν ᾧ ὑποδεικνύεται αὐταῖς τὸ ἀληθὲς αὐτῶν συμφέρον, προσφέρονται δὲ πολύτιμοι πράγματι νουθεσίαι χάριν αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἠμποροῦν νὰ προφυλαχθοῦν ἐκ πολλῶν ὀλισθημάτων, αὗται ἀντιπαρερχόμεναι τὰ πάντα, ἐνεργοῦσι κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἰδικῆς των ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἀνενδότου καὶ ἀνυποχωρήτου διαγωγῆς τῶν νεανίδων ἔστιν ὅτε ὑποχωροῦν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἢ ἀνέχονται τὰς ἐσφαλμένας καὶ ἁμαρτωλὰς πράξεις αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν σοβαρωτέρων ἐπεισοδίων καὶ κοινωνικῶν σκανδάλων. Ἐννοεῖται, ὅτι κατόπιν συναισθανόμεναι αἱ νεάνιδες τί ἔπραξαν, μεταμελοῦνται, ἀναζητοῦσαι τρόπους διευθετήσεως τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν ἢ ἐξευρέσεως ἄλλου μέσου τακτοποιήσεως τούτων χωρὶς νὰ ἐκτεθοῦν εἰς εὐρύτερον κοινόν. Τοιαῦτα περιστατικὰ πλεῖστα ὅσα παρουσιάζει ὁ καθημερινὸς βίος τῶν ἀνθρώπων.

Βεβαίως δὲν ἀποκλείεται ἐνίοτε νὰ σφάλωνται καὶ οἱ γονεῖς, ὡς πρὸς τὰς προτεινομένας ὑπ' αὐτῶν ὑποδείξεις πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτῶν. Ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς γονεῖς ὁρμώμενοι ἐκ λόγων καθαρῶς συμφεροντολογικῶν καὶ ὑλιστικῶν, ὑποδεικνύουν οὐχὶ τὰς ἐνδεδειγμένας λύσεις εἰς τὰ προβλήματα τῶν θυγατέρων αὐτῶν. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ἀξιοῦν, ὅπως ἄνευ ἀντιρρήσεως τινος ἀποδεχθῶσι τὰς ὑποδείξεις αὐτῶν, χωρὶς κἂν νὰ ὑπολογίζουν τὸν ὑποκειμενικὸν αὐτῶν παράγοντα. Μήπως αὐτὸ δὲν συμβαίνει πολλάκις εἰς προτεινομένους εἰς νεάνιδας γάμους, ὅτε ἀξιοῦν γονεῖς τινες, ὅπως αἱ θυγατέρες αὐτῶν

ἐκτελῶσι πιστῶς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἄνευ τῆς προσωπικῆς τούτων ἐλευθέρας βουλήσεως; Ἐπειδὴ οἱ προτεινόμενοι εἰς αὐτὰς μνηστῆρες. τυγχάνουν τῆς ἰδικῆς των ἀρεσκείας, ἀξιοῦν ὅπως αἱ θυγατέρες αὐτῶν συγκατατεθῶσιν ἄνευ ἀντιρρήσεώς τινος. Τοῦτο ὅμως ἀντίκειται πρὸς ρητὴν διάταξιν τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἰκείᾳ βουλήσει οἱ συζευγνύμενοι συνάπτουν γάμον. Ἄλλο θέμα εἶναι νὰ συστήσουν τὸν κατάλληλον κατὰ τὴν γνώμην των ἄνθρωπον, διὰ νὰ τὸν ὑπανδρευθοῦν καὶ ἄλλο εἶναι νὰ ἐπιμένουν παντὶ σθένει ὅπως ἐπιβάλουν εἰς αὐτὰς τὸν τῆς ἀρεσκείας των. Ὅτι δὲ αἱ νεάνιδες ὀφείλουν νὰ συμβουλεύωνται τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ νὰ τυγχάνουν τῶν εὐχῶν αὐτῶν, οὐδεμία ὑπάρχει ἀντίρρησις. Ἀλλ' οὔτε πάλιν εἶναι εὐχάριστος ἡ κατάστασις ἥτις δημιουργεῖται συνεπείᾳ παραφόρου ἔρωτος πρὸς ἄνδρας οὐχὶ καλῆς καὶ ἐντίμου ζωῆς. Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λυπηρὸν νὰ ἀναγκάζωνται γονεῖς, ἀναθρέψαντες τὰ τέκνα αὐτῶν καλῶς καὶ δαπανήσαντες οὐκ ὀλίγα διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάδειξιν τούτων ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὅπως ἐνδίδουν καὶ ὑποκύπτουν εἰς ἐπιμόνους ἀπαιτήσεις τῶν θυγατέρων αὐτῶν, ἀξιουσῶν τὴν σύναψιν γάμων μετ' ἀνδρῶν τῆς ἀπολύτου ἀρεσκείας αὐτῶν, ἀδιακρίτως πολλάκις ἡλικίας, μορφώσεως, χαρακτῆρος, οἰκογενειακῆς προελεύσεως καὶ ἀνατροφῆς ἢ ἐπαγγέλματος.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει γεγονὸς εἶναι, ὅτι προβληματίζονται πολλαὶ τῶν νεανίδων εἰς περιπτώσεις συνάψεως γάμου αὐτῶν, ὁτὲ μὲν διότι οἱ ἄνδρες τῆς ἐκλογῆς καὶ προτιμήσεως αὐτῶν δὲν εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τούτων, ὁτὲ δὲ διότι οἱ ὑπ' αὐτῶν προτεινόμενοι ὡς ὑποψήφιοι γαμβροί, δὲν τυγχάνουν ποσῶς τῆς ἰδικῆς των ἀρεσκείας. Ἔπειτα ὁ προβληματισμὸς αὐτὸς τῶν νεανίδων δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς εἰς ἑκάστην περίπτωσιν, ἀφ' οὗ οὔτε τὰ προκαλοῦντα αὐτὸν αἴτια εἶναι πάντοτε τὰ αὐτά, οὔτε πάλιν περιέρχονται εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὰς ἰδίας προϋποθέσεις.

(Συνέχεια στὸ ἑπόμενο)

Δρος Θεολ. Ἀλεξάνδρου Κ. Παπαδεροῦ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

«Ἡ ἑπομένη χιλιετία ἀνήκει στὸ Χριστιανισμὸ τοῦ Ντοστογιέφσκυ» ἔγραφε ὁ Oswald Spengler λίγο μετὰ τὴν ἐπανάσταση στὴ Ρωσία. Ὡς «Χριστιανισμὸ τοῦ Ντοστογιέφσκυ» ἐννοοῦσε βέβαια τὴ στάση ἐκείνη τῆς ἐπίμονης ἀσκητικῆς ἐνδοστρέφειας, ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴν πεποίθηση, ὅτι ἀποστολὴ τῆς θρησκείας δὲν εἶναι νὰ σώσει τὸν κόσμο, ἀλλὰ νὰ συνοδεύσει μὲ ἀσφάλεια τὴν ψυχὴ στὸν ἔσχατο προορισμό της, μέσα ἀπὸ μιὰ πορεία ταπείνωσης καὶ σιγῆς. Παρατηρῶ τὴν παράξενη coincidentia oppositorum μέσα στὰ τείχη τοῦ Κρεμλίνου: τοὺς πέντε Ἐρυθροὺς Ἀστέρες ἀπὸ λαμπερὸ ρουμπίνι στὴν κορυφὴ ἰσάριθμων ἀρχαίων πύργων καὶ τοὺς ἐπίχρυσους Σταυροὺς στοὺς τρούλους τῶν ἐκκλησιῶν-μουσείων καὶ διερωτῶμαι: Ἂν πραγματικὰ ὁ Ντοστογιέφσκυ εἰσηγεῖται «τὸν ἀκρότατο ἐξευτελισμὸ τοῦ Κοινωνικοῦ διὰ τοῦ Μεταφυσικοῦ» καὶ ὁ Λένιν, ἀντίθετα, «τὸν ἀκρότατο ἐξευτελισμὸ τοῦ Μεταφυσικοῦ διὰ τοῦ Κοινωνικοῦ», ποιὰ εἶναι ἡ ἐπιβαλλόμενη σήμερα στάση, ἂν πρόκειται νὰ μὴν καταντήσει ὁ Χριστιανισμὸς μουσειακὴ ἀνάμνηση ἑνὸς ἔνδοξου παρελθόντος;

Κατὰ τὴν τελευταία συνεδρία τοῦ Προεδρείου καὶ τῆς Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν»*

---

* Τὸ «Συνέδριον» ἢ ἡ Διασκέψη τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Conference of European Churches, Conférence des Eglises européennes, Konferenz Europäischer Kirchen, συντομογρ. CEC ἢ ΚΕΚ) εἶναι τό περιφερειακὸ ὄργανο οἰκουμενικῆς συνεργασίας στὴν Εὐρώπη. Ἂν καὶ ἐντελῶς αὐτόνομος Ὀργανισμός, συστεγάζεται στὴ Γενεύη καὶ συνεργάζεται μὲ τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ διάσκεψη ἄρχισε τὶς ἐργασίες της τὸ 1959, συγκροτήθηκε ὅμως ἐπίσημα τὸ 1964. Περιλαμβάνει σήμερα 108 Ὀρθόδοξες καὶ Προτεσταντικὲς Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης (μετέχουν ὅλες οἱ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἀλβανίας). Ἀνώτατο ὄργανο εἶναι ἡ Γενικὴ Συνέλευση (ἡ τελευταία συνῆλθε τὸ 1974 στὴν Ἑλβετία, ἡ ἑπομένη προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ 1979 στὴν Ὀρθόδοξο Ἀκαδημία Κρήτης). Στὸ μεταξὺ δύο Συνελεύσεων διάστημα τὴ διοίκηση ἀσκεῖ τὸ ἑπταμελὲς Προεδρεῖο καὶ ἡ Συμβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ 21 μέλη. Ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος πληροφοριακοῦ σημειώματος μετέχει στὴ Διοίκηση τῆς ΚΕΚ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ μέλος τῆς Συμβουλ. Ἐπιτροπῆς.

στὴ Μόσχα, μὲ ἀδελφικὴ φιλοξενία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, τὸ παραπάνω ἐρώτημα συγκεκριμενοποιήθηκε σὲ προβλήματα, ποὺ ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴν Ζ΄ Γεν. Συνέλευση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (1974), ἀπὸ τὴν Ε΄ Γεν. Συνέλευση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (1975) καὶ ἀπὸ τὴ σύγχρονη κατάσταση στὴν Εὐρώπη καὶ στὸν κόσμο. Ἡ διαπίστωση καὶ ἡ ἀπόφαση εἶναι ὁμόθυμη: Στὴν κρίσιμη αὐτὴ ὥρα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς σιγῆς! Καλεῖται νὰ ὁμολογήσει καὶ νὰ μαρτυρήσει ζῶντα τὸ Χριστό, ὥστε νὰ ἁπλωθεῖ καὶ πάλι ἀνακαινιστικὴ στὸ πρόσωπο τῆς γῆς ἡ «βιαία πνοὴ» τοῦ Παρακλήτου, τοῦ Πνεύματος τῆς Πεντηκοστῆς!

Ἀναγράφομε ἐνδεικτικὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, ποὺ συζητήθηκαν στὴ Μόσχα:

Πορεία τῶν διμερῶν καὶ πολυμερῶν θεολογικῶν διαλόγων στὴν Εὐρώπη, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν προσέγγιση τῶν χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν.

Ὀργάνωση καὶ ἀποτελεσματικὴ δραστηριοποίηση οἰκουμενικῶν συμβουλίων τῶν Ἐκκλησιῶν στὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης.

Συμμετοχὴ τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπ. Ἐκκλησιῶν στὴ διαχείριση τοῦ προγράμματος διεκκλησιαστικῆς βοήθειας καὶ προστασίας τῶν προσφύγων, τοῦ Παγκ. Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ καθορισμὸς προτεραιοτήτων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξη χωρῶν.

Σχέσεις τῆς Κ.Ε.Κ. μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία (ἡ τελευταία μετέχει στὴ Διάσκεψη μόνο μὲ ἀποστολὴ παρατηρητῶν) καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ Σύνοδο τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων τῆς Εὐρώπης, μὲ τὴν ὁποία ἐγκαινιάζεται στὸ μεταξὺ στενότερη ἐπαφή.

Συνεργασία μὲ τὶς χριστ. ὀργανώσεις νέων καί μάλιστα στὸ ἐπίπεδο τῶν σπουδαστῶν.

Παρουσία τοῦ Ἰσλὰμ καὶ ἄλλων ἀνατολικῶν θρησκειῶν στὴν Εὐρώπη συνέπειες καὶ προοπτικές.

Ἡ σύναξη τῆς Μόσχας ἐμελέτησε ἐπίσης μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ τὴν «πρόκληση» τῆς εὐρωπαϊκῆς θεολογίας ἀπὸ τὶς σύγχρονες θεολογικὲς τάσεις στὴν Ἀσία, τὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴ Λατινικὴ Ἀμερική. Τάσεις ποὺ ἀμφισβητοῦν τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς ἑλληνοκεντρικῆς καὶ γενικότερα τῆς εὐρωπαϊκῆς θεολογίας, ὡς μόνης αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος καὶ προβάλλουν τὴν ἀξίωση νὰ προσλάβει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἀσιατικὴ σάρκα» ἢ νὰ δοθεῖ στὸ Χριστὸ τὸ «μαῦρο πρόσωπό Του» ἢ ἀκόμη νὰ γίνει δεκτό, ὅτι θεολογία σήμερα εἶ-

ναι θεμιτὴ καὶ ἔχει νόημα μόνον ὡς πολιτικὴ σκέψη καὶ πράξη! Μὲ αὐτὲς τὶς «ἐθνοθεολογίες» καλεῖται νὰ διαλεχθεῖ σήμερα ἡ εὐρωπαϊκὴ θεολογία. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ σημειώσουν ἰδιαίτερα οἱ θεολογικὲς Σχολὲς καὶ τὰ ἄλλα κέντρα θεολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας.

Ἐπίκεντρο ὅμως τῶν συζητήσεων τῆς Μόσχας ὑπῆρξε τὸ πρόβλημα τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς συνεργασίας στὴν Εὐρώπη.

Κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες παρατηρήθηκε ἀποτελεσματικὴ δραστηριοποίηση κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καὶ διεκκλησιαστικῶν Ὀργανισμῶν μὲ στόχο τὴν προαγωγὴ τῶν συντελεστῶν τῆς εἰρήνης. Ἐκτιμᾶται ἰδιαίτερα ἡ συμβολὴ κατὰ τόπους τῶν Ἐκκλησιῶν στὴν ὑπέρβαση πολεμογόνων προκαταλήψεων, στὴν κατασίγαση ἐκδικητικῶν παθῶν καὶ στὴν οἰκοδόμηση τῆς ψυχικῆς καταλλαγῆς τῶν λαῶν, κυρίως στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἡ θετικὴ αὐτὴ ἐμπειρία δίδει τὸ δικαίωμα καὶ δημιουργεῖ τὸ καθῆκον σὲ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες νὰ ἀσκήσουν καὶ σήμερα τὸ ἔργο τοῦ εἰρηνοποιοῦ.

Μὲ ἐγρήγορση καὶ χωρὶς ψευδαισθήσεις· οἱ Ἐκκλησίες ζοῦν σὲ ἕνα κόσμο σκληρῶν πραγματικοτήτων καὶ ὀφείλουν, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, νὰ ἐπιζητοῦν ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ χάρισμα τῆς «διακρίσεως τῶν πνευμάτων» (Α΄ Κορ. 12, 10), γνωρίζοντας πόσον εὐάλωτη ἀπὸ πονηρὲς καταδολιεύσεις εἶναι ἡ ἱερὴ ὑπόθεση τῆς εἰρήνης.

Μὲ ἀδιάπτωτη ἐπιμονή· ἡ συντήρηση ἑστιῶν ἐντάσεως, ἡ ἐμφάνιση νέων κρίσεων, ὁ γιγαντισμὸς τῆς πολεμικῆς βιομηχανίας καὶ ὁ ἔμμεσος ἢ ἀπροκάλυπτος ἐξαναγκασμὸς τῶν ἀσθενεστέρων λαῶν νὰ κλιμακώνουν τοὺς ἐξοπλισμούς τους, αὐξάνουν τὶς πιθανότητες τοπικῶν συγκρούσεων καὶ τὸ ἐνδεχόμενο γενικοτέρων συρράξεων.

Μὲ αὐστηρὸ αὐτοέλεγχο· ἡ ἐμπλοκὴ χριστιανικῶν κοινοτήτων σὲ καταστάσεις ποὺ ὀξύνουν τὸν τάραχο τῶν παθῶν (π.χ. στὴ Β. Ἰρλανδία) καὶ ἡ ἀνοχὴ στὴν περιβολὴ πολιτικῶν ἐρίδων μὲ τὸν μανδύα θρησκευτικῶν δῆθεν ἀντιθέσεων (τυπικὴ ἡ περίπτωση τοῦ Λιβάνου, ὅπου οἱ ὅροι «χριστιανοὶ» καὶ «μουσουλμάνοι», ὡς δηλωτικοὶ τῶν συγκρουομένων παρατάξεων, ἐλάχιστα ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα) ἀποδυναμώνουν ἐπικίνδυνα τὸν ἀγώνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Στὶς ἀρνητικὲς αὐτὲς παρεμβολὲς πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ὁ ἀνειρήνευτος ἐσωτερικὸς βίος σὲ ὁρισμένες Ἐκκλησίες, καθὼς καὶ ἡ ἀργοπορία στὴ διεκκλησιαστικὴ συνδιαλλαγή. Ὅλα αὐτὰ κάνουν συχνὰ ἀναξιόπιστο καὶ ἀνενεργὸ στὴ συνείδηση τῶν λαῶν τὸ χριστιανι-

κὸ μήνυμα τῆς καταλλαγῆς καὶ τὴ δέηση «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου»!

Ἡ ἐπαγρύπνηση, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ὁ αὐτοέλεγχος ἀφοροῦν, κατὰ πρῶτο λόγο, στὶς Ἐκκλησίες τῆς Εὐρώπης, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ κυρίως στὴν Εὐρώπη εἶχαν τὴν ἀφετηρία τους οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς διαιωνιζόμενες ἀκόμη θρησκευτικοπολιτικὲς διαφοροποιήσεις καὶ ἀντιθέσεις, ποὺ ἔχουν μεταφερθεῖ καὶ στὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Καὶ ἀκόμη ἐπειδὴ τὸ πολιτικὸ - ἰδεολογικό, ἐπιστημονικό, τεχνολογικὸ καὶ οἰκονομικὸ δυναμικὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν καὶ συνασπισμῶν δὲν εἶναι καθόλου ἀμέτοχο στὶς ἐξελίξεις τῶν καιρῶν μας. Ἡ κοινὴ μάλιστα πεποίθηση πὼς εἶναι ἀ δ ι α ί ρ ε τ η σήμερα ἡ εἰρήνη μεταφράζεται σὲ δυὸ ἁπλά, κατηγορηματικὰ ἀξιώματα: Εἶναι ἀδιανόητη ἡ εἰρήνη στὸν κόσμο, χωρὶς εἰρήνη στὴν Εὐρώπη· καὶ πραγματικὴ ὕφεση καὶ εἰρήνη στὴν Εὐρώπη εἶναι ἀνασφαλὴς χωρὶς εἰρήνη στὸν ὑπόλοιπο κόσμο.

Τέτοιοι προβληματισμοὶ εἶχαν ὁδηγήσει τὴν Ε΄ Γεν. Συνέλευση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (1967) στὴν πρόταση νὰ συγκληθεῖ διάσκεψη τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ποὺ θὰ μελετοῦσε τρόπους γιὰ τὴν ἑδραίωση τῆς εἰρήνης στὴν ἤπειρό μας καὶ τὴν προαγωγὴ τῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς συνεργασίας τῶν λαῶν της [1]. Εὔλογο λοιπὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴ «ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ». Ὅπως εἶναι γνωστό, θετικὴ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῶν Ἐκκλησιῶν στὴν προετοιμασία, τὴ διεξαγωγὴ καὶ τὴν ἐπιτυχία τῆς Διασκέψεως. Οἱ Ἐκκλησίες τῆς Εὐρώπης ἐχαιρέτισαν ὡς ἐποικοδομητικὲς τὶς τελικὲς ἀποφάσεις τοῦ Ἑλσίνκι (1η Αὐγούστου 1975). Μάλιστα, ὡς πρῶτος διεθνὴς Ὀργανισμός, ἔσπευσε ἡ Διάσκεψη τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν νὰ συγκαλέσει, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1975, διεκκλησιαστικὸ συνέδριο, ἀφιερωμένο στὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ μποροῦσαν νὰ συμβάλουν ἐνεργὰ οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης στὴν εὐρύτερη κατανόηση καὶ στὴν ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν συμφωνιῶν.

Ἡ σύναξη τῆς Μόσχας τονίζει στὸ ἀνακοινωθέν της, πὼς εἶναι ἴσως εὔλογο νὰ ἐξαίρονται ἀπὸ μερικὲς Ἐκκλησίες ὁρισμένες ἀπὸ τὶς 10 ἀ ρ χ ὲ ς τοῦ τελικοῦ κειμένου τοῦ Ἑλσίνκι· ὅπως π.χ. ἡ 7η ἀρχή,

---

1 Βλπ. τὸ τεῦχος Die Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa und die Kirchen, ἐκδ. τῆς Konferenz Europäischer Kirchen, Genf 1976, Studienheft 7.

ποὺ ἀναφέρεται στὸ σεβασμὸ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, καὶ μάλιστα στὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τῆς συνειδήσεως, τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καὶ τῶν πεποιθήσεων. Ἡ σύναξη ὑπογραμμίζει, ὡστόσο, τὸ ἀδιαίρετο τῶν δέκα ἀρχῶν καὶ καλεῖ τὶς Ἐκκλησίες νὰ ἐνθαρρύνουν, στὰ πλαίσια τῶν δυνατοτήτων τους, τὴν ἑνιαία ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν στὴ ζωὴ τῶν χωρῶν τους καὶ στὶς διακρατικὲς σχέσεις. Τὴν ἔκκληση αὐτὴ κάνει ἀκόμη πιὸ ἐπιτακτικὴ ἡ διαπίστωση, ὅτι στὴ διαδρομὴ τοῦ πρώτου κιόλας χρόνου ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τους παρατηρήθηκε ἐλάχιστη χρήση καὶ ἱκανὴ κατάχρηση τῶν συμφωνιῶν!

Ἡ σύναξη δέχτηκε ὡς παρήγορη ἐξαίρεση τὶς πληροφορίες μας γιὰ τὶς πρωτοβουλίες τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὸ χῶρο τῶν Βαλκανίων. Οἱ πρωτοβουλίες αὐτές, ποὺ ἐναρμονίζονται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλσίνκι, δικαιώνουν ἐπίσης τὴ ρωμαλέα προσπάθεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες νὰ ἀποκαταστήσει τὴν κανονικὴ καὶ τὴν ψυχικὴ κοινωνία τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Μάλιστα ἡ σύγκληση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδοξίας ἀναμένεται νὰ συντελέσει καὶ στὴν ἑδραίωση τῆς εἰρήνης καὶ συνεργασίας ἀνάμεσα στοὺς ὀρθόδοξους λαούς.

Παρὰ τὶς εὐοίωνες αὐτὲς ἐξελίξεις καὶ προοπτικές, ἡ σύναξη τῆς Μόσχας δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκφράσει τὴν ἀνησυχία της γιὰ τὴ βραδύτητα στὴν καθολικὴ ἐφαρμογὴ τῶν συμφωνιῶν καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ τὶς περιπτώσεις ἀθετήσεώς τους. Τέτοια φαινόμενα ἀποδυναμώνουν τὸ κύρος διεθνῶν πράξεων, ἀπογοητεύουν τοὺς λαοὺς καὶ ἀποθαρρύνουν ἐκείνους, ποὺ ἐργάζονται γιὰ τὴ συνδιαλλαγὴ καὶ τὴν εἰρήνη. Χωρὶς διάθεση κριτικῆς καὶ μὲ συναίσθηση τῶν ἀντικειμενικῶν δυσχερειῶν, ποὺ κάνουν ἐξαιρετικὰ ἐπίμοχθο σήμερα τὸ ἔργο τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης, καλοῦνται οἱ Ἐκκλησίες νὰ κηρύξουν θάρρος, ἐπιμονὴ καὶ ἐλπίδα ἐκεῖ, ὅπου τὰ προβλήματα ἐμφανίζονται πανσθενῆ καὶ τείνουν νὰ ἀποδείξουν πανασθενῆ καὶ τὴν πιὸ γενναία καὶ καλοπροαίρετη εἰρηνικὴ προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων. Καλοῦνται ἐπίσης οἱ Ἐκκλησίες τῆς Εὐρώπης νὰ συμπράξουν, κατὰ δύναμη, στὴν καλύτερη προετοιμασία καὶ διεξαγωγὴ τοῦ διακρατικοῦ συνεδρίου, ποὺ προβλέπεται νὰ συγκληθεῖ στὸ Βελιγράδι τὸ 1977, ὡς πρῶτο μετὰ τὸ Ἑλσίνκι πανευρωπαϊκὸ βῆμα πρὸς ἀξιολόγηση τῶν ὅσων ἔγιναν στὸ μεταξὺ καὶ ἐκτίμηση τῶν προοπτικῶν γιὰ τὸ μέλλον.

Γεωργίου Θεοδωρούδη
Βοηθοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η ΦΙΛΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἡ φιλία γενικῶς

Ἡ φιλία εἶναι μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐρείδεται ἐπὶ τῆς εἰλικρινείας, τῆς σταθερότητος, τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀμοιβαίου τῶν αἰσθημάτων μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων. Εἶναι ἡ φανερὰ καὶ ἀμοιβαία κλίσις δύο ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν, εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰς διαθέσεις [1].

Αὕτη κατεῖχεν ἀνέκαθεν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν γραμματείαν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ προεβάλλετο ὡς ἀρετή, ἡ ὁποία συνέβαλλε ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἀτόμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὁλότητος.

Τόσον οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ὅσον καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ἀπέδιδον ὑψίστην σπουδαιότητα εἰς τὸν δεσμὸν τῆς φιλίας. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν περιέλαβον εἰς τὰ διδάγματά των καὶ τὴν περὶ φιλίας διδασκαλίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι κυρίως αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται εὐρύτερον μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς φιλίας. Οὗτος ἐξαίρει τὴν φιλίαν, ἡ ὁποία συνάπτεται μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ διὰ τὸ ἀγαθόν [2].

Ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ πολλοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην Πλούταρχος παρέχουν πολύτιμα διδάγματα περὶ φιλίας.

Οὕτω σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς ἡ

---

1. **Θεμ. Μ. Παρασκευοπούλου, Φιλικὴ ἀνθοδέσμη, Ἐν Κων/πόλει 1886, σ. 13.**
2. **Ἠθικὰ Νικομάχεια 8, 3 (ἔκδοσις H. Rachan σ. 460).**

φιλία ἐγένετο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀντικείμενον βαθείας ψυχολογικῆς παρατηρήσεως καὶ ἐρεύνης [3].

Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀντὶ τῆς φιλίας ἐξαίρεται περισσότερον ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως [4]. Ἡ φιλία ἔχει πρωτίστως ἠθικὴν ἀξίαν [5] καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν προσωπικὴν ἀγάπην. Αὕτη προλειαίνει τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὕψιστον ἰδανικὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ φίλος εἰς τὸν Χριστιανισμὸν γίνεται πραγματικὸς ἀδελφός. Τὸ κορύφωμα δὲ τῆς γνησίας καὶ ἀληθοῦς φιλίας εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ φιλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἑνωτικὸς κρίκος εἶναι ὁ μέγας καὶ μοναδικὸς φίλος, ὁ Χριστός [6]. Οἱ χριστιανοὶ εἶναι μέλη τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἱδρυθείσης ἐκκλησίας καὶ συνδέονται μεταξύ των διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Οὕτω εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ δεσμὸς τῆς φιλίας ἐξευγενίζεται καὶ ἐνισχύεται ἔτι περισσότερον διὰ τῆς προσθήκης καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος.

Εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς δὲν εὑρίσκομεν ἄφθονον ὑλικὸν σχετικῶς μὲ τὸν δεσμὸν τῆς φιλίας [7]. Οὗτοι παραμπιπτόντως μόνον ἐκφράζονται περὶ φιλίας. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ἐκτενέστερον μὲ τὸν δεσμὸν τῆς φιλίας.

Ἔξοχα δὲ παραδείγματα φιλίας ἀναφέρονται τόσον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματείαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν [8].

Ἡ φιλία κατὰ τὸν Εὐστάθιον

Εἰς τὸν Εὐστάθιον αἱ λέξεις φιλία καὶ ἀγάπη πολλάκις ταυτίζονται. Οὗτος ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν φιλίαν μεταξὺ τῶν μοναχῶν. Ἀλ-

---

3. Κων. Μπόνη, Ἡ φιλία γενικῶς καὶ κατὰ τὸν Μέγαν Φώτιον, Ἀθῆναι 1938, σ. 9.

4. Χρ. Ἀνδρούτσου, Σύστημα Ἠθικῆς, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 135.

5. Πρβλ. Nicolai Hartmann, Ethink, Berlin 1962, σ. 473.

6. Θ.Η.Ε., τ. ΙΑ' στ. 1076.

7. Κων. Μπόνη, Ἔνθ' ἀνωτ., σ. 22.

8. Εὐγενίου Βουλγάρεως, Ἡ φιλία. Ἐπιμελείᾳ Ἀποστ. Παπαδοπούλου, Βόλος 1946, σ. 25. «Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων, ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας, εἶναι Ἡρακλῆς καὶ Θησεύς, Φιλοκτήτης καὶ Ἡρακλῆς, Αἰνείας καὶ Ἀχάτης, Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος. Ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς· Δαβὶδ καὶ Ἰωνάθαν, Ἀβενὴρ καὶ Δαβίδ, Χιρὰμ καὶ Σολομών, Χριστὸς μεθ' ὅλων τῶν μαθητῶν του, Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς καὶ Μέγας Βασίλειος».

λά, ὅπως ὁ ἴδιος διευκρινίζει, αἱ ἀπόψεις του ἀφοροῦν εἰς «πάντα τὸν τῷ ὄντι χριστιανόν»[9].

Ἡ φιλία κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἶναι δῶρον τῆς φύσεως καὶ ἁπλοῦται εἰς ὅλην τὴν φύσιν, ἤτοι τὸν ἄνθρωπον, τὰ ζῷα, τὰ φυτά[10]. Ἀποτελεῖ τὴν κρηπίδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρείδονται αἱ πολιτεῖαι, οἱ νόμοι, τὰ συναλλάγματα καὶ γενικῶς ὅλος ὁ ἀνθρώπινος βίος[11]. Αὕτη εἶναι ἡ σύστασις τοῦ κόσμου καὶ ἡ αἰτία τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν[12].

Ἡ ἀληθὴς φιλία θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἀγάπης. Ἡ φιλία εἶναι κυρίως ἀγάπη. Μεταξὺ δὲ φιλουμένων τοῦτο εἶναι κυρίως ἀγάπη· «ὅπερ διὰ πολλῶν ὀνομάτων τέλειον νοεῖν, αἰσθάνεσθαι καὶ πράττειν χαρακτηρίζομεν»[13]. Στηριζομένη δὲ ἐπὶ τῆς ἀγάπης ἡ φιλία εἶναι σταθερά, ἐνῷ ἀντιθέτως στηριζομένη ἐπὶ τοῦ συμφέροντος εἶναι εὐκολοδιάλυτος. Αὕτη ἐπιδιώκει τὴν εἰρηνικὴν συνύπαρξιν τῶν ἀνθρώπων καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀπραγμάτευτος, ἀνυπόκριτος, ἀψευδής, ἀπερίεργος, ἀπαραποίητος[14]. Ἡ γνησία φιλία εἶναι «σύνδεσμος τελειότητος» καὶ μέσον ἀλληλοενισχύσεως· καὶ τοῦτο διότι εἶναι «ἐν ὅλῃ ψυχῇ καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ καὶ ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐν ὅλῃ διανοίᾳ καὶ ἐξ ὅλης διανοίας»[15]. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει τὴν «ἐξ ὅλης ψυχῆς» φιλίαν, ὅταν θεραπεύῃ ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ συνανθρώπου του[16]. Ἡ ἁρμονικὴ συμβίβασις τῶν «βουλευμάτων» τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν φίλων ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς ἀληθοῦς φιλίας[17]. Τὰ βουλεύματα δὲ ταῦτα ἀπορρέουν ἐκ τῶν τριῶν τῆς λογικῆς ψυχῆς μορίων, τουτέστιν τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἢ ἐπιθυμικοῦ καὶ τοῦ θυμικοῦ[18]. Ἐνταῦθα ὁ Εὐστάθιος ἀκολουθεῖ τὴν Πλατωνικὴν διαίρεσιν τῆς λογικῆς ψυχῆς.

---

9. Ἐπίσκεψις Βίου μοναχικοῦ 52, PG 135, 772 C.
10. Εἰς τὴν Ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν 2, 9, PG 135, 589 C.
11. Ἐπιστ. πρὸς Θεσσαλονικεῖς 2, PG 135, 1033 D.
12. Αὐτόθι.
13. Πρβλ. Karl Jaspers, Psychologie der Weltanschauungen Berlin 1919 σ. 108, παρὰ Κων. Μπόνη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 35.
14. Εἰς τὴν Ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν 2, 6, PG 135, 588 C.
15. Ἐπιστ. πρὸς Θεσσαλονικεῖς 4, PG 135, 1036 D.
16. Ἐπίσκεψις Βίου μοναχικοῦ 52, PG 135, 772 B.
17. Αὐτόθι, 772 C. «καὶ συμβιβάζειν ἁρμονικῶς καὶ κατὰ θείαν ἐμμέλειαν πρὸς συμφωνίαν πνευματικὴν αὐτοῦ τε καὶ ἐκείνου τὰ κατὰ ψυχὴν λογικὴν βουλεύματα.
18. Αὐτόθι.

Ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν Πλάτωνα συνίσταται ἐκ τριῶν μορίων, ἤτοι τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἢ ἐπιθυμικοῦ καὶ τοῦ θυμικοῦ [19].

Ἡ φιλία κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἰσδύουσα εἰς τὰς ψυχικὰς ἰδιότητας τῶν φίλων, θεμελιοῦται ἐπὶ μίας πνευματικῆς συμφωνίας καὶ ἐσωτερικῆς συμπαθείας.

Ὁ Εὐστάθιος διακρίνει τρία εἴδη φιλίας, ἤτοι τὴν μερικήν, τὴν ὁλικὴν καὶ τὴν γενικήν. Ἕκαστον δὲ εἶδος διακρίνεται, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσώπων, τῆς ποιότητος καὶ τοῦ ἑνιαίου τῆς φιλίας [20].

Οὕτως ἡ μερικὴ φιλία διακρίνεται τῆς ὁλικῆς, ὅπως τὸ μέρος τοῦ ὅλου [21]. Ἡ γενικὴ φιλία ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον στάδιον τῆς φιλίας καὶ διακρίνεται τῶν δύο ἄλλων εἰδῶν, διότι φέρει τὸ στοιχεῖον τῆς γενικότητος.

Κατωτέρω ἀναλύομεν τὸ κάθε εἶδος τῆς φιλίας ἐκτενέστερον.

Μερικὴ φιλία

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς φιλίας ὁ Εὐστάθιος κατατάσσει εἰς τὰς κακίας καὶ δὲν θεωρεῖ τοῦτο ἀρετήν.

Ὁ μοναχὸς τονίζει πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἔριν, τὸν θυμόν, τὴν ἀεργίαν, τὴν παρρησίαν καὶ τὴν μερικὴν φιλίαν [22].

Τὰ μερικὰ πράγματα κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἶναι δυσπερίληπτα καὶ δυσκόλως κατανοοῦνται, «διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀπειρίαν» [23]. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις καὶ ἡ ὀρθὴ ἀντίληψις τῶν μερικῶν πραγμάτων καθίσταται πολλάκις ἀδύνατος [24].

Οὕτως ἡ μερικὴ φιλία κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ μερικὰ πράγματα. Αὕτη περιοριζομένη εἰς τοὺς ὀλίγους, χάνει τὴν ἀξίαν τῆς ἐκτάσεως. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν μερικὴν φιλίαν, διότι διαφορετικῶς ματαιοπονεῖ καὶ ἐπιδιώκει τι, τὸ ὁποῖον δυσκόλως κατορθοῦται [25]. Ἐπίσης ἡ μερικὴ φιλία προσιδιάζει εἰς ἕνα

---

19. Πρβλ. Βασ. Ἀντωνιάδου, Ἐγχειρίδιον Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, τ. 1, Ἀθῆναι 1909, σ. 239.

20. Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ 49, A - D.

21. Αὐτόθι 51, 772 B. «Ἔγνωσται τοῖς εἰδόσιν, ὥσπερ τὸ μέρος πρὸς ὅλον, οὕτω καὶ τὴν μερικὴν ποιότητα πρὸς τὴν ὁλικὴν λέγεσθαι».

22. Αὐτόθι 44, 765 A.

23. Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ 49, PG 135, 768 D. «Τὰ μερικὰ δυσπερίληπτα εἰσι πάντως, καὶ οὐ ῥαδίως εἰς ἐπίλευσιν ἱκνούμενα».

24. Αὐτόθι 49, 769 A.

25. Αὐτόθι.

μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ δὲν πηγάζει «ἐξ ὅλης ψυχῆς». Ἀντιθέτως ἡ γνησία φιλία προέρχεται «ἐξ ὅλης ψυχῆς» καὶ ἀπευθύνεται εἰς ὅλους.

Εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦν μίαν ἀδελφότητα, τῆς ὁποίας τὰ μέλη εἶναι ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀδελφοὶ μεταξύ των [26]. Εἰς αὐτὴν ὁ φίλος καθίσταται καὶ ἀδελφὸς καὶ πρέπει νὰ φιλῇ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος.

Βεβαίως καὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἡ φιλία δύναται νὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς προσωπικῆς σχέσεως, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι αὕτη ἀπορρέει ἐκ τοῦ γενικοῦ Χριστιανικοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης [27]. Οὕτως ἀποφεύγεται ἡ μερικὴ φιλία καὶ συνιστᾶται ἡ ὁλικὴ φιλία.

Ὁλικὴ φιλία

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ὁλικὴν φιλίαν, διότι αὕτη εἰς «βιωφελὲς προβαίνει» [28].

Ἡ γνῶσις τῶν γενικῶν πραγμάτων κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἶναι δυνατὴ καὶ εὔκολος [29].

Ἡ ὁλικὴ φιλία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ γενικὰ πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ γνῶσις τῶν γενικῶν πραγμάτων εἶναι δυνατή, οὕτω καὶ ὁλικὴ φιλία εἶναι κατορθωτή. Αὕτη προϋποθέτει πλήρη πνευματικὴν συμφωνίαν μεταξὺ τῶν φιλουμένων, προέρχεται ἐξ ὅλης ψυχῆς [30] καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους.

Βεβαίως, ὅταν ὁ Εὐστάθιος ὁμιλεῖ περὶ ὁλότητος, δὲν ἐννοεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ φιλῇ ἀνεξαιρέτως ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἀδύνατον [31], ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐγκυμονεῖ πολλοὺς κινδύνους. Ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος πάντοτε πρέπει νὰ προτιμᾷ τοὺς καλοὺς φίλους καὶ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς κακούς.

Ἐπίσης ἡ ὁλικὴ φιλία ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν φιλίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ

---

26. Ματθ. 25, 40.

27. Κων. Μπόνη, Ἔνθ' ἀνωτ., σ. 18.

28. Ἐπίσκεψις Βίου μοναχικοῦ 49, 769 Α.

29. Αὐτόθι.

30. Αὐτόθι 51, 772 Β. «Ἔστι δὲ τοιαύτη (ὁλικὴ φιλία) ἡ ἐξ ὅλης ψυχῆς. Λέγω δὲ ψυχὴν ὅλην, τὴν μὴ ψευδομένην τὸ κατ' αὐτὴν Θεῖον τριμερὲς ἐν τῷ φιλεῖν, τὴν μὴν ἀχρειοῦσαν τὸ ἐμφυὲς τριστέλεχον».

31. Ἐπίσκεψις Βίου μοναχικοῦ 49, 769 Α.

Θεὸς εἶναι ἡ ὁλότης καὶ ἡ κατὰ κόσμον καὶ ἡ ὑπερκόσμιος [32]. Ὅπως δὲ χαρακτηριστικῶς λέγει ὁ Εὐστάθιος, ἡ ὁλικὴ φιλία εἶναι «ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ πρὸς τὸν Θεόν, ἡ κατὰ Θεὸν καὶ ἡ ἐν αὐτῷ Θεῷ»[33].

Ὁ ἄνθρωπος, φιλῶν τὸν Θεόν, δύναται καὶ οὗτος νὰ φιλῇ καὶ ὁλικῶς [34]. Ἡ φιλία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ «ἀνακάμψεως» ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους [35].

Οὕτω κατὰ τὸν Εὐστάθιον ὁ ἄνθρωπος φιλεῖ τὸν συνάνθρωπόν του, ἐφ' ὅσον πρῶτον φιλεῖ τὸν Θεόν. Ἡ ἀληθὴς φιλία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐρείδεται ἐπὶ τῆς φιλίας αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἀληθὴς φιλία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι δὲν φιλοῦν τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ταμίας τῆς φιλίας καὶ θεωρεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους φίλους του [36]. Ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγένετο οὕτως ἀδελφὸς καὶ φίλος τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Ὁ ἴδιος εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς του· «ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν»[37].

Οὕτως οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς ὁλικῆς φιλίας καθίστανται φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ φίλοι μεταξύ των, ἀδελφοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφοὶ μεταξύ των, τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τέκνα μεταξύ των [38].

Γενικὴ φιλία

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς ὁλικῆς φιλίας «εὐτάκτως» μεταβαίνει εἰς τὸ εὐρύτατον στάδιον τῆς γενικῆς φιλίας [39]. Αὕτη ἀποτελεῖ

32. Αὐτόθι, 769 Β.

33. Αὐτόθι.

34. Αὐτόθι. «Ὃν (Θεὸν) εἴπερ φιλεῖς, οὐκ ἔχεις φιλίαν μερικήν, οὐδὲ μὴ τὴν γενικήν, ἀλλὰ καιριώτατον ἀποφήνασθαι, τὴν ὁλικήν».

35. Αὐτόθι.

36. Ἐπίσκεψις Βίου μοναχικοῦ 49, 769 Β. «Ὁ Θεὸς τοὺς αὐτοῦ θεράποντας οὐκέτι δούλους καλεῖ, ἀλλ' εἰς φίλους ἐγκρίνει».

37. Ἰωάννου 15, 15.

38. Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ 52, 772 D - 773 A. «ὅλος ὅλῳ συγκεκραμένος πνευματικῶς, τῷ εἴτε φίλῳ, εἴτε ἀδελφῷ, εἴτε καὶ τέκνῳ. Πάντα γὰρ ταῦτα Θεοῦ χάριτί ἐσμεν ἀλλήλοις οἱ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν φρονῶμεν ὀρθά· τὸ μὲν διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, τὸ δέ, ὅτι τὸν μέγαν καὶ πρῶτον Πατέρα κοινούμεθα· τὸ δὲ τρίτον, ὅτι ἀλλήλους ἀναγεννῶμεν τὰ θεῖα, εἰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον συλλαμβάνοντες ὠδίνομεν, καὶ τίκτομεν σωτηρίας πνεῦμα, ἕκαστος τὸν πλησίον ἐπωφελοῦντες· ὅτε καὶ ὁ μὲν ὠφελῶν φίλος πατὴρ ἂν λογίζοιτο διὰ τὸ κατ' ἀρετὴν πρεσβεῖον, ὁ δὲ ὠφελούμενος εἰς τέκνον τάττοιτο».

39. Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ 50, 769 C.

τὸ ἀνώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξελισσομένη δύναται νὰ φθάσῃ ἡ φιλία. Κύριον δὲ χαρακτηριστικὸν ταύτης εἶναι τὸ στοιχεῖον τῆς καθολικότητος.

Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ στάδιον τοῦτο φιλεῖ «πάντας ἀνθρώπους ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀνεπιστάτως»[40]. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο εἶναι δύσκολον καὶ πολλάκις ἀδύνατον[41], διότι προϋποθέτει μίαν πλήρη πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ταυτότητα μεταξὺ τῶν φιλουμένων[42]. Ἡ πραγμάτωσις δὲ τῆς καθολικῆς φιλίας εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν δύναται νὰ κατορθωθῇ, διότι ἡ φιλία εἰς αὐτὴν στηρίζεται «ἐν Χριστῷ» καὶ εἶναι ἀπολύτως καθαρὰ καὶ θεία[43]. Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ ἄνθρωπος «θέσει καὶ αὐτὸς Θεὸς ὤν, δύναται φιλεῖν πρὸς Θεοῦ ἐξομοίωσιν ὁλικῶς, αὐτίκα δέ πως καὶ γενικῶς, καθ' ὑποκατάβασιν δὲ ἤδη που καὶ μερικῶς»[44].

Ὁ ἄνθρωπος ἐξομοιούμενος πρὸς τὸν τῆς φιλίας ταμίαν Θεόν[45], δύναται νὰ φιλῇ «πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ»[46], ὑλοποιῶν τοιουτοτρόπως καὶ τὰ τρία εἴδη τῆς φιλίας.

Ἡ ὑλοποίησις δὲ αὕτη κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἐπραγματώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κυρίου[47]. Ὁ πάντας φιλῶν Κύριος, ἐφίλει καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μαθητάς του. Ἡ μερικὴ ὅμως αὕτη φιλία τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς καθολικῆς φιλίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Οὕτω κατὰ τὸν Εὐστάθιον ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τῆς φιλίας εἶναι ἡ ἕνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἕνωσις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των ὡς μέρη καὶ μέλη τοῦ Θεοῦ[48].

---

40. Αὐτόθι, 769 A.
41. Αὐτόθι.
42. Αὐτόθι 52, 772 D.
43. Κων. Μπόνη, Ἔνθ' ἀνωτ., 6. 18.
44. Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ 50, 769 C.
45. Αὐτόθι 48, 768 C.
46. Αὐτόθι 50, 769 C. «ἀλλ' ἐμπλατύνεται κατ' αὐτὸν πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ, τοῖς ἐν πόλεσι, τοῖς ἐν κώμαις, τοῖς ἐν ἀγροῖς, τοῖς περὶ νήσους, εἰπεῖν συνόλως, τοῖς πανταχοῦ γῆς, ὅπου ἂν ἐπινεύσῃ».
47. Αὐτόθι.
48. Εἰς τὴν Ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν 7, 588 D.

Νικολάου Ἀρφανάκη
Βοηθοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α. Π. Θ.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

(LES DROITS DE L' HOMME ET LES) EGLISES CHRETIENNES)

Τὴν 7ην καὶ 8ην Μαΐου ἐ.ἔ., συνῆλθεν εἰς Στρασβοῦργον διεθνὲς συνέδριον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι». Τὸ συνέδριον διωργανώθη ἀπὸ τὸ institut international des droits de l'homme καὶ ἀπὸ τὸ centre de recherche et de documentation des institutions chretiennes (CERDIC) τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου [1].

Εἰς τὸ συνέδριον, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἔλαβον χώραν εἰς τὸ palais universitaire τοῦ Στρασβούργου, συμμετέσχον εἰδικοὶ ἐπιστήμονες, καθολικοὶ καὶ προτεστάνται, κυρίως ἐκ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς εἶχε προσκληθῆ προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ τὸ θέμα· «Ἡ Ὀρθόδοξος Παράδοσις καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», ὁ Γενικὸς Εἰσαγγελεὺς τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Κρίτων Τορναρίτης.

Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνεδρίου, περιεστράφησαν πέριξ τῶν ἑξῆς τριῶν βασικῶν ἀξόνων· α) Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸν Προτεσταντισμόν, β) Οἱ

---

1. Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἀπὸ μέρους τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου εἶχον συγκληθῆ κατὰ τὸ παρελθόν, εἰς τὸ Ryad τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας (1972) καὶ εἰς τὸ Montreal τοῦ Καναδᾶ (1974), δύο ἄλλα συνέδρια τὰ ὁποῖα ἐξήτασαν τὸ θέμα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν ἀντιστοίχως. Τοιουτοτρόπως μὲ τὸ συνέδριον τοῦ Στρασβούργου κλείνει ὁ κύκλος τῆς ἐξετάσεως τοῦ θέματος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς βιβλικὰς θρησκείας.

χριστιανικοὶ θεσμοὶ (institutions chrétiennes) καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ γ) Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Α) Αἱ ὑποστηριχθεῖσαι θέσεις ἐκ μέρους τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καὶ τῶν προτεσταντῶν ὁμιλητῶν ἦσαν ἐν συντομίᾳ αἱ ἀκόλουθοι:

Ὁ καθηγητὴς τῆς Καθολικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου J. M. Aubert, διετύπωσεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς υἱοθέτησε τὰς ἰδέας περὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἀπὸ τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Σενέκαν, προσέθεσεν ὅμως εἰς αὐτὰς ἓν νέον στοιχεῖον περισσότερον δυναμικὸν διὰ τοῦ τονισμοῦ τῆς υἱικῆς σχέσεως μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας. Παρὰ ταῦτα τὸ νέον μήνυμα μὲ πολὺ ἀργὸν ρυθμὸν ἐπεκράτησεν εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινωνίας. Ἡ δυσαρμονία μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως ἦτο ἀπότοκος τῆς ἐπιδράσεως τῶν συγχρόνων ἰδεῶν καὶ ἠθῶν ἐπὶ τῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὁ ὁμιλητὴς εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ 23ου καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει μίαν πλέον συγκεκριμένην καὶ θετικὴν θέσιν ἔναντι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς ἐπιθεωρήσεως «Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου» K. Vasak ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἡ Ἁγία Ἕδρα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Vasak κατ᾽ ἀρχὴν ἀνεφέρθη εἰς τὴν διπλῆν φύσιν τῆς Ἁγίας Ἕδρας ὡς ὑπερτάτης δηλαδὴ αὐθεντίας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς κοσμικῆς τοιαύτης, μέλους τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ἡ τελευταία αὐτὴ ἰδιότης δίδει τὴν δυνατότητα εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν νὰ συμμετέχῃ ἐπὶ οἰκουμενικῆς ἢ τοπικῆς κλίμακος εἰς ὅλας τὰς κινήσεις καὶ τοὺς ὀργανισμούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι τεταγμένοι εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης Ulrich Scheuner ὡμίλησε μὲ θέμα· «Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα εἰς τὴν ζωὴν τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν». Ὁ ὁμιλητὴς ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἰδέας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου - χριστιανοῦ σημαίνει τὴν μεταφορὰν συγχρόνων διδασκαλιῶν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ δικαιώματα τοῦ χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε συνδεδεμένα μὲ τὸν πρωταρχικὸν ρόλον τῆς πίστεως καὶ μὲ τὸ θέλημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν τὰ δικαιώματα ἔχουν τὴν μορφὴν ὑποχρεώσεων, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν τὸ θεμέ-

λιον τῆς εὐθύνης τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὴν κοινότητα.

Ὁ κοσμήτωρ τῆς Προτεσταντικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου R. Mehl, εἰς τὴν εἰσήγησίν του μὲ θέμα· «Ἡ Προτεσταντικὴ Παράδοσις καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», εἶπεν, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων δὲν εὑρίσκετο εἰς τὴν σκέψιν τῶν μεταρρυθμιστῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, παρὰ τὰς ὑποδείξεις των πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν κοινωνικῶν διεκδικήσεων τῶν ὑπηκόων των. Ἡ προτεσταντικὴ διδασκαλία περὶ τῶν σχέσεων ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ ἄνευ μεσάζοντος (intermediaire) δίδει, κατὰ τὸν Mehl, μίαν ἰδιαιτέραν ἀξίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι ἡ μεταρρύθμισις διέσπασε τὴν θρησκευτικὴν ἑνότητα εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀνεγνώρισε εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ μέχρι τότε ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας παραδεδεγμένου, ἀποτελεῖ ἓν κύριον γνώρισμα τῆς σταθερᾶς προσηλώσεως τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ὅ,τι σήμερον ὀνομάζομεν ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Β) Κατωτέρω θὰ ἀναφερθῶ διεξοδικώτερον εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ Τορναρίτη, ἡ ὁποία δι' ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους παρουσιάζει περισσότερον ἐνδιαφέρον. Ὁ ὁμιλητὴς ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισι αὐτῶν σταδιακῶς ὑπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ ἐπαρουσίασε διαφορετικὴν μορφήν, ἀναλόγως πρὸς τὸ σύστημα κανόνων δικαίου καὶ τὴν κοινωνικὴν δομὴν ἑκάστης πολιτείας. Παρετήρησεν ἀκόμη, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πολιτείαν τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Τοιουτοτρόπως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία εἶναι ἄγνωστος, δύναται δὲ νὰ γίνῃ λόγος μόνον περὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ἀνάλογος κατάστασις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, ὅπου ἀναγνωρίζεται μόνον τὸ δικαίωμα τῆς συμβάσεως (contrat) καὶ τῆς περιουσίας. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ ἄτομον ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Δι' αὐτῆς τὸ κράτος καὶ τὸ δίκαιον τίθενται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰδικώτερον περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὁ Τορναρίτης ἀνεφέρθη εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, τονίσας ὅτι ἡ διάκρισις αὐτὴ δὲν εἶναι οὐσιώδης, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Δύσιν, λόγῳ τοῦ ἰσχύσαντος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἰδιαιτέρως

δὲ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, καθεστῶτος σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ὁμιλητὴς παρέθεσεν κατάλογον ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἀνεγνωρισμένων καὶ προστατευομένων σήμερον ὑπὸ συνθηκῶν καὶ διακηρύξεων διεθνῶν ὀργανισμῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἤδη παραδεκτὰ ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας, τοῦ προσώπου κ.ἄ. Καταλήγων ὁ Τορναρίτης εἶπεν, ὅτι τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καθώρισε τὰ θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα, μὴ προβλέψαν λεπτομερειακῶς ταῦτα.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν καὶ ἀφορμὴν διὰ δυσάρεστα σχόλια μεταξὺ τῶν συνέδρων ἐδημιούργησεν ἡ ἄποψις, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, καθ᾽ ἣν ἕκαστον πρόσωπον ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θρησκείας. Καὶ τοῦτο διότι βασικὸς σκοπὸς τοῦ κράτους εἶναι ἡ προστασία μιᾶς ἰδιαιτέρας θρησκείας. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ Τορναρίτης ὡδηγήθη εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐλέγχεται ὡς ἐσφαλμένη διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὰ ἑλληνικὰ Συντάγματα ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἐντεῦθεν ἐγίνετο πάντοτε μνεία περὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας, διὰ τοῦ ὅρου δὲ αὐτοῦ ἐξεφράζετο ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἔθνος, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν του. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθές, ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ Συντάγματα διεκηρύσσετο, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἦτο ἀπαραβίαστος. Δὲν ἐπρόκειτο ἑπομένως περὶ προστασίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ περιορισμοῦ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν. Μάλιστα ὑπῆρχε καὶ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν ἄλλων δογμάτων ἢ θρησκειῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον βεβαίως τῆς μὴ προσβολῆς τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τῶν χρηστῶν ἠθῶν. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας ἐν τῷ κράτει, ὑπηγορεύθη ἄλλωστε καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρεσβεύει τὴν θρησκείαν αὐτήν. Κατὰ συνέπειαν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ Συντάγματα ὁ ὅρος περὶ ἐπικρατούσης θρησκείας κατὰ ποίαν ἔννοιαν, λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν καὶ τοῦ κρατοῦντος παρ᾽ ἡμῖν συστήματος σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἡ συμμετοχὴ τῆς Πολιτείας εἰς ἐπισήμους θρησκευτικὰς τε-

λετάς, ὁ καθορισμὸς τοῦ ἑορτολογίου, τῶν ἀργιῶν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κλπ.;

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ὅτι τὰ περὶ δῆθεν περιορισμοῦ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν εὑρίσκονται ἐκτὸς πραγματικότητος. Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, τόσον εἰς τὰ Συντάγματα ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὅσον καὶ εἰς τὸ προσφάτως ψηφισθὲν Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας (1975), εἶναι ἀπόλυτος. Τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νέου Συντάγματος εἰς τὴν παρ. 1 ρητῶς ὁρίζει ὅτι· «Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἑκάστου πεποιθήσεων». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄρθρον 5 παρ. 2 τοῦ ἰδίου Συντάγματος ὁρίζονται τὰ ἑξῆς· «Πάντες οἱ εὑρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων».

Ὑπῆρξεν ὅμως καὶ ἓν ἄλλο σημεῖον τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Τορναρίτη, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἀνάλογα προβλήματα. Συγκεκριμένως ἐγένετο λόγος περὶ τῶν κανονικῶν ἀδικημάτων (delits canoniques) τῆς αἱρέσεως, τῆς ἀποστασίας καὶ τοῦ σχίσματος, διὰ νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως δὲν εἶναι ἀνεγνωρισμένη. Ἡ διατύπωσις τῆς θέσεως αὐτῆς εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τινὲς ἐκ τῶν συνέδρων νὰ ἀναφερθοῦν, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν, εἰς τὸ παρ' ἡμῖν γνωστὸν πρόβλημα τῶν χιλιαστῶν. Μάλιστα δὲ ὁ ἀρχισυντάκτης τοῦ ἑλβετικοῦ περιοδικοῦ «Συνείδησις καὶ Ἐλευθερία» P. Lanares εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καταδιώκῃ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ χιλιαστάς, τότε οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτήν. Ἀνάλογοι ἀντιδράσεις ὑπῆρξαν καὶ ἐκ μέρους ἄλλων συνέδρων. Οὕτω πως ἐδημιουργήθη ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, τῇ βοηθείᾳ τῆς Πολιτείας, ἔχει κηρύξει διωγμὸν κατὰ τῶν χιλιαστῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ παράβασιν τῶν κανόνων περὶ ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Ἡ διαπίστωσις αὐτή, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν ὅπως ἀποδοθῇ εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ δίωξις τῶν χιλιαστῶν ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων τῆς Πολιτείας διὰ πράξεις ἀντικει-

μένας εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, κατέστησαν ἐπιβεβλημένον καθῆκον τὴν παρέμβασίν μου πρὸς παροχὴν διευκρινήσεών τινων.

Σχετικῶς φρονῶ, ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς σημασίας τῆς ὑποχρεώσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς προστασίαν τοῦ πληρώματος αὐτῆς ἐκ τῶν αἱρετικῶν κακοδοξιῶν τῶν χιλιαστῶν δὲν χρήζει ἰδίας ἀναπτύξεως. Ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας περιφρούρησις τοῦ ποιμνίου, διὰ τῆς λήψεως βεβαίως πνευματικῶν μέτρων, θεωρεῖται ὡς τι τὸ αὐτονόητον. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἡ ὕπαρξις κανόνων ἀναφερομένων εἰς τὴν αἵρεσιν, τὴν ἀποστασίαν καὶ τὸ σχίσμα ἀποτελῇ κριτήριον τῆς μὴ ὑπάρξεως θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τότε θὰ πρέπῃ νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ προσηλυτισμὸς εἶναι μία πρᾶξις ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων! Ὑπ' αὐτὰς ὅμως τὰς προϋποθέσεις θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀμφισβητήσῃ ὄχι μόνον τὸ κῦρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἔνθα ὁ Τορναρίτης θὰ ἀνεύρισκε πληθώραν χωρίων ἀρνουμένων τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν! Ἡ πραγματικότης ὅμως εἶναι τελείως διαφορετική. Διὰ νὰ δειχθῇ πόσον ὀρθὴ εἶναι ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ εἰς βάρους της ἀσκουμένου προσηλυτισμοῦ, ἂς ἴδωμεν τί εἶναι ὁ προσηλυτισμός. Κατὰ τὸ ἐδ. 2 τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ Α.Ν. 1363/1938 προσηλυτισμὸς εἶναι ἡ διὰ πάσης φύσεως παροχῶν, ἢ δι' ὑποσχέσεως τοιούτων ἢ ἄλλης ἠθικῆς ἢ ὑλικῆς περιθάλψεως, διὰ μέσων ἀπατηλῶν, διὰ καταχρήσεως τῆς ἀπειρίας ἢ ἐμπιστοσύνης ἢ δι' ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀνάγκης, πνευματικῆς ἀδυναμίας ἢ κουφότητος, ἄμεσος ἢ ἔμμεσος προσπάθεια πρὸς διείσδυσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν ἑτεροδόξου ἐπὶ σκοπῷ μεταβολῆς τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Ὁ ὁρισμὸς εἶναι σαφής. Ἡ διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος προσπάθεια πρὸς διείσδυσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν συνείδησίν τινος, σημαίνει ἀκριβῶς κατάλυσιν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀσκεῖται οὗτος. Πρόκειται ἑπομένως περὶ ἀδικήματος τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν παραβιάζει τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ δὴ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλωστε δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης περιέλαβεν τὴν ἀπαγορεύουσαν τὸν προσηλυτισμὸν διάταξιν εἰς τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νέου Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν.

Ἀνέφερα ἀνωτέρω τὰς ὑφισταμένας ἐνίοτε διώξεις τῶν χιλιαστῶν διὰ λόγους δημοσίας τάξεως ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων τῆς Πολιτείας. Τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ προσεχθῇ ἰδιαιτέρως, διότι πολλάκις, εἴτε ἐκ παρεξηγήσεως, εἴτε δι' ἄλλους ὑπόπτους λόγους,

θεωρεῖται ἡ Ἐκκλησία ὡς ὑποκινοῦσα ταύτας. Ἂς ἐπανέλθωμεν ὅμως καὶ πάλιν εἰς τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νέου Συντάγματος, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων καταδίκας χιλιαστῶν, ἀρνουμένων νὰ στρατευθοῦν. Εἰς τὸ ἄρθρον 13 καὶ εἰς τὴν παρ. 4 αὐτοῦ ἀναφέρονται ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς· «Οὐδεὶς δύναται ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους». Ἡ διάταξις αὐτὴ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν προστασίαν τῆς δημοσίας τάξεως, εἶναι δὲ πρωταρχικῆς σημασίας, καθόσον ἡ συμμόρφωσις πρὸς τοὺς νόμους καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ κράτος εἶναι conditio sine qua non τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐννόμου τάξεως ἑκάστης πολιτείας. Ἑπομένως ἐὰν ὁ προσηλυτισμός, πρᾶξις καθ' ἑαυτὴν παράνομος διὰ τὴν πολιτείαν, ἐνδιαφέρῃ ἀμέσως καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ἐξέθεσα, ἡ θέσπισις τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς τὴν πολιτείαν. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὑπάρχῃ σύνταγμα ἄλλου κράτους, τὸ ὁποῖον ἐκ λόγων σεβασμοῦ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, νὰ στερῆται ἀναλόγου διατάξεως. Τοιαύτη ὅμως περίπτωσις θὰ πρέπῃ ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀποκλεισθῇ ὡς ἀδιανόητος.

Αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις εἶχα νὰ κάμνω, ὡς πρὸς τὴν εἰσήγησιν τοῦ Κρ. Τορναρίτη· «Ἡ Ὀρθόδοξος Παράδοσις καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου».

Ἐν συμπεράσματι πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων ἐφ' ἑνὸς τόσον σπουδαίου θέματος, ὡς εἶναι ἡ θέσις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπῆρξε χρήσιμος. Ἡ ἀσθενὴς ὅμως, ἂν μή τι ἄλλο, φωνὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ συνέδριον τοῦ παρελθόντος Μαΐου ὀφείλεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἰς τὴν παράλειψιν τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως ἀναθέσῃ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματος εἰς πλέον εἰδικὸν τοῦ Τορναρίτη ἐπιστήμονα, κατάλληλον νὰ ἀναπτύξῃ τὰς θέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Λειτουργίαι

Ὁ μητροπολίτης ἐλειτούργησε καὶ ὡμίλησε, εἰς Ι.Ν. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου 40 Ἐκκλησιῶν 4.7.76, εἰς Ι.Ν. Γρηγορίου Παλαμᾶ 11.7.76, εἰς Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Χορτιάτη 18.7.76, εἰς Ι.Ν. Ἁγ. Δημητρίου ὅπου ἐδιαβάσθη καὶ ὁ ἀφορισμὸς τῆς πρώην ἡγουμένης Μαγδαλινῆς 25.7.76, εἰς Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Χορτιάτη 6.8.76, εἰς Ι.Ν. νέας Παναγίας 15.8.76, εἰς Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Χορτιάτη 22.8.76, εἰς Ι.Ν. Παναγίας Φανερωμένης 23.8.76, εἰς Ι.Ν. τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας 29.8.76, εἰς Ι.Ν. ἁγ. Δημητρίου 14.9.76, εἰς Ι.Ν. Γρηγορίου Παλαμᾶ 19.9.76, εἰς Ι.Ν. τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας 26.9.76.

Τελεταὶ

Ὁ μητροπολίτης ἐτέλεσεν ἁγιασμὸν κατὰ τὴν τελετὴν τῆς θεμελιώσεως Ι.Ν. ἁγίου Δημητρίου τοῦ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου 6.7.76. Ἐχοροστάτησε δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων 29.8.76, καὶ ἑτέρας ἐπὶ τῇ ἀπελευρώσει τῆς Τριπολιτσᾶς 26.9.76. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐτέλεσεν μνημόσυνον διὰ τὸν ἐθνομάρτυρα Χρυσόστομον Σμύρνης. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 15 αὐγούστου ὁ μητροπολίτης ἐχοροστάτησε καὶ ὁμίλησεν εἰς διαφόρους ναοὺς τῆς μητροπόλεως.

Ὁ μητροπολίτης ἐτέλεσε τὸν Ἑσπερινὸ καὶ ὡμίλησεν εἰς Ι.Ν. ἁγ. Μαρίνης 16.7.76, εἰς Ι.Ν. Προφήτου Ἠλιοῦ Πυλαίας 19.7.76, Ι.Μ. ἁγ. Θεοδώρας 2.8.76, εἰς Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Χορτιάτη 5.8.76, εἰς Ι.Μ. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πανοράματος 14.8.76, καὶ 22.8.76, εἰς Ι.Ν. Παναγίας Ἀχειροποιήτου 23.8.76, εἰς Ι.Ν. ἁγ. Φανουρίου 26.8.76, εἰς Ι.Ν. Παναγούδας 7.9.76, εἰς Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Πανοράματος 13.9.76.

Ὁ Μητροπολίτης ἐδέχθη

Τὸν Δ)τὴν Α.Σ.Π. ὑποστρ. κ. Πολντάκη καὶ τὸν ἀρχιμ. Χ. Δέδε 1.7.76, τὸν μητροπολίτην Φιλίππων κ. Προκόπιον 2.7.76, τὸν καθηγητὴν κ. Ι. Φουντούλην 3.7.76, τὸν μητροπολίτην Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβον 5.7.76, τὸν ἐπίσκοπον Κολωνίας κ. Γαβριὴλ 10.7.76, τὸν κ. Α. Καρίπην 12.7.76, τὸν νέον ἐπιτελάρχην καὶ τὸν καθηγητὴν κ. Κωνσταντόπουλον 16.7.76, τὸν πρόξενον Γαλλίας κ. Α. Οὐντὰρ 17.7.76, τὸν κ. Μητσάκην 19.7.76, τὸν νομίατρον κ. Χραπόλον 20.7.76, τὸν καθηγητὴν κ. Π. Χρήστου 22.7.76, τὸν κ. Κ. Φράγκον 23.7.76, τὸν Δ)τὴν Χωρ)κῆς Θεσσαλονίκης ἀντ)ρχην κ. Τ. Σδρόλιαν 29.7.76, τὸν Δ)ντὴν τοῦ 424 Γ.Σ.Ν.Ε. γενικὸν ἀρχίατρον κ. Μ. Βαδικόλιαν, καθὼς καὶ τὸν ἐπίατρον κ. Δαρνὴν 30.7.76, τὸν Δ)τὴν τροχαίας Θεσ)νίκης ἀντ)ρχην κ. Γ. Ντούμαν 3.8.76, τὸν Δ)τὴν ἀγορανομίας Θεσ)νίκης ἀντ)ρχην κ. Α. Παπαδημητρίου 7.8.76, τὸν Πρέσβυν Αὐστραλίας 16.8.76, τὸν κ. Ταυρίδην 17.8.76, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ 20.8.76, τὸν μητροπολίτην Γρεβενῶν κ. Σέργιον 21.8.76, τὰς προϊσταμένας καὶ ἀδελφὰς τοῦ Θεαγενείου Νοσοκομείου 22.8.76, τὸν μητροπολίτην Γερμανίας κ. Εἰρηναῖον καὶ τὸν καθηγητὴν κ. Δ. Τσάμην 24.8.76, τὸν διάκονον τοῦ

Πατριαρχείου π. Κύριλλον, καὶ τὸν πρωτοψάλτην κ. Σίρκον 25.8.76, τὸν ἐπίσκοπον Κροατίας κ. Γεννάδιον καὶ τὸν καθηγητὴν κ. Π. Χρήστου 26.8.76, τὸν π. Paspuale Macchi ἰδιαίτερον γραμματέα τοῦ Πάπα Παύλου Στ' καὶ τὸν πρόεδρο τῶν ἱεροψαλτῶν Θεσ)νίκης κ. Καραμάνην 27.8.76, τὸν μητροπολίτην Κεντρικῆς 'Αφρικῆς κ. Νικόδημον, τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς ἁγ. Νικολάου π. Radojevic Danilo μετὰ τῶν π. Milanovic Slobodan, Pavlovic Bravislav, τὸν μητροπολίτην Σπάρτης κ. 'Ιερόθεον καὶ τὸν ἐπίσκοπον 'Αριανζοῦ κ. Γερμανὸν 31.8.76, τὸν μητροπολίτην Νέας Κρήνης κ. Προκόπιον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Διαυλίας κ. 'Αλέξιον 1.9.76, τὸν καθηγητὴν κ. Κωνσταντόπουλον, τὸν κ. Βλιαγκόφτην, καὶ τὸν κ. Πιτσίδην Δ)ντὴν ἰδιαιτέρου γραφείου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου 2.9.76, τὸν καθηγητὴν κ. Σταυρίδην, τὸν κ. Καναβόν, καὶ τὸν πρωτοσύγκελον τῆς Ι.Μ. Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Χρυσόστομον Κακουλίδην 3.9.76, τὸν μητροπολίτην Φαναριοφαρσάλων κ. Κλεόπαν, τὸν Δ)ντὴν τοῦ ΟΔΕΠ κ. Α. 'Αρβανίτην τὸν ἀρχηγὸν ἀστυνομίας Πόλεων κ. Τζήμα 4.9.76.

'Ο μητροπολίτης ὑπεδέχθη μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως τὸν πρωθυπουργὸν κ. Κ. Καραμανλῆν, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ διεβίβασεν τὰς εὐχὰς τοῦ πατριάρχου κ. Δημητρίου 4.9.76. 'Εδέχθη ἐπίσης τὸν μητροπολίτην Βελγίου κ. Αἰμιλιανὸν 7.9.76.

'Ο Μητροπολίτης ἐπεσκέφθη

Τὸν ἐπιτελάρχην 20.7.76, τὸν μητροπολίτην Φιλίππων - Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιον 25.8.76.

'Ο Μητροπολίτης παρέστη

Εἰς τὴν ἔναρξιν συνεδρίου Ι.Μ.Χ.Α. 2.8.76, εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Ι.Σ. 12 καὶ 13.8.76, εἰς συμβούλιον 'Ιδρύματος πατερικῶν μελετῶν 16.8.76, εἰς κατάθεσιν στεφάνων εἰς ἡρῷον Γ.Σ.Σ. 29.8.76, εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων καὶ εἰς γεῦμα ποὺ παρετέθη ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Θ. 4.9.76, εἰς κατάθεσιν στεφάνου εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦ Ναυάρχου Βότση 6.9.76, εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Ι.Σ. 10 καὶ 11.9.76 καθὼς καὶ 21 - 22 - 23 - 28 - 29 καὶ 30.9.76, εἰς ἁγιασμὸν θεμελιώσεως τοῦ νέου συνοδικοῦ μεγάρου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος 30.9.76.

Χειροτονίαι - Χειροθεσίαι

'Ο μητροπολίτης ἐχειροτόνησεν τὸν διάκονον κ. Παῦλον Πατσᾶν εἰς πρεσβύτερον 19.9.76, καὶ ἐχειροθέτησεν εἰς μεγαλοσχήμους τὰς μοναχὰς Φεβρωνίαν 5.8.76, καὶ Συγκλητικὴν 13.9.76.

'Απονομὴ ὀφφικίων

'Ο μητροπολίτης ἀπένειμε τὴν 21.7.76 τὰ ὀφφίκια τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου εἰς τοὺς π. Στέφανον 'Ανδρουλάκην καὶ Θεόδωρον Νικολόπουλον, τοῦ Οἰκονόμου εἰς τοὺς π. Φραγκίσκον Βαμβακάρην καὶ Βασίλειον Καπετανόπουλον, τοῦ Σακελλαρίου εἰς τοὺς π. Κων)νον Παπακώσταν καὶ Νικόλαον Μελιγκοτσίδην, τὴν δὲ 6.9.76 τὸ ὀφφίκιον τοῦ Σακελλαρίου εἰς τὸν π. 'Ελευθέριον Παπαϊωάννου.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

'Αξιότιμε Κύριε Διευθυντά,

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1975 ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν 'Ορθόδοξον 'Ακαδημίαν Κρήτης σύσκεψις θεολόγων ἐκ τῶν 'Ορθοδόξων καὶ 'Ανατολικῶν 'Εκκλησιῶν

μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην τῶν προκαταρκτικῶν κειμένων τῶν τμημάτων Β' καὶ Ε' τῆς ἐπικειμένης τότε πέμπτης Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Π.Σ.Ε. Τὸν ἴδιον μῆνα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 121 τεῦχος, σελ. 2 - 6, τοῦ γνωστοῦ δεκαπενθημέρου δελτίου «Ἐπίσκεψις», ἐδημοσιεύθη κείμενον ὑπὸ μορφὴν ἀνταποκρίσεως ἐκ Κρήτης, ὅπου παρουσιάζοντο ἀπόψεις ἢ ἐδημιουργοῦντο ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι δικαίως προεκάλεσαν τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν Ὀρθοδόξων ἀναγνωστῶν καὶ τὴν καυτηρίασίν των ἐκ μέρους θρησκευτικῶν περιοδικῶν. Οὕτω π.χ. ἐγράφη ὅτι κατὰ τὴν σύσκεψιν «ὑπεγραμμίσθη ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγεται κάθε διαφοροποίησις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καθ' ὅσον ἀμφότεραι μετέχουν τῆς ἀληθοῦς Ὀρθοδοξίας», ἐδόθη ἀφορμὴ δι' ἀνακριβεῖς ἐντυπώσεις περὶ χειροτονίας γυναικῶν κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ προσεκλήθην καὶ μετέσχον εἰς τὴν σύσκεψιν ταύτην, ἐθεώρησα καθῆκόν μου, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ δημοσίευμα τῆς «Ἐπισκέψεως», νὰ διατυπώσω ἁρμοδίως τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν μου καὶ νὰ στείλω ἀκολούθως εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐν λόγῳ δελτίου σύντομον δήλωσιν, διὰ νὰ διαχωρίσω τὴν θέσιν μου ἢ καὶ νὰ δώσω ἀφορμὴν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας, καθ' ὅσον μάλιστα, ἐξ ὅσων γνωρίζω, καὶ ἄλλοι συνάδελφοι, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύσκεψιν, εἶχον ἀποδοκιμάσει τὸ δημοσίευμα εἰς κατ' ἰδίαν συζητήσεις. Ἐνῷ ὅμως παρήρχετο ὁ χρόνος, δὲν εἶδον νὰ δημοσιεύεται ἡ δήλωσίς μου ἢ κάτι τὸ σχετικόν. Ὅταν ἠνόχλησα διὰ δευτέραν φορὰν τὴν σύνταξιν τῆς «Ἐπισκέψεως», παρεκλήθην νὰ στείλω δευτέραν λεπτομερεστέραν δήλωσιν, διὰ νὰ δημοσιευθῇ ἀμέσως. Ἐνῷ ὅμως ἀπέστειλα τὸ σχετικὸν κείμενον πρὸ μηνῶν, δὲν διεπίστωσα ἀκόμη τὴν δημοσίευσίν του. Ἐπειδὴ δὲν θεωρῶ τὸ θέμα λεπτομερειακόν, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν δέχομαι νὰ χρησιμοποιῆται τὸ ὄνομά μου διὰ τὴν παρουσίασιν ἀπόψεων ἢ τὴν δημιουργίαν ἐντυπώσεων ἀπαραδέκτων διὰ τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν, παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσετε εἰς τὸ περιοδικόν σας τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς.

Θεσσαλονίκη 17 Αὐγούστου 1976

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ
Καθηγητὴς Θεολογικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

International Ecumenical Bibliography, vol. 9 (1970) München, Chr. Kaiser Verlag, Mainz: Matthias - Grünewald - Verlag, 1976 pp. 421.

Ὁ τ. 9 τῆς Διεθνοῦς Οἰκουμενικῆς Βιβλιογραφίας, ὁ περιλαμβάνων τὰς ἐκδόσεις τοῦ ἔτους 1970 ἐξεδόθη τὸ ἔτος 1976. Ἐσχάτως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐμφάνισις ἑνὸς τόμου, μὲ τὴν προοπτικὴν τῆς ταὐτοχρόνου ἐκδόσεως εἰς δύο τόμους τῶν ἀριθμῶν 10 - 11 (1971 - 1972) καὶ 12 - 14 (1973 - 1975), οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἐμφανίσεως πρὸς τὸ ἔτος τῶν ἐκδόσεων. Ἐνταῦθα περιλαμβάνονται καὶ ἐκδόσεις τινές, ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμόν, κατερχόμεναι μέχρι τοῦ ἔτους 1960 (σ. 163, 110, 113, 111, 117, 343, 106, 112, 117, 164, 259, 115) καὶ μία ἢ δύο τοῦ ἔτους 1971) (σ. 113, 115).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν σελίδων τοῦ τ. 9 (σ. 421) ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν προηγούμενον τ. 8 (σ. 594) ὑπέστη μίαν σημαντικὴν ἐλάττωσιν, 173 σελίδων τὸν ἀριθμόν.

Τὰ πάσης φύσεως εἰσαγωγικὰ κεφάλαια, ὡς καὶ αἱ ἑκασταχοῦ παρατηρήσεις, γράφονται εἰς τὰς τέσσαρας ἐπισήμους γλώσσας, τὴν ἀγγλικήν, τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἱσπανικήν. Αἱ δὲ ἐνταῦθα καταχωρούμεναι ἐκδόσεις λαμβάνονται ἀπὸ μίαν γραμματείαν ἐξ 20 καὶ ἄνω γλωσσῶν.

Τὸ ὑλικόν, τὸ ἀφιερούμενον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν παρουσιάζουν οἱ ὀρθόδοξοι συγγραφεῖς Ἴων Ἴκα, Ἰωάννης Καραβιδόπουλος, Ἴων Μπρία, Νικόλαος Νησιώτης, Ἱλαρίων Πέτζολδ, Δημοσθένης Σαβράμης, Μιλᾶνος Σέσαν καὶ Βασίλειος Θ. Σταυρίδης, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι συνεργάται. Δύναταί δέ τις νὰ εἴπῃ ὅτι σχεδὸν ἅπαντα τὰ ὀρθόδοξα θεολογικὰ περιοδικὰ καὶ ἕτερα συγγενῆ πρὸς ταῦτα χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως πρὸς τὰς αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις.

Εἰς τὴν σ. 214, ἀρ. 1504, ὁ συγγραφεὺς Παναγιώτης Γ. Φούγιας δὲν εἶναι ὁ μητροπολίτης Ἀξώμης Μεθόδιος, ὡς γράφεται, ἀλλὰ ὁ ἀδελφὸς τούτου καθηγητής. Εἰς τὴν σ. 231, ἀρ. 1626 ἡ ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως εἶναι «Στογιάννος» καὶ οὐχὶ «Στογινᾶννος», εἰς δὲ τὴν σελ. 240, ἀρ. 1709 «Εὐδοκίμωφ» ἀντὶ «Εὐδοκόμωφ». Εἰς τὴν σ. 314, ἀρ. 2420 ὁ συγγραφεὺς Ἱερώνυμος δὲν εἶχε τὸν τίτλον κατὰ τὸ 1970 τοῦ μητροπολίτου, ἀλλὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ τ. 9 θίγεται τὸ θέμα τοῦ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καθορισμοῦ τῶν κριτηρίων διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς οἰκουμενικῆς βιβλιογραφίας. Τὸ τοιοῦτον θεωρεῖται ἔργον δύσκολον, διότι ἡ οἰκουμένη εἶναι μία λειτουργία τῆς θεολογίας καὶ τῆς ἐκκλησίας γενικῶς. «Ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἡ ἐφαρμογή, μολαταῦτα, τῶν ἀναλόγων κριτηρίων, παραμένει ὁ συνεχὴς ἡμῶν σκοπός, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ οἰκουμενισμοῦ» (σ. 14).

Ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης δύναται νὰ ἀνεύρῃ σημειώματα τοῦ γράφοντος ἐπὶ τῶν προγενεστέρων τόμων 1 - 7 εἰς τὸ περιοδικὸν Κληρονομία 3 (1971) 407 - 411. 4 (1972) 472 - 8. 7 (1975) 189 - 191 καὶ τοῦ τ. 8 εἰς τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν τεῦχος Β′ τοῦ ἰδίου περιοδικοῦ τοῦ τ. 7 (1975).

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

Μητροπολίτου π. Ἠλείας Γερμανοῦ Παναγ. Γκούμα. Ἡ μητέρα. Ἀθῆναι 1975, σσ. 59.

Ἡ ἀποστολὴ καὶ θέσις τῆς μητρὸς ὡς βασικοῦ παράγοντος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα περὶ τὸν ὁποῖον περιστρέφεται ἡ μετὰ χεῖρας ἔκδοσις τοῦ διακεκριμένου Ἱεράρχου.

Δὲν θὰ ἀφιστάμεθα τῆς ἀληθείας, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείσωμεν τὸν πατέρα ἀπὸ τὸ καθῆκον τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν μητέρα — τὸν κυριώτερον παράγοντα διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ παιδὸς εἰς προσωπικότητα.

Τὸ βιβλίον ὁ σ. διαιρεῖ εἰς τρία μέρη: Τὸ Α′ ἀναφέρεται γενικὰ εἰς τὴν Γυναίκα. Τὸ Β′ εἰς τὴν Σύζυγον - Μητέρα καὶ τὸ Γ′ εἰς τὴν Ἀνατροφὴν τῶν τέκνων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ προχριστιανικῇ ἐποχῇ ἡ γυνὴ ἐθεωρεῖτο ὡς κατώτερον ὄν, ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς ἐξύψωσε τὴν γυναῖκα, ἐξίσωσε ταύτην καὶ τὴν ἀνέδειξε βασίλισσαν τῆς οἰκογενείας. «Οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». (Γαλ. 3, 28), διακηρύττει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, δ.λ.δ. ἰσοτιμία ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἡ γυνὴ προώρισται μετὰ τοῦ ἀνδρός, διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου εἰς συγκλήρωσιν τοῦ βίου παντὸς καὶ εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡνωμένοι οἱ σύζυγοι εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ σωφροσύνης, ἀποτελοῦν πύργον ἀκαθαίρετον, ἐν μέσῳ τῆς διαφθορᾶς τῆς σημερινῆς κοινωνίας.

Εὐσεβεῖς οἰκογενειάρχαι προσέφεραν εἰς τὴν κοινωνίαν διακεκριμένα τέκνα. Πολύτεκνος ἦτο ἡ πατρικὴ οἰκογένεια τοῦ Μ. Βασιλείου μὲ δέκα τέκνα ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πέντε ἀνεδείχθησαν Μεγάλοι ἅγιοι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἄλλα πέντε ἐπίσης ἄξιοι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. «Ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε· σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης». (Α' Τιμ. 2, 14 - 15).

Οἱ Τρεῖς μεγάλοι Ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὤφειλον τὸ ἠθικόν των μεγαλεῖον, μετὰ τὴν θείαν χάριν, εἰς τὰς μητέρας των. Ἡ μητέρα ἀναδεικνύει τοὺς ἐνάρετους Χριστιανούς, τοὺς Χρηστοὺς πολίτας, τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος, τοὺς μαχητὰς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ γενικὰ τοὺς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

«Σοφαὶ γυναῖκες, λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ, ᾠκοδόμησαν οἴκους, ἡ δὲ ἄφρων κατέσκαψε ταῖς χερσὶν αὐτῆς». Ὁ Μ. Ναπολέων ἐρωτηθεὶς πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπλάσῃ τὴν Γαλλίαν, ἀπήντησε χαρακτηριστικῶς. «Μόνον ἂν μοὶ δώσητε καλὰς μητέρας»!

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀπέναντι τῶν μεγάλων κόπων, οὓς καταβάλλουν οἱ γονεῖς διὰ τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν καὶ ἀγωγὴν τῶν τέκνων των, συνιστᾶ εἰς τὰ τέκνα ὡς ἐλάχιστον φόρον εὐγνωμοσύνης, πρὸς τοὺς γονεῖς: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς». (Ἐφεσ. 6, 2 - 3).

Π.Σ.Ρ.

Παυλίνας Μοναχῆς. Θαβώρειος μέθεξις, εἰς τὸν ἱστορικὸν καὶ λειτουργικὸν χῶρον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεταμορφώσεως, Λουκοῦς. Ἀθῆναι 1975, σ.σ. 58.

Ἡ ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω ἐπιγραφὴν ἐμπεριστατωμένη ἔκδοσις, τῆς εὐλαβοῦς καὶ λογίας μοναχῆς Παυλίνας, διαλαμβάνει λεπτομερῶς τὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ἱ. Μονῆς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως μέχρι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Πρὸς γνῶσιν καὶ πληροφορίαν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ ἀναφέρωμεν τὰ τῆς γεωγραφικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς θέσεως τῆς ὑπ' ὄψιν Ἱ. Μονῆς, — ὅτι κεῖται Β.Δ. τῆς Ἀρκαδίας μεταξὺ τῶν ὀρέων Ζάβιτσα, Ἑλληνικοῦ καὶ Παλαιοπαναγίας, ἀνήκει Ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυνουρίας καὶ Μαντινείας καὶ μετέσχε εἰς τὴν δι' αἵματος πολλάκις κτηθεῖσαν ἱστορικὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐθνεγερσίας.

Ἡ σ. τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βιβλίου ἀφιερώνει εἰς τὴν ἐκτενῆ καὶ λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἐξόχων ἁγιογραφιῶν τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἱ. Μονῆς καὶ τῆς Θεολογίας αὐτῶν, ἐχομένη τῆς ἀρχῆς ὅτι αἱ ἱεραὶ εἰκόνες ἀποτελοῦσι τ.τ. τὰ βιβλία τῶν ἁπλοϊκῶν Χριστιανῶν, τὰς ὁποίας μετ' εὐλαβείας προσκηνοῦντες καὶ ἀσπαζόμενοι μεταφέρονται νοερῶς εἰς τὸ δι' εἰκόνων παριστανόμενον ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος καὶ εἰς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα τῶν ἁγίων μαρτύρων τῆς πίστεως ἡμῶν.

Τὸ ὑπ' ὄψιν βιβλίον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῶν εὐσεβῶν ἐπισκεπτῶν καὶ προσκυνητῶν Χριστιανῶν τῆς Ι. Μ. τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, Λουκοῦς, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐρευνητοῦ ἐπιστήμονος, ἐφιεμένου νὰ μελετήσῃ τὰ τοῦ μοναχικοῦ ἰδεώδους καὶ τὴν πλουσίαν ἱστορίαν, τῆς ὑπ' ὄψιν Ι. Μονῆς, τοῦ σεμνώματος τούτου ἁπάσης τῆς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας.

Π.Σ.Ρ.

Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου Κ. Παρασκευαΐδη. Ἡ περὶ Χριστολογίας διδασκαλία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. (Ἐκ τοῦ Γ'. βιβλίου τῆς ἑαυτοῦ «Ἐκδόσεως Ὀρθοδόξου Πίστεως»), Ἀθῆναι 1976, σ.σ. 53.

Συνεχίζων ὁ Σεβασμιώτατος δόκιμος συγγραφεὺς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ ἐποικοδομητικὰς αὐτοῦ συγγραφὰς καὶ μελέτας διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦδε ὑπερβαίνουσι τὰς τέσσαρας δεκάδας, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τοῦ ὡς ἄνω ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Τὸ ὑλικὸν τῆς παρούσης μελέτης εἶναι εἰλημμένον (ἐκ τοῦ Γ' βιβλίου τῆς ἑαυτοῦ «Ἐκδόσεως Ὀρθοδόξου Πίστεως») τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐν τῇ βαθυστοχάστῳ ταύτῃ ἐκδόσει ὁ ἱ. συγγραφεὺς — τὰ σποράδην θείοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσι λελεγμένα εἰς ἓν συλλεξάμενος, ἐκτίθησι διὰ σοφοῦ καὶ τεκμηριωμένης γλώσσης τὴν ὀρθὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀποθησαυρίσας πᾶν ὅ,τι αἱ ἱ. Σύνοδοι καὶ οἱ Πατέρες ἐδογμάτισάν τε καὶ ἐδίδαξαν καὶ ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε.

Ὁ Σεβασμ. σ. διὰ γλαφυρᾶς καὶ ἐμπεριστατωμένης ἀναπτύξεως τῆς περὶ Χριστολογίας δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ προσφέρει εἰς τοὺς ἀναγνώστας — τὸν πλοῦτον τῶν θεολογικῶν γνώσεων τοῦ ἱ. Συγγραφέως, τὴν δογματικὴν αὐτοῦ ἀκρίβειαν, ὡς καὶ τὴν σπουδαιοτάτην αὐτοῦ συμβολὴν εἰς τὴν διαφύλαξιν ἀπαραχαράκτου τοῦ δόγματος, ὡς τοῦτο μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διετύπωσαν αἱ ἱ. Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας.

Π.Σ.Ρ.

Ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Νικ. Κακουλίδου. Ἐπιλογή. Πεντήκοντα ἐπίκαιρα θέματα. Βέρροια 1976, σ.σ. 112.

Ἡ ἀνὰ χεῖρας ἔκδοσις ἀποτελεῖ ἀπάνθισμα (50) ἐπικαίρων συντόμων ἄρθρων, ἐπὶ συνόλου (80) τοιούτων δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν τελευταίαν 15ετίαν. Τὰ ὡς ἄνω ἄρ-

θρα ἐκθέτουν ἀπόψεις καὶ σκέψεις τοῦ σ. ἐπὶ θεμάτων ἀπασχολησάντων τὴν κοινὴν γνώμην καὶ προκαλεσάντων δημόσιον διάλογον.

Ἡ δημοσίευσις τῆς «Ἐπιλογῆς» θὰ ἀποβῇ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἀναγνώστας.

Π.Σ.Ρ.

Θεοδωρήτου, Μοναχοῦ Ἁγιορείτου. Ἀποκαλυπτήρια μιᾶς μοναχῆς. Ἀθῆναι 1976, σ.σ. 102.

«Παντελὴς ἀναίρεσις ὅλων τῶν παρανοήσεων, διαστροφῶν καὶ πλαστογραφιῶν τῶν περιεχομένων εἰς τὰ κατὰ τοῦ ἁγίου τοῦ αἰῶνος μας Νεκταρίου τοῦ Θαυματουργοῦ βλάσφημα βιβλία τῆς Μαγδαληνῆς μοναχῆς».

Π.Σ.Ρ.

Στάθη Κεκρίδη, Θεολόγου Καθηγητοῦ. Νύξεις σὲ νεανικὰ θέματα. Πρόλογος Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων κ. Προκοπίου, Ἐκδόσεις «Παρουσία». Καβάλα 1976, σ.σ. 142.

Ἡ ὡς ἄνω καλαίσθητος ἔκδοσις τοῦ διακεκριμένου θεολόγου καθηγητοῦ, ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τὴν φερέλπιδα νεολαίαν, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ καὶ χρήσιμον βοήθημα διὰ τοὺς ἐμπεπιστευμένους τὴν ἀγωγὴν τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς καθοδηγητάς.

Εἰς τὴν δυσχείμερον ἐποχήν μας ἡ πνευματικὴ πεῖνα καὶ δίψα προβάλλουν ὁλονὲν ἐντονώτερα καὶ ἐπιτακτικωτέρα ἡ ἀνάγκη νὰ χειραγωγηθῇ ἡ νέα γενεὰ ἐθνοπρεπῶς καὶ ὀρθοδόξως — εἰς τὰ δύσβατα μονοπάτια τῆς ζωῆς τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τῶν διὰ τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον ἐντεταλμένων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καθοδηγητῶν. Ἐγκάρδιος εὐχὴ καὶ μύχιος πόθος τοῦ διαπρεποῦς σ. εἶναι ὄντως τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου του — γίνη ἕνας φωτεινὸς δείκτης πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν αἰώνιον Διδάσκαλον καὶ Σωτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος.

Π.Σ.Ρ.

Ἐκδόσεις Ἱ. Μητροπόλεως Βερροίας: 5. Ἀρχιμ. Ἰωάννου Εὐστρατίου, Καθηγητοῦ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Πατρολογία. (Κατὰ τὰς παραδόδεις τοῦ Καθηγητοῦ). Ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου π. Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Καλλινίκου Χαραλαμπάκη. Θεσσαλονίκη 1971, σ.σ. 479.

Ἡ ὡς ἄνω πολυσέλιδος ἔκδοσις τῆς «Πατρολογίας» κατηρτίσθη βάσει τῶν παραδόσεων τοῦ Καθηγητοῦ τῆς κοινῆς ἡμῶν τροφοῦ τῆς Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἀρχιμ. Ἰωάννου Εὐστρατίου. Ὁ ἀείμνηστος ἐδίδαξεν ἐν τῇ Σχολῇ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀρχαίαν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν Πατρολογίαν, μέχρι τοῦ 1922, ἔτους τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, φονευθεὶς ἐν Κυδωνίαις (Ἀϊβαλῆ) ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν.

Ἡ «Πατρολογία» ἐκδίδεται πρὸς τιμὴν τῆς γεραρᾶς ἡμῶν τροφοῦ, Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς μνήμην τοῦ μάρτυρος Καθηγητοῦ καὶ ἀποτελεῖ ἄριστον βοήθημα τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσους ἐπιθυμοῦν χρήσιμον μελέτημα διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν αὐθεντικὴν 'Ορθόδοξον διδασκαλίαν.

Π.Σ.Ρ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου. 'Αρχιμ. Βασιλείου Στεφανίδου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. (Κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ Καθηγητοῦ). Θεσσαλονίκη 1973, σ.σ. 205.

Ἡ παροῦσα ἔκδοσις εἶναι τὸ Γ' τῆς σειρᾶς ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης ἐκδιδόμενον δαπάναις τοῦ Σ. Μητροπολίτου π. Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Καλλινίκου, «μὲ σκοπὸν καὶ τὴν περιώνυμον πνευματικὴν ἡμῶν τροφὸν νὰ τιμήσῃ καὶ νὰ περισώσῃ σπουδαίαν πνευματικὴν κληρονομίας χάριν τῆς τὰ Ἱ. Γράμματα σπουδαζούσης νεολαίας, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα 'Ορθόδοξον Ἕλληνα Χριστιανὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ὡς πρώτης πηγῆς τῆς 'Ορθοδόξου ἡμῶν πίστεως.

Π.Σ.Ρ.

Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου Κ. Παρασκευαΐδη. Σύγχρονη μάστιγα. (Τὰ ναρκωτικά). 'Εκδόσεις «Ἡ Χρυσοπηγή». 'Αθῆναι, σ.σ. 62.

Διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἐκδόσεως, ὁ Σεβ. σ. ἐξετάζει καὶ ἀναπτύσσει τὸ θέμα τῆς διαδόσεως τῶν παραισθησιογόνων, τῶν ναρκωτικῶν, ὑπὸ ἀσυνειδήτων ἐμπόρων, τοῦ λεγομένου «λευκοῦ θανάτου» τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας προσέλαβον ἀνησυχαστικὰς διαστάσεις — ἀπειλοῦντα νὰ καταστρέψωσι τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας καὶ κυρίως τὴν νεολαίαν μας. Ἂν δὲν ληφθοῦν ἐγκαίρως κατάλληλα ἀντιδραστικὰ μέτρα — ἡ πληγὴ ποὺ ἤδη πυορροεῖ, θὰ ἐξελιχθῇ εἰς θανατηφόρον ἕλκος, μὲ ἀπροσμετρήτους δυσαρέστους συνεπείας ἐπὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ σ. εἰς σειρὰν πέντε ραδιοφωνικῶν ὁμιλιῶν ἐν Βόλῳ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1975, ἠσχολήθη μὲ τὴν — φοβερὰν λαίλαπα τῶν ναρκωτικῶν, θέλων νὰ ἐπισημάνῃ τὰς τραγικὰς ἐπιπτώσεις των ἐπὶ τῆς ζωτικότητος καὶ δημιουργηκότητος τῆς ἐνδόξου φυλῆς μας —. Τὰς ἐν λόγῳ ὁμιλίας ὁ σ. ἐξέδωκεν ἐσχάτως αὐτοτελῶς διὰ τοῦ παρόντος βιβλίου — ὥστε νὰ διαβασθοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπὸ περισσοτέρους ἀναγνώστας πρὸς ὠφέλειάν των. — 'Επιθυμία τοῦ συγγραφέως εἶναι τὸ βιβλίον νὰ μελετηθῇ ὑπὸ τῶν νέων μας, μαθητῶν καὶ φοιτητῶν, διὰ νὰ ἐνημερωθοῦν καὶ προφυλαχθοῦν ἐγκαίρως ἀπὸ τὸ μίασμα ποὺ τοὺς ἀπειλεῖ.

Τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ ἀναπτυσσόμενα σχετικὰ θέματα εἶναι τὰ ἑξῆς: Α'. Διαπιστώσεις. Β'. Οἱ θῦτες. Γ'. Τὰ αἴτια. Δ'. Αἱ συνέπειαι καὶ Ε'. Ἡ ἀντίδρασις.

Π.Σ.Ρ.

'Αρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Νικ. Κακουλίδη. Νομοκανονική θεώρησις τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Ἐν Βερροίᾳ 1976 σ.σ. 35.

Ὁ καὶ ἐξ ἄλλων ἐκδόσεων γνωστὸς σ. τῆς ὡς ἄνω ἐμπεριστατωμένης μελέτης, ἐξετάζει τὸ θέμα ὑπὸ τρεῖς ὄψεις:

1ον. Ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, καθ' ἣν ἡ θρησκεία, τὸ παγκόσμιον καὶ καθολικὸν τοῦτο φαινόμενον καὶ τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἀναπόσπαστον μέρος, — συνδεομένη μὲ τὸ αὐτεξούσιον αὐτοῦ ἀποτελεῖ μέρος καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως αὐτοῦ.

2ον. Ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, — κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ὡς πολίτης τοῦ Κράτους καὶ μέλος τῆς κοινωνίας, εἶναι μὲν ἐλεύθερος νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ θρησκεύῃ, ἀλλ' ἐντὸς τῶν νόμων τῆς Πολιτείας. Καὶ

3η. Ὄψις εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστική καθ' ἣν — ἡ ἐξωτερίκευσις καὶ ἐκδήλωσις τῆς θρησκευτικότητος, διέπεται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Κονόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦσα ὀργανωμένην πνευματικὴν κοινωνίαν ὁμοπίστων ἀνθρώπων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ πολίτης ὡς μέλος τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει νὰ τηρῇ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς.

Ὁ σ. ἐν τῇ συντόμῳ ταύτῃ μελέτῃ ἐξετάζει — τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν μόνον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς ἐκδηλώσεως ἀσχέτως, πρὸς τὴν περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφικῆς καὶ Χριστιανικῆς ἠθικῆς, καθ' ἣν ὑποτίθεται ὅτι ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐλευθέρα.

Π.Σ.Ρ.

ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου Κ. Παρασκευαΐδη, σύγχρονη μάστιγα, Ἀθῆναι.

Μητροπολίτου Αἴνου Ἀποστόλου, πεπραγμένα μονῆς Βλατάδων, Ἀθῆναι 1976.

Μητροπολίτου Ρωγῶν Καλλινίκου Καρούσου, ὁ ναὸς στὴ ζωή μας, Ἀθῆναι.

Τοῦ αὐτοῦ, Τεχνολογία καὶ χριστιανικὴ πίστις, Ἀθῆναι.

Τοῦ αὐτοῦ, Τεχνολογία καὶ εὐτυχία, Ἀθῆναι.

Κωνσταντίνου Π. Καβαρνοῦ, Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ὀρθοδοξία, Ἀθῆναι 1976.

Ἀρχιμ. Γερβασίου Ι. Ραπτοπούλου, Ἡ εὐγενὴς στρατεία, Σέρραι 1976.

Ὁ Χριστὸς στὴν ἄσκησι καὶ στὴν Ἱεραποστολή, ἐκδ. ἀδελφ. «ὁ Παράκλητος» Ὠρωπὸς 1974.

Ἀρχιμ. Ἰωαννικίου, Ὁ Καυσοκαλύβης, Ὠρωπὸς 1976.

Ἀποδημήτριες τοῦ Χριστοῦ, ἔκδ. «ἡ Ὁσία Ξένη», Περαία Θεσσαλονίκης 1976.

Βίος τῆς ἁγίας συγκλητικῆς, ἔκδ. Ι.Μ. Ἐδέσσης Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας, Ἀθῆναι 1976.

Στάθη Κεκρίδη, Νύξεις, Καβάλα 1976.

Α' Ἱερατικὸν συνέδριον ἱερᾶς μητροπόλεως Νεαπόλεως - Σταυρουπόλεως, Νεάπολις 1976.

Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Ν. Κακουλίδη, Νομοκανονικὴ θεώρησις τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, Βέρροια 1976.

Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Γ. Παρασκευοπούλου, Αἱ ἐν Ἠλείᾳ μαγικαὶ ἐπῳδαί, Πύργος 1976.

Ἀθανασίου Θ. Φωτοπούλου, Χειρόγραφα μοναστηρίων τῆς Ἠλείας, Ἀθῆναι 1973.

Ἀκολουθίαι καὶ βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νεκταρίου, Ἀθῆναι 1976.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΦΥΛΛΑΔΙΑ — ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Α'.

Ἀκτῖνες, Ἔτ. 39, ἀρ. 373, Ἰούλιος. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἀνάπλασις, Περ. γ', ἀρ. 245, Σεπτ. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἀπόστολος Βαρνάβας, Περ. γ', τόμ. ΛΕ', τεῦχ. 5 - 6 Μάϊος - Ἰούν. 1974, Λευκωσία.

Διδαχή, Ἔτ. Λ', τευχ. 323 - 324, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Καλαμάτα.

Ἐκκλησία, Ἔτ. ΝΓ' ἀρ. 13 - 21, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἐνημέρωσις, Ἔτ. Θ', ἀρ. 5 - 6, Μάϊος - Ἰούν. 1976, Νίκαια.

Ἐνορία, Ἔτ. ΛΑ', ἀρ. 586 - 589, Ἰούλ. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἐπίσκεψις, Ἔτ. 7, ἀρ. 149 - 153, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Γενεύη.

Ζωή, Ἔτ. 66, ἀρ. 2954 - 2963, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἡ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελίου, Ἔτ. 36, τευχ. 7 - 8, Ἰούλ. - Αὔγ. 1976, Ἀθῆναι.

Κληρονομία, Τόμ. 7, τεῦχος Β', Ἰούλ. 1975, Θεσσαλονίκη.

Μηνιαῖον δελτίον, Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, ἔτ. Α', Ἰούν. - Ἰούλ. 1976. Θεσσαλονίκη.

Νιοχῶρι, Περ. Γ', ἔτ. Ζ', τεῦχ. 49, Μάϊος - Ἰούν. 1976, Νεοχώριον.

Ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, Ἀρ. 134 - 136, Μάϊος - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ὁ κόσμος τῆς Ἑλληνίδος, Ἔτ. ΚΓ' ἀρ. 231, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ὁ ὅσιος Νίκων ὁ «μετανοεῖτε», Περ. Β', ἔτ. Ε', τευχ. 28, Μάρτ. - Ἀπρ. 1976 Σπάρτη.

Ὁ ποιμήν, Ἔτ. ΜΑ', ἀρ. 5 - 8, Μάϊος - Αὔγ. 1976, Μυτιλήνη.

Ὀρθόδοξος Ἐπιστασία, Ἔτ. ΚΒ', ἀρ. 308 - 311, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Κατερίνη.

Ὁ Σωτήρ, Ἔτ. ΙΖ', ἀρ. 738 - 749, Ἰούν. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Πάνταινος, Ἔτ. 68, ἀρ. 1 - 2, Ἰαν. - Φεβρ. 1976, Ἀλεξάνδρεια.

Παρουσία, Ἔτ. 2, τευχ. 18 - 21, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Καβάλα.

Συζήτησις, Ἔτ. ΙΖ', τευχ. 190 - 191, Ἰούλ. - Αὔγ. 1976, Ἀθῆναι.

B'.

Augustinianum, Annus XVI, Fasc. 2, Aug. 1976, Roma.

Bulletin analytique de bibliograpie hellénique, tom. XXXII, Athènes 1976.

Eastern Churches Review, Vol. VIII, Num. 1, 1976, Oxford.

Egyhàzi Krônika, XXV, Majus-Aug. 1976, Budapest.

Irénikon, Tom. XLIX, No 2, 1976, Chevetogne.

L' étudiant Orthodoxe, No 2, Juin 1976, Paris.

Messager, No 82, Juin-Août 1976, Genève.

Messager, an. 23, No 91-92, Juil-Dec. 1975, Paris.

Orientalia Christiana Periodica, vol. XLII, fasc. I, 1976, Roma.

Orthodox Life, vol. 26, No 2, March-Apr. 1976, New York.

Proche Orient Chrétien, Tom. XXVI, fasc. I-II 1976, Jérusalem.

Romanian Orthodox Church News, an. VI-E, No 1-3, Jan. - Sept. 1976, Bucuresti.

Roumanie, an. I, No 1-2, Bucarest.

Γ'.

Ἄμπελος, Τευχ. 30, 31, Μάϊος - Αὔγ. 1976, Πύργος.

Ἀναπαλμοί, Ἔτ. Στ', ἀρ. 58, 59, Μάϊος - Αὔγ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὴν Γαλιλαία, Ἀρ. 44, Αὐγ. 1976, Σέρραι.

Ἀπολύτρωσις, Περ. Δ', ἔτ. ΛΑ', ἀρ. 367 - 369, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Θεσσαλονίκη.

Ἀπολύτρωσις, Ἀρ. 105 - 108, Ἀπρ. - Ἰούλ. 1976, Κέρκυρα.

Ἀποστολικὴ διακονία, Περ. Β', ἀρ. 6, Ἰούν. - Ἰούλ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἐνοριακὰ Χρονικά, Περ. Δ', Μάϊος - Αὔγ. 1976, Ἀθῆναι.

Ἐξωτερικὴ Ἱεραποστολή, Ἔτ. ιγ', ἀρ. 51, Ἀπρ. - Ἰούν. 1976, Θεσσαλονίκη.

Ἡ ὁσία Ξένη, Ἔτ. Β', ἀρ. 7 - 8, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Περαία.

Ἡ φωνὴ τῆς Ὀρθοδοξίας, Ἔτ. ΛΑ', ἀρ. 728 - 730, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Καθολική, Τεύχη Ἰουλ. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Καινὴ Κτίσις, Ἔτ. 53, ἀρ. 762 - 763, Αὐγ. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Καλὴ ὁμολογία, Ἔτ. Α', ἀρ. 3, Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἐξωτερικοῦ, Ἔτ. 27, ἀρ. 281 - 283, Ἰούν. - Αὔγ. 1976, Θεσσαλονίκη.

Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖον, Ἰούνιος 1976, Κωνσταντινούπολις.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, Ἔτ. 67, ἀρ. 1354 - 1356, Ἰούν. - Αὔγ. 1976, Ἀθῆναι.

Ὀρθόδοξος τύπος, Ἔτ. ΙΣΤ', ἀρ. 261 - 267, Ἰούλ. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Ὁσία Εἰρήνη ἡ Χρυσοβαλάντου, Ἔτ. ΙΖ', τευχ. 187 - 189, Ἰούν. - Αὔγ. 1976, Ι.Μ. Λυκοβρύσεως Ἀττικῆς.

Πυρσός, Περ. Β', ἀρ. 22 - 24, Ἰούν. - Αὔγ. 1976, Λευκωσία.

Σάλπιγξ Ὀρθοδοξίας, Ἔτ. Θ', τευχ. 95 - 97, Ἰούλ. - Σεπτ. 1976, Φλώρινα.

Σταυρός, Ἔτ. ΚΔ', ἀρ. 184 - 187, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Ἀθῆναι.

Σύνδεσμος, Ἔτ. 10, τευχ. 92 - 94, Ἰούν. - Σεπτ. 1976, Καλαμάτα.

Τὸ οἰκογενειακὸν βῆμα, Ἔτ. 16, ἀρ. 174, 175, Ἰούν. - Ἰούλ. 1976, Παρίσι.

Χριστιανικὲς Πεννιές, Ἔτ. ΛΒ', ἀρ. 209, Ἰούλ. - Αὐγ. 1976, Ἀθῆναι.

Χριστιανικὴ Δημοκρατία, Φύλλα Ἰουν. - Ὀκτ. 1976, Ἀθῆναι.

Χριστιανικοὶ Παλμοί, Ἔτ. ΙΓ', ἀρ. 104, 105, Μάϊος - Αὔγ. 1976, Σέρραι.

